P 4000 (2)

1

KÖNYVTÁROS

M.N.I. SZAKKÖNYVTÁR-KÖNYVTÁR
K7

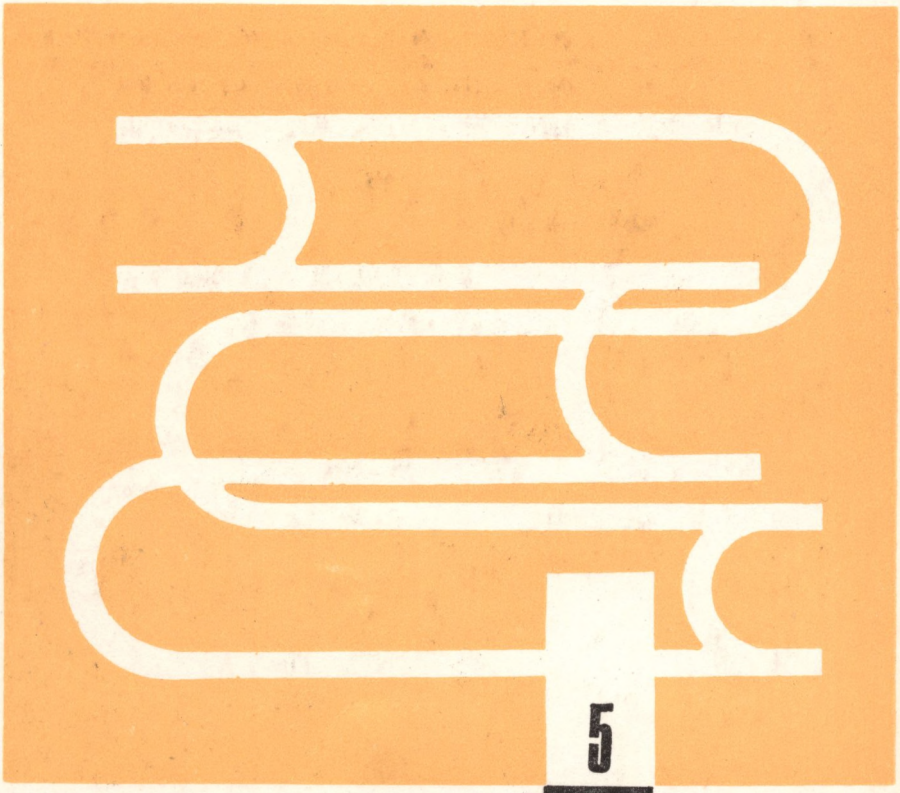

5
1974

Felső képünkön a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában megnyílt könyvtár folyosói részlete; lent a szépirodalmi-társadalomtudományi részleg. Híradásunkat ld. a 260. oldalon. (M. Andráskó Emília felvételei)

KÖNYVTÁROS

24. évfolyam 5. szám

1974. május

TARTALOM

Kiváló könyvtárak ... 251
Az olvasó munkásért! ... 254
Emlékezések a szocialista könyvtárügy kezdeteire
NYILAS MÁRTA: A kulturális forradalom lendülete ragadott magával mindannyiunkat ... 256
SZABADI VIKTOR: Ma már történelem ... 258
Könyvtáravatások *(G. Gy.)* ... 260
SIMAY NORBERT: Két kaposvári üzem könyvtára ... 263
MEZEI GYÖRGY: Tanulmányúti jegyzetek az NDK könyvtárfejlesztési törekvéseiről ... 268
SZŐLLŐSY KÁLMÁN: Van-e létjogosultsága az ifjúsági könyvtárnak? ... 270
Előadás a könyvtárosegyesületben a különgyűjteményekről ... 273
BOBOKNÉ BELÁNYI BEÁTA: Újabb lehetőségek a kis- és középgépek könyvtári alkalmazására ... 274
Pótlások a lexikonokhoz az 1973. évről *(Gyuris György)* ... 279
Tanácskozás a megyei sajtóbibliográfiákról ... 283
VÉRTESY MIKLÓS: Az Országgyűlési Könyvtár szolgáltatásainak fejlesztése ... 285
Fórum
A könyvtári emlékek megmentéséért *(—ő —a)* ... 287
Lépjünk előbbre a hangtárak berendezésének szabványosításában *(Gyimes Ferenc)* ... 288
HORVÁTH LÁSZLÓNÉ: A könyvtár: az iskola lelke *(Iskola és könyvtár)* ... 289
A lapokban olvastuk *(Déli Hírlap, Miskolc)* ... 291
Hírek ... 292

TÁJÉKOZTATÓ

„Mikor a szoroson lemész, arra kérlek, vissza ne nézz...” Kollektív beszélgetés KALLÓS ZOLTÁNNAL *(Bozóky Éva)* ... 293

KÖNYVEKRŐL

A szociológia első magyar műhelye *(Katona Jenő)* ... 296
Drámatörténet, dramaturgia, rendezés *(Köröspataki Kiss Sándor)* ... 298

KÉZIKÖNYVTÁR

Államigazgatás A-tól Z-ig *(Dr. Takács József)* ... 302

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc munkáskönyvtárainak története *(Kiss István)* ... 303
Olvastuk ... 304

BIBLIOGRÁFIÁK

KÁRÁSZ JÓZSEF: A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1843—1970. *(Pálvölgyi Endre)* ... 306
Lenin a mi korunkban *(P. E.)* ... 309
SEBŐK VILMA: Az Alföld repertóriuma, 1950—1969. *(Bertók László)* ... 310
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK ... 312

A borító hátlapján Kovács Gyula linómetszete: Május, ikrek hava

Из содержания

Объявление результата соревнования за достижение названия „отличная библиотека" (251);
Конкурс библиотек по воспитанию из рабочих читателей (254);
Дердь Мезеи: Тенденции развития библиотек в области библиотечного дела ГДР (путевые заметки) (268);
Дердьне Бобок: Новый способ применения мало-и средненегабаритных машин в библиотеках (274);
Миклош Вертеши: Развитие услуг Парламентской библиотеки (285).

From the contents

Announcement of the results of the competition for the title of „Excellent library" (251);
Library competition for enrolling physical workers into library membership (254);
György Mezei: Library development trends in the GDR (Notes of a study tour) (268);
Mrs György Bobok: New possibilities in library mechanization: small and medium size machines (274);
Miklós Vértesy: Development of the services in the Parliament Library (285).

Aus dem Inhalt

Resultatverkündung des Wettbewerbes für den Ehrentitel „Hervorragende Bibliothek" (251);
Wettbewerb unter den Bibliotheken um die Beziehung der Arbeiter in die Leserschaft (254);
György Mezei: Entwicklungstendenzen im Bibliothekswesen der DDR (Notizen einer Studienreise) (268);
Frau Gy. Bobok: Neuere Möglichkeiten der Anwendung von kleinen und mittelgrossen Maschinen in der Bibliotheksarbeit (274);
Miklós Vértesy: Die Entwicklung der Dienstleistungen der Parlamentsbibliothek (285).

Cikkeink szerzői

Bertók László, a Pécsi Pedagógiai Főiskola könyvtárának munkatársa; *Bobokné Belányi Beáta*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Gyimes Ferenc*, az Állami Gorkij Könyvtár zeneműtárának vezetője; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kiss István*, az ELTE könyvtártudományi tanszékének mb. vezetője; *Köröspataki Kiss Sándor*, a Színház munkatársa; *Mezei György*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Nyilas Márta*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos főmunkatársa; *Pálvölgyi Endre*, a Felsőoktatási Kutató Központ tudományos kutatója; *Simay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Szabadi Viktor*, a Ganz-MÁVAG művelődési központ főkönyvtárosa; *Szőllősy Kálmán*, a Pécsi Városi Könyvtár igazgatója; *dr. Takács József*, a jogtudományok kandidátusa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTÉRIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő: **Páldy Róbert**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**
74.1950 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: **Janka Gyula** igazgató
Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra" Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat,H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Kiváló könyvtárak

Április 4-e alkalmából, a felszabadulási évforduló előtt néhány nappal került sor a Művelődésügyi Minisztériumban a második alkalommal meghirdetett kiváló könyvtár és kiváló művelődési otthon pályázat eredményének ünnepélyes kihirdetésére. Az okleveleket és jutalmakat *dr. Garamvölgyi József* művelődésügyi miniszterhelyettes nyújtotta át a kitüntetett intézmények vezetőinek. Az ünnepségen megjelent *dr. Molnár Ferenc*, az MSZMP Központi Bizottsága tudományos, közoktatási és kulturális osztályának helyettes vezetője, *Simó Tibor*, a SZOT kulturális osztályának vezetője és művelődési életünk több más képviselője is.

Garamvölgyi József miniszterhelyettes beszéde

A miniszterhelyettes a kitüntetések átadása előtt az alábbi beszédet mondotta:

— Olyan időpontban gyűltünk most össze legkiválóbb intézményeink köszöntésére, amikor közművelődésügyünk a művelődéspolitika, a társadalmi közvélemény érdeklődésének középpontjába került. Az MSZMP Központi Bizottságának a napokban hozott határozata és az azt előkészítő széles körű értékelő, tervező munka eredményezi ezt a nagyfokú érdeklődést. *Megkülönböztetett figyelem és megnövekedett várakozás*, reális tervezés, a feladatok újrafogalmazása és a célok megerősítése jellemzi ezt az időszakot.

— Ilyen körülmények közepette kellett bizonyítaniuk művelődési otthonainknak, közművelődési könyvtárainknak kiválóságukat. Ez könnyítette, de egyben nehezebbé is tette dolgukat. Könnyítette azáltal, hogy már a számvetés idején érezhették, tudhatták: szocialista művelődésügyünk fontos bázisai ők, s immár *negyedszázada kiemelt szerepük van* a műveltség terjesztésében, szervezésében. Ugyanakkor érezhették annak a felelősségnek a súlyát is, amelyet a szocialista társadalom megvalósításának távlatából adódó további feladatok jelentenek.

— A *Központi Bizottság határozata* jelentős eseménye szocialista művelődésügyünk, közművelődésünk történetének. Ez a párthatározat is — mint mindegyik — a jövő perspektívájából, a társadalom jelenlegi igényeiből kiindulva, a meglevő eredményekre, jó tapasztalatokra építve jelöli meg tennivalóinkat, biztosítva ezáltal a

Az átadási ünnepség elnöksége

fejlődés nélkülözhetetlen folyamatosságát. Azokra az eredményekre építve, amelyekben könyvtárainknak, művelődési otthonainknak számottevő szerepük van, s méginkább lesz. Ezt igazolja e most záruló pályázat is, amely sajátosan próbálja érzékeltetni, mérhetővé tenni az alig mérhetőt: azokat a mértékegységgel pontosan ki nem fejezhető eredményeket, amelyeket a kiművelt emberfők sokasága jelent szocialista hazánknak, a szocializmus egyetemes ügyének.

— Sokjegyű számadatokat sorolhatnánk látogatókról, kötetekről, művelődőkről, olvasókról — még forintokról is. Joggal szoktuk idézni ezeket. *De ami mögöttük van, azt kell elsősorban minősíteni.* Azt, hogy művelődési otthonaink, könyvtáraink hogyan segítik elő az emberek műveltségének gazdagodását, tájékozottságát a mai élet társadalmi és termelési kérdéseiben, miként járulnak hozzá a szocialista életfelfogás, erkölcs terjesztéséhez? Mit tesznek annak érdekében, hogy a művészet és a tudomány még tartalmasabbá, teljesebbé, emberibbé tegye sokak életét? Mennyiben váltak ezek az intézmények *a szocialista közgondolkodás fejlesztésének társadalmi fórumaivá?* Tudják-e biztosítani a közösségi, emberi kapcsolatok ápolásának, a művelődésnek, a kulturált szórakozásnak méltó feltételeit, rendszeres alkalmait? Menynyire ápolják forradalmi hagyományainkat s használják ki a bennük rejlő nevelési lehetőséget? Miként veszik ki részüket az időszerű társadalompolitikai, gazdasági feladatok megvalósításából?

— *Ezek azok a kérdések,* amelyek alapján értékelnünk kell, amelyek e pályázat szempontjait is alkották, s amelyek nem az egymás közötti versengést szolgálták, hanem arra serkentettek, hogy saját körülményeik között bizonyítsák „kiváló" voltukat. Nem látványos nagy rendezvényekkel, túlpropagált akciókkal, hangos ünneplésekkel, de szorgalmas, szívós hétköznapi munkával érni el a sikereket. Éjszakába nyúlóan, lehetetlent nem ismerve, nehézségekkel küszködve, akarattal, hittel, lelkesedéssel pótolva a hiányt megmutatni: hogyan lehet olykor *kevésből is sokra jutni,* kevésbé jól felszerelt intézményekben is figyelemreméltó eredményeket produkálni — egyaránt példát mutatva a jól ellátottaknak s az elmaradóknak.

— Úgy érzem, ebben van a pályázat legfőbb erénye. De abban is, hogy csaknem 400 művelődési otthon és könyvtár vállalta a felhívás követelményeinek teljesítését, s 66 művelődési otthont, 64 könyvtárat javasoltak — érdemeik alapján — a kiváló címre. Közülük végülis a kiírásnak megfelelő számban újabb intézmények nyerték el a kitüntető címet, 17 művelődési otthon és 14 könyvtár pedig megőrizte az első pályázaton szerzett rangját. A szintek kiegyenlítettek. Ezt bizonyítja a 37 dicséretben részesülő intézmény is, amely megközelíti a kiválóak teljesítményét.

— A pályázat eredményeinek, tanulságainak részletes elemzése későbbi feladat. Engedjék meg, hogy itt csupán néhány figyelemre méltó jellemzőről szóljak:

— Nagy számban és jó eredménnyel vettek részt a pályázaton a városok és *munkáslakta települések* intézményei, amelyek programjaik kialakítása során meszszemenően figyelembe vették a szocialista brigádok és a fizikai dolgozók különböző rétegeinek művelődési, szórakozási igényeit. Örvendetesen javult az intézmények *ifjúsági* munkája. Minőségi javulás észlelhető a *nevelési törekvések* céltudatossá válásában. Kiemelkedő teljesítményt mutattak az elmúlt évi jubileumok, évfordulók megünneplésében, de mindennapi tevékenységükre is a szakmai megalapozottság, a magas fokú politikai érettség és az elvi igényesség a jellemző.

— A fenntartó szervek is sokat tettek az intézmények működési feltételeinek javításában.

— Szeretném hangsúlyozni, hogy a pályázat mostani ismételt sikere arra ösztönzi elindítóit, hogy *a kialakult lendületet ne hagyjuk megtörni.* A közművelődésről szóló párthatározat még magasabb követelményeket támaszt, s megvalósításuk a jövőben még színvonalasabb munkát igényel. Ehhez többek között e pályázat folytatásával is szeretnénk alapot adni. Felhasználva az eddigi tapasztalatokat, a pályázatot egy későbbi időpontban újra meghirdetjük.

— Szeretnénk elérni, hogy minél több új jelentkező induljon a kiváló címért, végső soron intézményeink s az egész kőzművelődés teljesítményének emelkedéséért, együttműködve a művelődés más intézményeivel, hogy ily módon is elősegítsük a közművelődés egységét.

— Az elmondottak szellemében köszöntjük most a *Kiváló művelődési otthonok, Kiváló könyvtárak* valamennyi munkatársát és mindazokat, akik közvetve és közvetlenül fáradoztak, akik irányításukkal, tudásukkal és szakértelmükkel, vagy ha úgy kellett, a próféták megszállottságával dolgoztak; akik velünk együtt vallják, hogy népünknek kultúrát adni nem ajándék, de szent kötelesség.

Papp Attila, a Kazincbarcikai Városi Könyvtár igazgatója átveszi az oklevelet (Jánosi Ferenc felvételei)

Új „Kiváló könyvtárak"

Megyei Könyvtár Debrecen
Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár Szombathely
Városi Könyvtár Debrecen
Városi Könyvtár Dunaújváros
Városi Könyvtár Hatvan
Városi Könyvtár Kazincbarcika
Városi Könyvtár Mezőtúr
Városi Könyvtár Miskolc
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1. sz. Gyermekkönyvtára
Nagyközségi és Járási Könyvtár Devecser (Veszprém m.)
Nagyközségi és Járási Könyvtár Vásárosnamény (Szabolcs-Szatmár m.)
Nagyközségi Könyvtár Albertirsa (Pest m.)
Nagyközségi Könyvtár Jászárokszállás (Szolnok m.)
Községi Könyvtár Kevermes (Békés m.)
SZMT Központi Könyvtár Székesfehérvár
A Textilfestőgyár Könyvtára Budapest
A MÁV Járműjavító Könyvtára Debrecen
A Magyar Vagon- és Gépgyár Könyvtára Győr
A Pamutfonóipari Vállalat Könyvtára Kaposvár
A REMIX Vállalat Könyvtára Szombathely

Másodszor nyerték el a „Kiváló könyvtár" címet

Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár Kaposvár
József Attila Megyei Könyvtár Tatabánya
Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém
Városi és Járási Könyvtár Jászberény
Városi és Járási Könyvtár Kiskunhalas
Nagyközségi és Járási Könyvtár Paks (Tolna m.)
Nagyközségi és Körzeti Könyvtár Tiszalök (Szabolcs-Szatmár m.)
Nagyközségi Könyvtár Komádi (Hajdú-Bihar m.)
Községi Könyvtár Lőrinci (Heves m.)
Az EVIG Művelődési Központ Könyvtára Budapest

A Vasas Művelődési Központ Könyvtára Pesterzsébet
Bányász Körzeti Könyvtár Tatabánya
A Dunai Vasmű Vörösmarty Könyvtára Dunaújváros
A Csepel Autógyár Könyvtára Szigetszentmiklós

„Miniszteri dicséretet" nyert könyvtárak

Megyei Könyvtár Szekszárd
Megyei Könyvtár Zalaegerszeg
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 28. sz. Kerületi Könyvtára
Petőfi Sándor Városi és Járási Könyvtár Kiskőrös
Városi és Járási Könyvtár Makó
Velinszky László Városi Könyvtár Székesfehérvár
Nagyközségi és Járási Könyvtár Marcali (Somogy m.)
Nagyközségi és Járási Könyvtár Zalaszentgrót
Nagyközségi Könyvtár Abaújszántó (Borsod-Abaúj-Zemplén m.)
Községi Könyvtár Csanádalberti (Csongrád m.)
Községi Könyvtár Feldebrő (Heves m.)
Községi Könyvtár Fertőszentmiklós (Győr-Sopron m.)
Nagyközségi Könyvtár Hajdúdorog
Községi Könyvtár Kisbér (Komárom m.)
Nagyközségi Könyvtár Mélykút (Bács-Kiskun m.)
Községi Körzeti Könyvtár Zalalövő (Zala m.)
SZMT Központi Könyvtár Szombathely
A HVDSZ Központi Könyvtára Budapest
A Mezőgazdasági Gépgyár Könyvtára Makó

A díjkiosztás után a kitüntetett intézmények nevében *Arató Attila* Állami-díjas, a Debreceni Megyei Könyvtár igazgatója mondott köszönetet.

Az olvasó munkásért!

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a Művelődésügyi Minisztérium az Olvasó népért mozgalom keretében pályázatot hirdet a közművelődési könyvtárak, a szakmunkásképző-intézeti könyvtárak és a vállalati műszaki könyvtárak körében. A pályázat célja, hogy a könyvtárak működési feltételeik és szolgáltatási lehetőségeik hatékony kihasználásával tegyenek meg mindent a munkásság, az iparban, az építőiparban, a kereskedelemben, a közlekedésben, a kommunális üzemekben dolgozó fizikai alkalmazottak, valamint a szakmunkástanulók művelődésének könyvtári eszközökkel való előmozdítása érdekében.

A pályázat elsőrendű céljának tekintjük a munkások széles rétegeinek bevonását a könyvtárhasználók táborába. A siker egyik feltétele a széles társadalmi alap megteremtése. Ennek érdekében a könyvtárosok támaszkodjanak a Hazafias Népfront minden szintű elnökségei mellett működő művelődéspolitikai vagy könyvbarát bizottságokra, mint az Olvasó népért mozgalom helyi társadalmi bázisaira. Közművelődési könyvtárainkat jelenleg az ország fizikai munkavállalóinak mintegy 23%-a, minden ötödik fizikai dolgozó veszi igénybe. Azt akarjuk, hogy az országos pályázat eredményeként ez az arány emelkedjék. Ennek érdekében a könyvtárak fordítsanak fokozott figyelmet *a szocialista brigádok tagjaira, a szakmunkástanulókra és ifjúmunkásokra,* valamint *a bejáró munkásokra, szálláslakókra.*

A pályázat fontos célja, hogy a könyvtárak a szakmai tájékozódási és önképzési igényeknek, valamint a társadalomtudományi és természettudományi érdeklődésnek elébemenve, azt erősítve *járuljanak hozzá a munkásolvasók világnézeti és szakmai fejlődéséhez.* Jelenleg az ismeretterjesztő és a szakirodalom a könyvtárakból kölcsönzött műveknek csak egyötöde, és ez az arány nagyon lassan növekszik. A fejlődés érdekében *a könyvtárak építsék ki, illetve erősítsék meg kapcsolataikat az oktatás, a továbbképzés és az ismeretterjesztés megfelelő intézményeivel és szervezeteivel.*

A könyvtárak a közművelődés más intézményeivel együttműködve úgy befolyásolják tudatos ajánló munkájukkal és a propaganda személyhez szóló eszközeivel *a munkásolvasók szépirodalmi érdeklődését,* hogy egyre többen keressék és értsék *a*

klasszikus és a kortárs, elsősorban a szocialista szellemű irodalom művészi színvonalú alkotásait. Ennek érdekében a könyvtárak alkalmazzák az egyéni és a csoportos ráhatás eddig is bevált ismert módszereit és formáit. Törekedjenek a munkásokból, s különösen a munkásfiatalokból álló könyvbarát körök szervezésére és segítésére.

A pályázaton részt vevő könyvtárak gondoskodjanak arról, hogy *gyűjteményükben helyet kapjanak a marxista—leninista világnézetet, korunk tudományos eredményeit, a klasszikus és a kortárs szépirodalmat, valamint más művészeti területeket reprezentáló új kiadványok,* könyvek és folyóiratok, mégpedig gyűjtőkörüknek és funkciójuknak megfelelő mértékben és összetételben.

A pályázaton részt vevő könyvtárak teremtsék meg a könyvtárhasználat optimális feltételeit: *a nyitvatartási idővel alkalmazkodjanak a munkásolvasók többségének szabad idejéhez, gyűjteményük esztétikai megjelenésére, rendezettségére fordítsanak fokozott gondot, s biztosítsák az állomány áttekinthetőségét katalógusok, bibliográfiák és más segédeszközök rendelkezésre bocsátásával.*

A központi könyvtárak, a tanácsi és a szakszervezeti könyvtári hálózati központok módszertani és szolgáltató munkájuk keretében nyújtsanak gyakorlati segítséget mindazon művelődési közösségek, szocialista brigádok, irodalombarát-körök és tanulóközösségek könyvtári vállalásainak teljesítéséhez, amelyeknek tagjai olyan üzemekben dolgoznak, ahol nincs főhivatású könyvtáros. A központi könyvtárak szervezzék meg a szocialista brigádok tagjai számára a közvetlen tanácsadást, eligazítást nyújtó szolgálatukat, és adjanak — bibliográfiák, olvasási tanácsadók, konzultációs alkalmak formájában — segítséget e téren is az üzemi könyvtáraknak.

A pályázaton részt vehet minden könyvtár, feltéve, hogy kapcsolata, kapcsolati lehetősége van munkásokkal, s így vállalni képes a pályázat feltételeit. Ily módon a tanácsi közművelődési könyvtárakon, valamint a szakszervezeti könyvtárakon kívül számítunk a szakmunkástanuló-intézetek, valamint a vállalati műszaki könyvtárak nagyarányú jelentkezésére is.

A pályázaton a következő kategóriákban vesznek részt a könyvtárak:

— A tanácsi könyvtárak négy kategóriájában az A—B—C—D típusú szolgáltató helyek (a Művelődésügyi Közlöny 1972. 11. számában megjelent irányelvek szerint).
— A szakszervezeti könyvtárak öt kategóriájában a központi könyvtárak a körzeti könyvtárak, az önálló könyvtárak, a letéti I. és a letéti II. típusú könyvtárak (a SZOT Elnökségének 171. március 29-i állásfoglalása szerint).
— A szakmunkástanuló-intézetek könyvtárai.
— A vállalati műszaki könyvtárak.

A könyvtáraknak a pályázati kiírás célkitűzéseinek megfelelően 1974. május 15-ig kell beküldeniük vállalásukat saját hálózati központjukhoz. A szakmunkásképző intézetek könyvtárai a megyei tanács művelődésügyi osztályához (a fővárosi tanács művelődésügyi főosztályához), a vállalati műszaki könyvtárak az SZMT központi könyvtárakhoz, Budapesten az illetékes szakszervezeti könyvtárakhoz juttassák el vállalásukat.

A pályázaton részt vevő könyvtárat hálózati központja és a területileg illetékes szakfelügyelet folyamatosan segítse.

A résztvevő könyvtárnak a pályázattal kapcsolatban végzett munkájáról 1975. március 1-ig kell jelentést adnia. A megyei, illetve a fővárosi értékelő bizottság a legeredményesebb munkát végző pályázókat az országos zsüri elé terjeszti.

A pályázat első országos értékelése és díjainak kiosztása 1975. április 4-én, hazánk felszabadulásának 30. évfordulóján lesz.

A pályázat díjai: *személyi jutalmak, tárgyjutalmak, emlék-plakett, oklevél.*

Budapest, 1974. április.

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa	*Művelődésügyi Minisztérium*	*A Szakszervezetek Országos Tanácsa*

Azok a könyvtárak, amelyek csak a Könyvtárosban közölt felhívásból értesültek „Az olvasó munkásért" pályázatról, utólag is beküldhetik jelentkezésüket az illetékes hálózati központhoz, illetve a tanács művelődésügyi osztályához.

A kulturális forradalom lendülete ragadott magával mindannyiunkat

Nagy megtiszteltetésnek éreztem, hogy 1945 nyarán kineveztek a Fővárosi Könyvtárhoz. Addig csak társadalmi munkában folytattam könyvtárosi tevékenységet, a Visegrádi utcai munkásotthonnak voltam könyvtárosa. A szociáldemokrata párt 1943/44-ben rendezett könyvtárosi tanfolyamán *Rudas Zoltán*, a tanfolyam vezetője (ő volt egyébként a Galilei-kör utolsó titkára) hívta fel figyelmemet *Szabó Ervin* könyvtárpolitikai működésére, célkitűzéseire, ezért nagyon örültem, hogy az általa létesített intézményben dolgozhatok. A budapesti könyvtárhálózat kiépítését még az első világháború előtt indították meg, s 7 könyvtár épült 1919-ig, további hat pedig 1945-ig. Habár a milliós főváros igényeit ez a kevés könyvtár korántsem elégítette ki, modern elvek szerint megszervezett könyvtárban kezdhettem meg a munkát, hisz Szabó Ervin újra szolgálatba állított régi munkatársai: *Dienes László, Kőhalmi Béla, Solti Andorné Szigethy Gabriella, Braun Róbertné, Pórné Váradi Irma* irányították a könyvtár tevékenységét.

Nehéz érzékeltetni azt a lelkesedést, amellyel munkánkat végeztük és azt, hogy milyen nagy örömet szerzett munkánk elismerése. Olvasóink hálája és szeretete volt fő jutalmunk. Ez nem frázis, ma is élénken emlékszem arra a fiatal olvasómra, aki kijelentette: *sehol annyira nem érzi, mit jelent a felszabadulás, mint itt a könyvtárban.*

A XIII. kerületi Vág utcai fiókban dolgoztam akkor (ezt a könyvtárt vezette a század elején *Alpári Gyula*). A fiók a régi Népházban volt elhelyezve, amelyben a szakmunkástanuló-otthon is működött. Előadásokat szerveztünk az otthon lakói számára. Előadó *Trencsényi-Waldapfel Imre* egyetemi tanár, *Benedek András*, a Nemzeti Színház dramaturgja volt többek között. Első felszólításra és tiszteletdíj nélkül jöttek el, hangsúlyozván, hogy örömet jelent nekik a kapcsolat ilyen hallgatósággal. Mivel az előadótermet nem teljes rendben adta át az otthon, Waldapfel professzor az előadás előtt segített a terem rendezésében is. Persze vitatható, helyes volt-e, hogy egyetemi tanár idejét ezzel vettük igénybe, de akkoriban nálunk a könyvtárban a nagyon színvonalas és szórakoztató Szabad Nép félórákat *Fónagy Iván*, a későbbi nyelvész professzor vezette, kommunista pártszervezetünk kb. tíz tagjához pedig kulturális és politikai problémáink megbeszélésére *Lukács György* jött el. Ehhez még azt is hozzátehetem, hogy amikor a Vág utcai könyvtárat első emeleti igen jó helyiségéből a tanulóotthon kitette, és helyette egy földszinti, lényegesen rosszabb helyiség elfogadására kényszerítette, az átköltözést úgy tudtuk végrehajtani, hogy közben egy napra sem szünetelt a kölcsönzés. A szállítást a tanulóotthon növendékei bonyolították le, és a fővárosi könyvtár sok munkatársa vett részt önkéntes munkával a könyvanyag szakszerű elrendezésében, köztük *Telegdi Zsigmond* professzor, aki akkor is elismert tudós volt, és *Kis Ferenc* költő, aki pedig már akkor sem volt teljesen egészséges.

A felszabadulás utáni első esztendőkben igen szerény költségvetés állt csak a könyvtár rendelkezésére, és a takarékosság kényszerített minket arra, hogy a lehető legkisebb anyagi ráfordítással próbáljuk megvalósítani a kultúraterjesztés hatékony módszereit.

Így indult meg még 1945-ben — úgy tudom, *Vas Zoltán* polgármester ötlete alapján — a *villamos-mozgókönyvtár* Budapest utcáin. Szükségmegoldás volt ez, de könyvtári autóbuszra nem volt akkor még pénz (tavaly indult az első budapesti bibliobusz!), ráadásul a villamos csak ott állhatott meg kölcsönözni, ahol hurokvágány volt. Ám akkor a villamos munkába állítása azt jelentette, hogy nagyobb befektetés nélkül egyszeriben a város tíz olyan körzetében, ahol eddig könyvtár nem működött, heti egy vagy két alkalommal kölcsönözni lehetett.

De a kis villamos-mozgókönyvtárakban csak felnőttek kaphattak könyvet. Mivel Budapesten is, akárcsak vidéken a 10—14 éves gyerekek voltak a könyvtárak legszorgalmasabb olvasói, az ő igényeik kielégítésére 1949-ben a kerületi könyvtárakban, azaz ahogy akkor neveztük őket: fiókokban gyermekrészlegeket alakítottunk ki, és a könyvtár elválasztott sarkában — külön kölcsönzési időben — a város négy új helyén megindítottuk az ifjúsági kölcsönzést. A továbbiakban gondoskodtunk arról, hogy minden új könyvtárban *gyermekrészleg is* működjék.

Kevesebb siker koronázta az úgynevezett kölcsönzőállomások kialakítására irányuló törekvésünket. Tömegszervezeteknek, kórházaknak, iskoláknak adott a központi könyvtár kisebb-nagyobb könyvanyagot, amelynek cseréjéről is gondoskodott, a kölcsönzés feladata pedig a tömegszervezetre hárult. Sajnos, ezek a kölcsönzőállomások kevés kivétellel életképteleneknek bizonyultak.

A Népművelési Minisztérium megalakulása után ugrásszerű fejlődés kezdődött. 1949-ben három új könyvtár nyílt meg, 1950-ben hét és 1951-ben újabb hét. Budapest minden peremkerülete könyvtárhoz jutott. Az olvasók száma néhány év alatt megötszöröződött, s 1954-ben meghaladta a 100 000-et. (1938 és 1948 között 20 000 körül mozgott.) A könyvtári kötetek száma és a kölcsönzési forgalom megháromszorozódott, 1954-re a kölcsönzési forgalom 1 millió kötetről 3 millió fölé szökött.

A fejlődés olyan rohamos volt, hogy bennünket könyvtárosokat is meglepett. Amikor egy minisztériumi értekezleten *Barabási Rezső*, a könyvtárosztály akkori vezetője kijelentette, hogy a könyvtári forgalmat meg kell duplázni, ezt az igényt komolytalannak tartottuk. Irattárunkban még megvan a levél, amelyben válaszként kifejtettük, hogy milyen feltételek mellett tartjuk a megkétszerezést lehetségesnek: új könyvtárak nyitását, a személyzeti létszám emelését, a könyvbeszerzési keretösszeg növelését, propaganda-költségeket kértünk — és kéréseinket nagyrészt teljesítették is.

Nem akarok most ennek az időszaknak hibáiról, balfogásairól beszélni. Közismertek. Amire mindig szívesen emlékszem vissza, az *a lelkesedés, az áldozatkészség*, amely munkánkat akkor jellemezte. 1950-ben az újonnan alakult könyvtárakat felsőbb szerveink kívánságára a tanácsi választást megelőző két hétben kellett megnyitnunk. Hét új könyvtár nyílt meg a szükséges könyvanyaggal, bútorral, a már korábban működő könyvtárakban betanított személyzettel. Óriási munka és izgalom járt ezzel. Akkor is úgy gondoltam, hogy kevesebb hajszával és jobban lehetett volna megoldani az új könyvtárak szervezését, ha nem ragaszkodunk az említett határidőhöz, hisz a könyvtárnyitás végeredményben nem befolyásolhatta döntően a választás sikerét. De azért mégis büszke voltam kicsit, hogy megoldottuk a feladatot. Mint ahogyan sikerült mozgalmas, színes és változatos könyvtári propaganda-módszereket is alkalmazni. A modern közművelődési könyvtári módszerek majd minden változatát alkalmaztuk több-kevesebb sikerrel. Készítettünk ajánló bibliográfiákat, rendeztünk kiállításokat, író—olvasó találkozókat, vetélkedőket, és hogy olvasóink ízlését jobban megismerjük, véleményünket adatokkal támaszthassuk alá, már ezekben az években megkezdtük bizonyos könyvek, irodalmi műfajok vizsgálatát az olvasói érdeklődés szempontjából, s olvasóink véleményének rögzítéséről is gondoskodtunk.

Mindezt olyan könyvtárosi gárda végezte, melynek nagy része munka mellett szerezte meg szakképesítését — és többségük nő lévén — munka és tanulás mellett háztartást vezetett, gyereket nevelt. És társadalmi munkát is végzett. A hagyományos könyvtári télapó-ünnepségek 1947-ben indultak. Az ajándékokat a télapónak öltözött mókázó *Tiszay Andor* kollégánk adta át a gyerekeknek. Az ajándékbabákat, állatokat mindenféle furfanggal szerzett anyagból délutáni munka-összejöveteleken varrták dolgozóink a kisebb gyerekeknek, a nagyobbak a könyvkiadók jóvoltából kaptak könyvajándékot. — Színjátszócsoportunknak saját munkaközösségünk írta a „vígoperákat". Nagyszerű szórakozás volt a darabírás, a próbák is, és az előadásokat nagyon élvezte a műértő közönség. Kitűnő szerző- és előadógárdánk tagjai: *Tiszay Andor, Marót Miklós, Dömötör Tekla, Rózsa Ili, Novák Klári, Szász Károly, Nagy Tamásné* — és még folytathatnám a névsort — a könyvtári élet kisebb-nagyobb fonákságait figurázták ki színpadunkon. Amikor például a fiókhálózat a kerületi tanácsok irányítása alá került, Sibyll dallamára hangzott fel: „Kis Központom, remélem megbocsájtja, hogy búcsú nélkül hagytam el magát..." Ez így leírva nem is olyan szellemes, de akkor minden apró célzást, két- vagy többértelműséget megértett és élvezett a közönség.

Régi jelentéseket lapozgatva, dokumentumokat nézve, szinte meglep, mennyi mindent tettünk. Hogyan tudtuk mindezt megszervezni? A magyarázat nyilvánvalóan az, hogy az ezekben az években meginduló kulturális forradalom lendülete ragadott magával mindannyiunkat. Szívesen emlékszem rá vissza.

Nyilas Márta

Ma már történelem...

A II. világháború és a fasizmus vérzivataros napjai után a romok még el sem tűntek a Ganz gyár udvaráról, a kommunista párt és a vasas szakszervezet máris akcióba lépett a kulturális élet újjászervezésére. A feladat nem volt könnyű. A zenekar hangszerei hiányoztak, a különféle kulturális csoportoknak nem volt helyiségük, felszerelésük, s nem volt elég ennivaló sem.

Mi volt a helyzet a könyvtárral? Az emberek olvasni akartak, keresték volna a könyvet, az irodalmat, de a régi gyári könyvtár anyagának nagy része elpusztult, és ami meg is maradt, nem felelt meg az új művelődéspolitikai elveknek. 1948 őszén kezdődött a nagymérvű könyvtárszervezés. Rengeteg könyvet kellett kiselejtezni; s mivel nemegyszer hozzá nem értők végezték ezt a munkát, sajnos előfordult, hogy a fürdővízzel kiöntötték a gyereket is: sok olyan művet kiselejteztek akkor, amely értékes volt, s később újra meg kellett venni, mások viszont elkerülték az indokolt kirostálást.

Az üzemi könyvtár új alapokon történő szervezése a *Ganz-Vagongyárban* úgy indult meg 1948-ban, hogy — megfelelő helyiség híján — *üzemi vándorkönyvtári hálózatot* hoztunk létre. Ez a gyakorlatban annyit jelentett, hogy zsineggel összekötöttünk egy köteg könyvet, a hónunk alá vettük, és így jártuk körbe a műhelyeket. Kölcsönöztünk a mosdók előterében, ebédidőben az étkezésre kijelölt helyeken, az öltözőkben, a műhelyekben a gépek mellett; egyszóval mindenhol, ahol csak egy kis lehetőség kínálkozott. Két-három aktivistával állandóan jártuk az üzemet. Munkánk megkönnyítésére az 506-os kovácsműhelyben két szekrényt harcoltunk ki, hogy ezekben tároljuk a könyveket, mivel a raktározásra kijelölt hely messze esett a műhelyektől.

1949 nyarán örvendetes változás történt. A szakszervezeti választások eredménye lehetővé tette, hogy a gyár főhivatású kultúrfelelőst és tiszteletdíjas könyvtárost foglalkoztasson. Kaptunk egy helyiséget is, amelyben könyvállványokat tudtunk elhelyezni, és megindítottuk a rendszeres kölcsönzést is; minden délután háromtól este hatig-hétig, szombaton pedig déltől két-három óráig. 1949-ben végre lehetőséget kaptunk állománybővítésre is. Ezer kötet új könyvet szereztünk be, és így év végére már 2600 kötet könyvvel rendelkeztünk.

Ízelítő az 1949-es statisztikából: X. 24-én, hétfőn a kikölcsönzött kötetek száma 69, 25-én, kedden 43, 26-án 52, 27-én 47, 28-án 35, X. 29-én, szombaton pedig 8 volt.

„Mozgó" kölcsönző szolgálat az egyik műhelyben 1949-ben

Az acélöntöde „Partizán" brigádjának tagjai közösen olvasták és beszélték meg Popov: Acél és salak c. könyvét (1950.)

Mivel a könyvtár csekély választéka miatt az olvasók egy alkalommal csak egy-két kötetet kölcsönözhettek ki, a forgalomból következtetni lehet a látogatók számára is. 1949-ben 1200 beiratkozott olvasónak összesen 2800 kötetet kölcsönöztünk. Az olvasók 80%-a fizikai dolgozó, 20%-a nő, 40%-a fiatalkorú volt. Ebben az időszakban helyezték új alapokra a hazai könyvkiadást is. Az olvasómozgalom jegyében nagy példányszámú, olcsó kiadások jelentek meg. Ez a kiadói politika számos előnye mellett azzal a hátránnyal járt, hogy szűkült a könyvek választéka. Ezért az érdeklődés felkeltésére az *arra érdemes könyvekről ankétot* rendeztünk. Így került sor például Gorkij: Az anya c. könyvének ismertetésére. Ezek a könyvankétok meglepően sikeresnek bizonyultak. A faliújságok, a vörös sarkok is mind egy-egy adott könyv propagálását szolgálták. Sokszor késő éjszakáig készítettük az alapszervek részére a könyvtári faliújságokat. Nyugodt lelkiismerettel állíthatom, hogy az 1948-tól 1954-ig terjedő időszak valóban *hősi korszak volt a könyvtárszervezésben* és az olvasás megkedveltetésében.

Sajnos, mi sem menekülhettünk meg az ötvenes évek kampánymozgalmaitól. Könyvet minden dolgozó kezébe! Könyvet minden munkapadhoz! — volt a jelszó, s ezeket szó szerint kellett vennünk. Az üzem területén több mint negyven kiskönyvtárat kellett létrehoznunk, 40—300 kötetes állománnyal. A könyvtár állományának ebből a *széttagoltságából* egyrészt az következett, hogy bizonyos fontosnak ítélt művekből nagy példányszámot kellett beszereznünk, másrészt minden eszközt meg kellett ragadnunk az érdeklődés felkeltésére. Az ilyen mértékű széttagoltság azonban természetesen az állomány kihasználhatóságának a rovására ment.

Ekkor alakultak meg az ún. olvasókörök is. Ezeknek a tematikáját, gondolom, nem kell részleteznem. Egy-egy kulturális aktivista pártfeladatként kapta, hogy *ebédidő alatt* az adott könyvből részleteket olvasson fel.

Természetesen hiba volna azt gondolni, hogy ebben az időszakban csak erőszakos olvasószervezés és ún. „olvastatás" folyt. Ahhoz, hogy az akkori törekvéseket helyesen értékeljük, a korszak politikai-társadalmi viszonyainak elmélyült ismerete szükséges. A kampányok alkalmával nagyon sok fizikai dolgozó került könyvközelbe, és közülük nem egy, aki akkor vett először könyvet a kezébe, ma is rendszeres olvasója könyvtárunknak.

Ekkor vált tudatossá a könyvtárhálózat és *az üzemi könyvtárak fejlesztésének társadalmi szükségessége*, valamint a könyv szerepe a haladásért, a felemelkedésért vívott harcban.

Íme egy részlet az 1949—50. évi könyvtármunkáról a szakszervezeti bizottság részére készített jelentésből: „Az elmúlt évben könyveink száma 5000 darabbal emelkedett. Olvasóink száma megduplázódott. Összesen nyolc ankétot rendeztünk, amelyen kb. ezer ember vett részt. Júliusban megnyílt a könyvtár olvasóterme. Jelenleg már függetlenített könyvtárost és három aktivistát foglalkoztatunk. A régi kartotékrendszerről menet közben tértünk át a mai kartonozási rendszerre."

Főhivatású könyvtáros és három aktivista. Nagy eredmény volt ez akkor. Persze szakmai felkészültségük és tárgyi tudásuk hagyott maga után némi kívánnivalót, de *lelkesedésük és politikai helytállásuk* sok mindent pótolt. (Természetesen figyelembe kell venni, hogy csak ekkor rakták le a szervezett könyvtárosképzés alapjait is.)

Ezek a tendenciák nem korlátozódtak csak a Ganz gyár könyvtárügyére, hiszen az egész országban hasonló folyamat ment végbe, és mindenhol azonos problémákkal küszködtek. Ez volt a „Fényes szelek" időszaka.

Később a Népművelési Minisztérium jóvoltából megkezdődött a szervezett, céltudatos *könyvtárosképzés.* Az országban több száz tehetséges fiatal ember került a könyvtárakba, ami természetesen lényegesen magasabbra emelte a könyvtári munka színvonalát. De, hogy ma a Ganz-MÁVAG könyvtára ötezer olvasót mondhat a magáénak, ebben részük van mindazoknak, akik a kezdet kezdetén célul tűzték ki, hogy a könyvet, az olvasást, az értékes irodalmat megkedveltetik az emberekkel, s vállalták a munka nehezét.

A Ganz-MÁVAG szakszervezeti könyvtárának *ötezer olvasója* jelenleg majdnem *hatvanezer kötet könyvből* válogathat. Az elmúlt évben huszonnyolc rendezvényünkön majdnem háromezren vettek részt, mégpedig minden erőszakolt szervezés nélkül. Könyvtárunkban olvasóterem és hanglemezhallgató berendezés, magnetofon várja a látogatókat. Visszatekintve hát az elmúlt időszakra úgy érezzük, jogosan idézhetjük a költő szavait: „Ez jó mulatság, férfimunka volt."

Szabadi Viktor

Könyvtáravatások

1. A Szovjet Kultúra és Tudomány Házában

A tavaszi könyvtáravatások között kiemelkedő jelentősége van a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában március 20-án lezajlott könyvtárátadásnak. Az ünnepségen, amelyen a szovjet nagykövetségnek és a magyar könyvtárügy vezető szerveinek képviselőin kívül a testvérintézmények küldöttei is megjelentek, *Vályi Gábor,* az Országgyűlési Könyvtár igazgatója méltatta avatóbeszédében az új könyvtárt mint a szovjet tudományos tapasztalatok közvetítésének egyik igen fontos és hatékony intézményét; *Benedek Jenő,* az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ könyvtári igazgatóságának vezetője pedig a 25 éves szovjet—magyar műszaki együttműködésről, különösen ennek szakirodalmi vonatkozásairól emlékezett meg, és kifejtette az OMKDK együttműködési készségét a testvérintézménnyel.

Az új könyvtár, melyet a ház igazgatója mutatott be a vendégeknek a Semmelweis u. 1—3. sz. alatti, tavaly átépített impozáns épület emeleti részében kapott otthont, az épületadottságok által meghatározott keretben. Az olvasó a könyvtári helyiségegyüttes folyosóján haladva jobbra a szépirodalmi-társadalom-

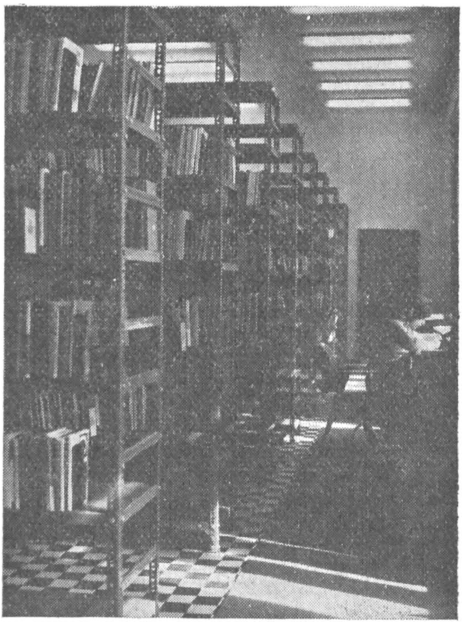

A műszaki könyvtár Dexion-Salgó típusú állványzata (Bojár Sándor felvétele)

tudományi könyvtárba juthat, amelynek egy részét szabadpolcos állványok foglalják el, másik részén 40 személy elhelyezésére alkalmas olvasóövezet található. E részleg külön raktárra támaszkodik. Induló állománya 7000 kötet könyv és 2000 féle periodikum. A raktárban több mint 15 000 kötet helyezhető el.

Akit a műszaki könyvek érdekelnek, a folyosón végighaladva jut a műszaki-tudományos könyvtárhoz. Itt balra található a Dexion-Salgó állványzaton elhelyezett könyvanyag, amelynek nyugodt helybeni használatát a kétfajta rendeltetésű könyvtári részleg találkozásánál levő tudományos (kutatói) olvasóterem teszi lehetővé. Ez a terem alkalmas népesebb ankétok, konferenciák lebonyolítására is, mivel szétnyitható ajtófal köti össze a szépirodalmi-társadalomtudományi könyvtár olvasótermi részével. A műszaki könyvtár jelenlegi állománya 5000 kötet könyv és 220 féle folyóirat. A tudományos olvasóterem és a műszaki részleg találkozási pontján elhelyezett katalógusok a könyveket és folyóiratokat szak-, valamint szerzői betűrendes, továbbá cikk-katalógus formájában tárják fel. (A szépirodalmi részleg is hasonló alapkatalógusokkal rendelkezik.)

A látogatók igen gazdag olvasószolgálati lehetőségekhez jutnak. Bárki lehet könyvtári tag, a könyvtár használata díjtalan. (Az intézményt 16 éven aluliak is használhatják.) Az olvasójegy két évig érvényes, az otthoni kölcsönzés esetén a visszaadási határidő egy hónap. A magyar könyvtárközi kölcsönzésbe is bekapcsolódik mindkét részleg, sőt az év másik felétől az állományából hiányzó műveket a Szovjetunióból meg is hozatja. A műszaki-tudományos részleg partnere a Szovjetunióban a moszkvai Állami Műszaki Könyvtár, s ez a körülmény a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeit igen nagy mértékben kibővíti. Az új könyvtár gépparkjával gyorsmásolatok szolgáltatását is vállalja. A műszaki részleg az év második felétől kezdve rendszeresen meg fogja jelentetni „A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza műszaki és tudományos könyvtárának új kiadványai" című jegyzékét, amelyet megküld minden magyar szakkönyvtárnak és érdekelt vállalatnak, illetve intézménynek.

A könyvtár hagyományos könyvtári propaganda-eszközöket, -formákat is alkalmaz: újszerzeményi kiállításokat, irodalmi esteket, ankétokat, író-olvasó találkozókat szervez és megalakítja „Az orosz és szovjet könyv baráti köre" elnevezésű klubot is. Nyitvatartási ideje: keddtől péntekig 12-től 19 óráig, szombaton 11-től 15 óráig.

A szegedi Petőfi Sándor ifjúsági könyvtár bejárata

2. Szegeden

Tavaszi ünnepeink — március 15., április 4. — körül megsűrűsödtek a könyvtáravatások dátumai. Különösen a Petőfi-emlékkönyvtárak avatási ünnepségei követték egymást gyors egymásutánban: legutóbbi híradásunk óta például átadták a *dunavecsei* Petőfi-emlékszobát, felavatták a *baksai* (Baranya), *füzesgyarmati* (Békés), *sándorfalvai* (Csongrád), *vassurányi* (Vas), *tési* (Veszprém) Petőfi-emlékkönyvtárt és egy másik Petőfi-emlékhely, *Cece* (Fejér) könyvtárát. Szegeden is sor került Petőfi-emlékkönyvtár avatására, s különleges jelentősége miatt erről részletesebben beszámolunk.

A könyvtárosok előtt is ismert tény volt Szeged városi könyvtári hálózatának mostoha helyzete. Tavaly a megye tanácsi könyvtárhálózatát átszervezték, a központ a Somogyi Könyvtár lett, s ezzel egy időben a város hathatós intézkedéseket tett annak érdekében is, hogy a városi könyvtárügy kilábaljon a nagy kultúrájú városhoz méltatlan helyzetéből. Az első, a nagyközönség számára is látható jel az új *Petőfi Sándor* ifjúsági *könyvtár* megnyitása volt március 14-én. Az ünnepségen, amelyen megjelent *dr. Ágoston József*, a megyei pártbizottság titkára is, *Forgó Pál* városi művelődésügyi osztályvezető mondott avatóbeszédet: Külön felhívta a figyelmet arra, hogy a könyvtár az ifjúsági törvény szellemében kiemelten foglalkozik a KISZ-korosztályú olvasókkal. A megyei könyvtár igazgatója, *Tóth Béla* az új könyvtár módszertani-bázis szerepét hangsúlyozta; ez a tervezett megyei módszertani bázisok közül az első, s vezetője, *Sáráné Lukátsy Sára* egyben a megyében működő gyermekkönyvtárak szakreferense is.

Az ifjúsági könyvtár a galériával és az állandó Petőfi-kiállítás egyik részletével (Gerő Gyula felvételei)

A szegedi Petőfi Sándor ifjúsági könyvtár jelentősége azért nagy, mert *ez a városi hálózat első megfelelő alapterületű, igen jó ízléssel berendezett, vonzó és követésre, illetve túlszárnyalásra késztető egysége.* Kialakítására a város csaknem egymillió forintot fordított; a Petőfi-emlékkönyvtári alap pedig az Országos Ifjúságpolitikai és Oktatási Tanács és a Kulturális Alap juttatásából 60 000 Ft-tal járult hozzá a berendezés, illetve az állomány kiegészítésének költségeihez. Az új helyiség a Somogyi Könyvtár szomszédságában található, s szinte a központi könyvtárépület kihelyezett részlegének tekinthető. Forgalmas úton fekvő helyiségének csaknem földig érő ablakain keresztül vonzó látványt nyújt a szép könyvtárbelső, amely messziről magára vonja az arra járók tekintetét. A 176 m^2 alapterületű termet galériával két részre osztották: alul található a nagy forgalmú kölcsönző a kézikönyvtárral, a katalógusokkal, az ablak menti csendesebb olvasósarokkal és a folyóiratállvánnyal, valamint az ötletesen a szélfogóra telepített ruhatárral. Az állandó Petőfi-kiállítás ugyancsak az alsó szinten van. A galériára a zenei részlegen, a zártabb foglalkozásokra szánt ún. mesesarkon kívül — ahol vetíteni is lehet — könyvtári munkahelyet is telepítettek.

Az új könyvtárt jelenleg 16 éves korukig látogathatják a gyerekek. A gyermekkönyvtár azonban csak ideiglenesen kapott itt otthont: megvan rá a remény, hogy rövidesen új, 240 m^2 alapterületű helyiséghez jutnak a gyerekek, s akkor a Petőfi-könyvtár egyedül a serdültebb ifjúság, a KISZ-korosztályú fiatalok otthonává válik. *(G. Gy.)*

A KÖNYVTÁROS REPERTÓRIUMA

F. Wiesinger Piroska és J. Mátrai Judit összeállításában, az OKDT támogatásával megjelent. Tartalmazza az 1961—1970. évfolyamok könyvtári vonatkozású információit. Példányszáma 1500, terjedelme 558 oldal, ára 55 Ft. Beszerezhető a Könyvtárellátó útján.

Két kaposvári üzem könyvtára

I.

A Kaposvári Fonodának az 1964-es év hozta meg a korszerű könyvtárt. Ekkor adott a vállalat 80 négyzetméter alapterületű termet a könyvtárnak, s vele a tágasságot, a szabadpolcos kölcsönzésre való áttérés lehetőségét. Az intézmény *az üzem középpontjába* került: mellette van a főbejárat és az ún. kultúrváróterem, ahol a bejáró dolgozók tartózkodnak műszakváltáskor, és a szomszédban van az ebédlő is.

1964 minden téren a korszerűsítés, a fejlődés éve volt. A vállalat szakemberei igazgatói utasításra elvégezték a helyiség átalakítását, és ők készítették a szabadpolcos berendezés állványait is. Körülbelül *300 ezer forint értékű munkát végeztek.* Segített *a Textilszakszervezet* is: 40 ezer forintot adott a klubszerű berendezés megvásárlására.

Könyvbeszerzésre 1964-ben 22 ezer forintot költött a könyvtár, és ez az összeg 1973-ig 30 ezer forintra emelkedett. Egész pontosan 16,92 forint jut minden dolgozóra, a vállalat ugyanis 1800 embert foglalkoztat.

A könyvállomány tükrözi az immár évek óta kedvező gyarapítási lehetőségeket. Az elmúlt évet 13 790 kötetes állománnyal zárták, egy-egy dolgozóra 7,7 könyv jutott, s az állomány 37 százaléka szak- és ismeretterjesztő munka volt.

A könyvtárba 46-féle folyóirat jár, előfizetési díját a vállalat fedezi, mintegy 5000 forint értékben.

A dolgozók a könyvtár működési feltételeinek kedvező változására ugyancsak kedvező választ adtak: még ebben az évben (1964-ben) több mint kétszeresére, 900-ra ugrott a beiratkozottak száma, s a kölcsönzött könyveké is 12 ezerről 26 ezerre nőtt. Tavaly 1372 olvasó 42 432 könyvet kölcsönzött. Ezzel *az üzem dolgozóinak 76,2 százaléka könyvtári taggá vált.* Meg kell mondani: ez országosan is figyelmet érdemlő, páratlan teljesítmény, amit azzal becsült meg a kulturális kormányzat, hogy a most befejeződött *Kiváló könyvtár* pályázaton a legjobbaknak járó címet adományozta a könyvtárnak.

Az olvasók arányának megítéléséhez hozzá kell tenni azt, hogy van egy letéti könyvtáruk is, amit az üzem leányotthonában működtetnek, s az említett adatok az ottani forgalmat is magukban foglalják. Egyébként ebben a letéti könyvtárban 2500 kötetes alapállományt helyeztek el, s a könyveket kéthavonként cserélik. A letéti könyvtárnak saját helyisége és tiszteletdíjas könyvtárosa van, aki hetenként háromszor 2—2 órát tart nyitva.

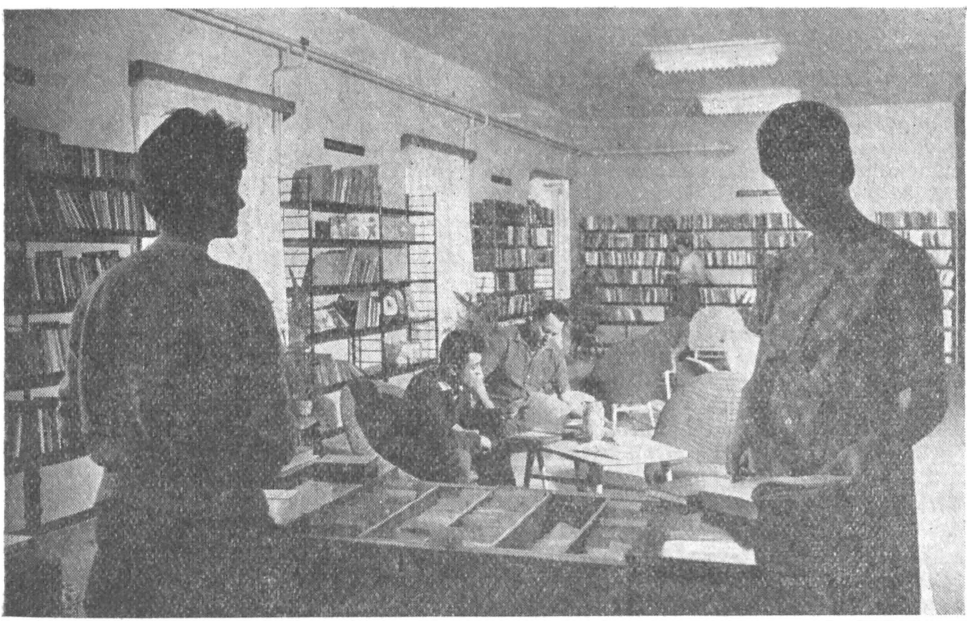

A Kaposvári Fonoda szakszervezeti könyvtára

A „nagykönyvtárban" hétfőtől péntekig naponta, a műszakváltások idején tartanak könyvtári órákat; összesen heti 24 órában kereshetik fel az olvasók a könyvtárt. Az olvasótábor összetételét tekintve: a *68 szocialista brigád 1100 tagja közül 904 olvasó.* Ezt úgy érték el, hogy a brigádoknak az szb a vállalatvezetéssel egyetértésben év elején „irányelveket" nyújt át, amelyekből megtudhatják, milyen kulturális vállalásokat tehetnek. Köztük szerepel természetesen a könyvtári tagság is. És ha már elvállalták, teljesíteniük kell, mert az ellenőrzés szigorú, az értékeléskor nem tesznek különbséget termelési vagy művelődési vállalás között.

Egyébként a munkásolvasók száma (919), majdnem pontosan megegyezik a szocialista brigádtag olvasók számával. Az olvasógárda 67 százalékát a szak- és segédmunkások alkotják.

Van 150 ipari tanuló olvasójuk is, ők az üzemben folyó oktatás keretében minden tanév kezdetén meglátogatják a könyvtárt, s ennek eredményeképpen gyakorlatilag valamennyien olvasóvá válnak.

Író—olvasó találkozókon a könyvtár vendége volt többek között *Baranyi Ferenc, Fekete Gyula, Fodor András, Jókai Anna, Raffai Sarolta, Vihar Béla.*

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy a könyvtár minden anyagi és erkölcsi támogatást megkap mind a vállalat gazdasági vezetőitől — elsősorban az igazgatótól —, mind az szb-től. A kitűnő elhelyezés, a magas könyvbeszerzési keretösszeg, s minden más, ami segíti munkáját, kézzelfogható tanúbizonysága ennek a támogatásnak. De — s ezt azért hangsúlyozni kell — *mindez holt tőke, ha nem gazdálkodik velük olyan kitűnő könyvtáros, mint Illés Ferencné,* aki csaknem két évtizede, 18 éve *viseli gondját a fonoda szakszervezeti könyvtárának.*

Ha jól mennek a dolgok

Illés Ferencné elmondta, hogy 1964-ben, az új könyvtár megnyitása után havonta kért tájékoztatást a forgalom alakulásáról *Róna Imre igazgató,* aki szívesen vállalkozott arra, hogy elbeszélgessen velünk a könyvtárról.

— Szeretem, ha jól mennek a dolgok — mondta elöljáróban, majd arról szólt, hogy a folyó ötéves terv első három évében 110 millió forintos beruházást hajtottak végre a gyárban, s közben a termelés 26 százalékkal nőtt.

— El lehet ilyen eredményt érni műveletlen emberekkel? — kérdi hirtelen, s máris arról beszél nem titkolt büszkeséggel, hogy 1957 óta csoportvezetőtől felfelé nem került új ember a gyárba, *helyben nevelték ki a vezetőket.* S ismét kérdez:

— *Lehetett volna ezt könyvek nélkül is?*

Aztán mintha egy képzeletbeli partnerrel vitatkozna, azt boncolgatja, elég-e a szakképzettség ahhoz, hogy valaki jó munkahelyi vezető legyen.

— Csak szakbarbárnak elég. *A műveletlen ember* — szocialista mérce szerint — *nem tud vezetni, rendelkezzék még oly kitűnő szakképzettséggel is.*

Ezután arról beszél, hogy náluk, a Kaposvári Fonodában *a gazdasági vezetők minden szinten felelősek a művelődési tervek megvalósításáért is,* ezeket úgy tekintik, és úgy is igyekeznek megvalósítani, mint a termelési, illetve gazdasági terveket. S a művelődési tervekben központi helyet foglal el a könyvtár, hiszen könyveivel — közvetlenül vagy közvetve — szorosan kapcsolódik minden más művelődési formához. Meg azért is, mert az üzem dolgozóinak 76 százaléka érdekelt abban, hogy a könyvtár a könyvek minél szélesebb választékával, s minél sokrétűbb szolgáltatásokkal segítse tanulásában, művelődésében, s nyújtson számára nemes szórakozási lehetőséget.

Ezután személyesebb hangra vált át.

Elmondja, hogy 1930-ban kapcsolódott egy életre szólóan a munkásmozgalomhoz, s itt fogott kezet — ezek az ő szavai — ugyancsak egy életre a könyvvel.

— Akkor a marxizmus—leninizmussal csak a külföldről nagy veszélyek közepette becsempészett könyvekből ismerkedhettünk. S bár nagyon sok jó barátom, elvtársam van, legjobb barátom mégis a könyv maradt. Körülbelül 2500 kötetes könyvtáram van, s ha bármilyen bosszúság ér, ha fáradt vagyok, a könyv megnyugtat, felüdít.

S abban is szerencsés vagyok, hogy feleségem, akit szintén a munkásmozgalomban ismertem meg, ugyancsak szeret olvasni, így nálunk nem lehet hallani, hogy „már megint olvasol!".

A jövőre is gondol

Róna Imre igazgató nemcsak vezetői szinten ismeri a könyvtár dolgait, hanem a részletekben is tájékozott. Határozott igényei, elképzelései vannak a munka továbbfejlesztésére, színvonalának emelésére.

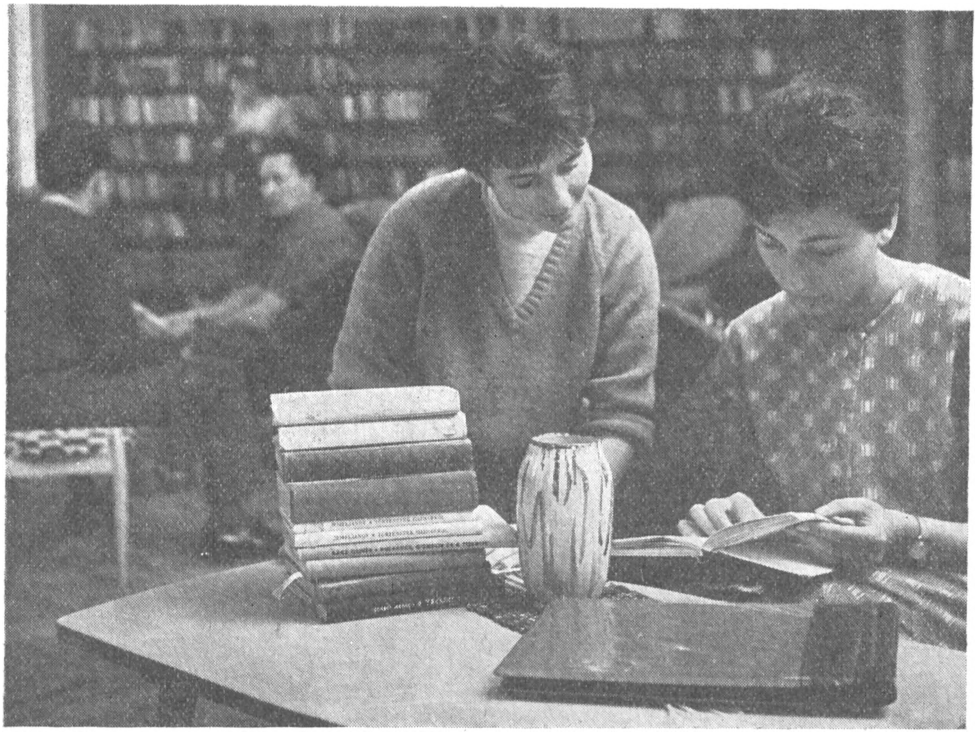

Középen Illés Ferencné könyvtáros (MTI Fotó — Bajkor József felvételei)

— Járjon elöl a könyvtár — mondja — az emberek ízlésének fejlesztésében. Főleg az ipari tanulókkal foglalkozzék, irányítsa hatékonyabban olvasásukat. A mostaninál szélesebb körű társadalmi segítő hálózatot kell szervezni, amelynek tagjai ajánlják társaiknak a jó könyveket. Segítse a könyvtár tanácsaival a dolgozók házi könyvtárának színvonalas összeállítását. Az eddigieknél határozottabb tematikai elképzelések jegyében szervezze az író—olvasó találkozókat.

Jó lenne, ha a könyvtár rövid könyvismertető szövegeket állítana össze, azokat magnóra venné, s könyvtári híradóként az üzemi hangosbeszélőn délben és az éjféli szünetben lejátszaná. S végül a következőket mondja:

— A „Kell a jó könyv"-mozgalom mintájára javaslom, hogy szervezzen a könyvtár *házi-üzemi olvasóversenyeket.* S én ígérem, hogy a győzteseket a vállalat komoly jutalmakkal díjazza majd. Az első díj utazás is lehet.

Lassanként időszerű lesz a könyvtár felújítása is, s esetleg belső raktárral bővíthetjük. De ez már távlati terv, megvalósítása az utódomra vár majd — fejezi be a beszélgetést.

Mert *Róna Imre* nemsokára megválik a Fonodától, nyugalomba vonul. S bár fájlaljuk — a könyvtár nevében is — közeli távozását, az a tény, hogy e beszélgetésen tájékozott részvevőként jelen volt majdani utóda, *Bayer Nándor* igazgatóhelyettes, megnyugtató biztosíték arra, hogy ő is gondját viseli majd a könyvtárnak.

Bizonyosan így lesz, hiszen mindenben Róna Imre tanítványának vallja magát.

II.

A kaposvári SZMT könyvtárban *Gelencsér István* igazgató egy levélmásolatot nyújt át nekünk. Az eredetit 1971-ben írta az SZMT a Ruhaipari Szakszervezet kulturális osztályának. Idézünk a levélből:

„A Somogy megyében működő önálló szakszervezeti könyvtárak közül *évek óta a leggyengébb eredménnyel működik a Kaposvári Ruhagyár* könyvtára, ahol számottevő előrehaladást az üzem szakszervezeti és gazdasági vezetőinek közönye miatt nem tudtunk elérni a könyvtári nevelőmunka alapvető tárgyi és személyi feltételei

sincsenek biztosítva ... A SZOT elnökségének vonatkozó határozatai nincsenek végrehajtva, de a végrehajtásra törekvést sem tapasztalunk. ... a gazdasági vezetés megtiltotta az ÁKV-tól (Könyvtárellátótól — a szerk.) való vásárlást, azt alkalomszerűen és ötletszerűen a helyi könyvesboltban bonyolítják le..."

— Mit válaszolt a levélre a Ruhaipari Szakszervezet kultúrosztálya?

— Azt, hogy lejönnek, és megbeszéljük a dolgokat.

— És „lejöttek"?

— Eddig nem, de még csak három év telt el a levélváltás óta...

Önálló könyvtár?

S most ismerkedjünk meg közelebbről a levélben említett gyárral és könyvtárával.

Elöljáróban mindjárt leszögezzük, korántsem valamiféle, a fennmaradás mindennapi emésztő gondjaival küszködő aprócska üzemről van szó.

A Kaposvári Ruhagyár dolgozóinak létszámát tekintve *Somogy megye legnagyobb ipari üzeme.* 2800 dolgozót foglalkoztat. Ezek zöme, mintegy 2000 ember a kaposvári központi üzemben dolgozik, a többiek szerte a megyében szétszórt telepeken. Ez a dinamikusan fejlődő vállalat az utolsó 10 évben megduplázta dolgozóinak számát, s termékeit a határokon túl is ismerik. Nemrég készült el az *új irodaháza Kaposvárott.*

— Ebben szerettünk volna végre saját helyiséget szerezni a könyvtárnak — mondja *Gelencsér István.*

— Önálló könyvtár, s nincs helyisége? De hiszen a SZOT Alapelvek kimondja.

— Kimondja, mégsincs...

Pedig nagyüzem a Kaposvári Ruhagyár, indokolt, hogy önálló könyvtára legyen. Van is, de milyen! Íme a könyvtár a számok tükrében:

Tavaly év végén 3447 kötetes könyvállománnyal rendelkezett — egy-egy dolgozóra 1,4 könyv jutott — s 9183 forintért vásárolt könyvet. (A SZOT irányelvek szerint 2800×8, azaz legalább 22 400 forint kellett volna könyvbeszerzésre. Az elköltött összeg két és félszerese.)

A telepeken „letétek" működnek 50—100—350 kötetes „állománnyal". Ezek forgalmával együtt 1973-ban az egész könyvtáregyüttesben 240 olvasó 1080 könyvet kölcsönzött.

A dolgozók 9,6 százaléka. Egy-egy olvasóra az év folyamán 2,2 látogatás, 4 és fél kölcsönzött könyv jutott.

S mindezek tetejében *1956 óta társadalmi munkás látja el a könyvtárosi tennivalókat a 2800 dolgozót foglalkoztató nagyüzem „önálló" könyvtárában.*

Fölösleges!

Ennyi előzetes információ birtokában mentünk el a Ruhagyárba, hogy — mint a Fonodában tettük — elbeszélgessünk az illetékesekkel a könyvtár helyzetéről, a tennivalókról, s természetesen látni akartuk közelebbről is a könyvtárt.

Azt már tudtuk, hogy *Müller Lászlóval,* a gyár igazgatójával nem fogunk találkozni. (Az SZMT könyvtár igazgatója hosszú ideje még telefonon sem tud személyes kapcsolatot teremteni vele.) Sikerült viszont a főkönyvelővel tárgyalnunk. Beszélgetésünk elég hosszúra nyúlt, s ha hasznos nem is, de *tanulságos volt.*

Szabó Benő főkönyvelő — természetesen csak a saját véleményeként — hosszasan bizonygatta, hogy *az ő dolgozóiknak nem kell a könyvtár,* mert nők, mert bejárók, mert sok könyvet vásárolnak, mert a lakásukhoz közeli könyvtárba járnak stb., stb. Majd arról panaszkodott, hogy nekik (ti. a vállalatnak) nem segít senki, mindent a saját erejükből kell előteremteniük.

Gelencsér István ekkor szerényen emlékeztette arra, hogy az SZMT könyvtár a közelmúltban akart segíteni. Elmondotta, hogy ebben az évben ünneplik az SZMT könyvtárhálózat alapításának 15. évfordulóját, s ebből az alkalomból a hálózat két könyvtárát meg akarják ajándékozni új berendezéssel. Erre a célra adnának nekik 25—25 ezer forintot. Egyetlen feltételük van, adjon a vállalat a könyvtárnak a SZOT-irányelveknek megfelelő alapterületű helyiséget. Arra gondoltak, hogy a Ruhagyár könyvtára legyen az egyik megajándékozott. Elhatározásukról levélben értesítették a vállalat igazgatóját, *válasz azonban nem érkezett levelükre.*

Egy kicsit még elvitatkozgattunk ezután, majd e szavak kíséretében vett búcsút tőlünk a Ruhagyár főkönyvelője:

— Megmondom őszintén, szerintem *nálunk a könyvtár fölösleges!*

Kielégítő helyzet...

Utunk következő állomása az szb volt. *Frányó Mária* szb-titkár, megtudván, mi járatban vagyunk, szilárd meggyőződéssel közölte, hogy *a könyvtár helyzetét kielégítőnek tartja,* könyv is van elegendő — a körülményekhez képest.

Ekkora elégedettség láttán megkérdezzük:

— Mennyi pénzt költhet el a könyvtáros könyvekre?

— Amennyit akar — válaszolja habozás nélkül. Ám ekkor a jelenlevő, s a beszélgetést eddig hallgatagon figyelő *Bernáth József* könyvtáros (lesz még szó róla) csendesen megszólal:

— Tízezerre kaptam engedélyt.

Ebből vita kerekedik kettőjük között, majd az szb-titkár a következőket mondja: A szerződési (ti. a Könyvtárellátóval való szerződési) tilalomból nem enged az igazgató elvtárs. (Tévedett az szb-titkár, mint alább kiderül.)

— Hol és milyen időközökben vásárolnak könyvet?

— A múlt évben kilenc alkalommal könyvesboltban (*Gelencsér István* közbeszól: Előfordult, hogy az igazgató elvtárs maga vásárolt könyveket a könyvtárnak? — Előfordult.) De az idén már engedélyt kaptam, hogy havi 300 (évi 3600!) forintra szerződjünk a Könyvtárellátóval — mondja a könyvtáros.

Közben valamennyien átmegyünk a könyvtárba. Ami nincs. Tudniillik az ún. kultúrteremben a falak mentén sorakozó nyolc zárt, üveges szekrényt nehéz önálló könyvtárnak tekinteni. Valamennyi zsúfolásig telve könyvvel (a könyvtáros szerint körülbelül 100 kötet lehet az olvasóknál). A szomszédos ún. tanácsteremben szintén van egy szekrény tele könyvekkel (főleg mutatós lexikonok, sorozatok „feszítenek" benne). Ez is a könyvtáré.

Egyetlen szekrényen sincs felirat, hogy ezek könyvtári könyvek, hogy itt kölcsönözhetők, hogy mikor van könyvtári óra...

— Valóban, mikor is van kölcsönzés?

— Hétfőn és csütörtökön fél kettőtől fél háromig...

— Nem kevés ez a heti két óra egy önálló könyvtár esetében? (Tizenkettede az előírásnak, amely legalább heti 24 órát ír elő.)

— Felkereshetnek a munkahelyemen is, ha van időm, adok könyvet...

Szóljunk közben *Bernáth József* könyvtárosról is. Társadalmi munkában látja el ezt a feladatot 1956 óta. Könyvelő, az idén megy nyugdíjba. Csendes, szerény ember. Láthatóan mindig azt teszi, amit határozott főnökei mondanak neki. Hosszú könyvtárosi pályafutása során nem szerzett szakismeretet, mindig másokat (fiatalokat) küldtek el tanfolyamra, azok meg visszajöttek, nem dolgoztak, maradt neki a munka... Két éve kap a szakszervezettől évi 2000 forintot (azelőtt kevesebbet). Soha nem vitatkozik senkivel. Derék, szorgalmas ember. „Könyvelő" típus.

Ezután *Frányó Mária* a gyár udvarán távolról megmutatja azt az épületet, ahová a könyvtárt szeretnék — majd — helyezni. Beszélgetésünk végén egyébként már kevésbé van meggyőződve arról, hogy kielégítő a könyvtár helyzete, inkább arról beszél, sőt ígéretet is tesz rá, hogy még nyugalomba vonulása előtt (néhány év múlva kerül rá sor) rendbeteszi a könyvtár dolgát.

— Első a helyiség — mondja, s ezzel mi is a legnagyobb mértékben egyetértünk.

Ahonnan elindultunk, ott végződik utunk. Az SZMT könyvtárban *Gelencsér István* megmutatja a *Somogyi Könyvtárak* c. megyei könyvtári híradó 1971/72-es számát, amelyben felhívta a figyelmet a Ruhagyár könyvtárának tarthatatlan helyzetére, s szóvá tette az évi néhány alkalomra korlátozódó „állománygyarapítást". Ugyanezen lapnak tavalyi 3. számában ismét foglalkozott a könyvtárral. Az említett lappéldányokat elküldte a Ruhagyár igazgatójának is.

Minden hiába, nem történt semmi.

Mikor e sorok írója Kaposvárott járt, még nem hozták nyilvánosságra *az MSZMP Központi Bizottságának* a közművelődés továbbfejlesztésére márciusban hozott határozatát. Azóta a határozat szövege ismertté vált, s úgy érezzük, ennek a beszámolónak végére érve nem árt emlékeztetni a kiadott közlemény alábbi megállapítására:

„A folyamatos és állandó művelődés szükségességének felismertetésében kulcsszerepe van a munkahelyi vezetésnek. Kötelezettségei terjedjenek ki a dolgozók művelődésének segítésére."

Ezt a határozatot minden gyárban tanulmányozni fogják. Bizonyos, hogy a *Kaposvári Ruhagyárban is.* S közben talán azt is belátják, hogy műveltséget terjeszteni gyárban a munkahelyi művelődés egyik alapintézménye, a szakszervezeti könyvtár nélkül nem lehet. *A Ruhagyárban nincs könyvtár.*

Simay Norbert

Tanulmányúti jegyzetek az NDK könyvtárfejlesztési törekvéseiről

NDK-beli tanulmányutam tapasztalataival és benyomásaival igazolta azokat az ismereteket, amelyeket több esztendőn át az NDK éves statisztikáinak elemzése közben szereztem. (Ezek az elemzések a Könyvtárosban is megjelentek.) Dinamikus fejlődés, sokrétű és színes tartalmi munka a fő jellemzője az NDK-ban folyó könyvtári tevékenységnek, emellett a szilárd és határozott ideológiai állásfoglalások, amelyek az ország politikai helyzetéből szükségszerűen adódnak.

Törvényi szabályozás — mozgalmi tevékenység

Az utóbbi évek fejlődésének alapja az 1968. május 31-én kiadott törvényerejű rendelet is. Ez a dokumentum megszabta az NDK könyvtárainak feladatait a szocializmus fejlett társadalmi rendszerének kialakításában. A könyvtárak feladata a jogszabály szerint — egyebek között — az, hogy gyorsabban közvetítsék a tudomány és a technika új ismereteit; támogassák a munka és a termelési folyamatok tudományos szervezését, és az új vezetési-irányítási módszerek, mint például a kibernetika alkalmazását; feltárják és elterjesszék a külföld, különösen a Szovjetunió és más szocialista országok új tudományos eredményeit és tapasztalatait; elősegítsék a szocialista demokrácia további fejlődését és a polgárok közötti új szocialista kapcsolatokat; szolgálják a szocialista tudat formálását és a hazafias nevelést; erősítsék az ország védelmi készségét; segítsék megvalósítani az egységes szocialista nevelési rendszer kialakítását annak minden fokozatában, és fejlesszék a dolgozók továbbképzését; gazdagítsák a szellemi-kulturális életet; segítsék kifejleszteni a felnőttek, az ifjúság és a gyermekek új esztétikai és kulturális igényeit és a szabad idő alkotó felhasználását, s végül ápolják, tárják fel és közvetítsék a kulturális örökséget, hagyományokat.

A feladatok sokoldalú felkészültséget, megalapozott tudást követelnek a végrehajtásban részt vállaló könyvtárosoktól, ezen felül azonban az ottani könyvtárosok tevékenységében érezhető egy bizonyos lendület és akarás is, amely sok esetben át tudja őket segíteni az épületek vagy a technikai berendezés ma még helyenként tapasztalható hiányosságaiból fakadó nehézségeken. *A könyvtári munka az NDK-ban kifejezetten mozgalmi tevékenységnek számít, annak szabályai szerint értékelik a könyvtárosok tevékenységét, teljesítményeit, s ez az értékrendszer mindenképpen a könyvtári munka egészének javára szolgál.*

Mozgókönyvtárak

Tanulmányutam fő célja a mozgókönyvtárak munkájának megismerése volt. Ezt elősegítette az a tény, hogy az NDK központi könyvtártudományi intézménye, a *Zentralinstitut für Bibliothekswesen* szervezésében 1970-ben összehasonlító vizsgálatokat végeztek Berlin, Drezda, Erfurt városokban és Röbel járásban az állami könyvtári hálózatban működő bibliobuszok munkájáról. Az erről készített elemzésben nemcsak a megvizsgált 6 mozgókönyvtár adatait rögzítették, hanem gondot fordítottak arra, hogy feltárják a jövő tendenciáit is. Fontos törekvése volt a vizsgálatnak, hogy az eddig működő járművekről szerzett műszaki-technikai tapasztalatokat is értékeljék és megkeressék azokat a fő jellemzőket, mutatókat, amelyek alapján a közeljövőben megépítendő járműveket meg kell tervezni. Ez különösen fontos, mert a mozgókönyvtárak eredményes működését a *járművek technikai színvonala és műszaki felszereltsége* sokkal jobban befolyásolja, mint például az állandó könyvtárak munkáját az épület vagy a könyvtári helyiségek jó vagy rossz állapota.

Az NDK-ban használt nyergesvontató típusú mozgókönyvtárak műszaki ismertetését a Könyvtáros már korábban közölte (az 1970. évi 11. számban). A mozgókönyvtárak fejlesztéséről folytatott beszélgetéseink során kiderült: véglegesen le kell mondanunk arról, hogy a hazai szükségletek kielégítésére az NDK-ban gyártott bibliobuszokat importáljunk. A járműveket előállító üzem ugyanis csak kiegészítő feladatként vállalta el évente legfeljebb 2—3 jármű megépítését, ennyi busz pedig az ottani igények kielégítésére sem elegendő. A városok és a járások bejelentett igényei szerint 1980-ig a jelenleg üzemelő 13 járművön kívül még 20 nagyobb, illetve 29 kisebb járműre lenne szükség. (A német könyvtárak inkább tőlünk, illetve az IKARUS gyártól várják a végleges megoldást, hiszen a KGST-n belüli szakosítás szerint is *hazánkra tartozik az autóbuszok és egyéb speciális járművek gyártása.* Jó lenne, ha a gyártócég végre szakítana eddigi elzárkózó magatartásával, és a jelenleg folyamatban levő

gyártási programban a bibliobuszok építését is megkezdené. Nézetem szerint ugyanis a jelenleg gyártott városi típusú autóbusz kis változtatással alkalmassá tehető a mozgókönyvtári feladat ellátására. Az FSZEK 1. mozgókönyvtárának forgalomba helyezése biztató kezdet ezen a téren, s Pécs példája bizonyítja, hogy már a vidéken sem utópia a bibliobuszok megjelenése. (L. a Könyvtáros híradását a márciusi szám 183. oldalán.)

Ki kell emelni, hogy milyen körültekintő az NDK-ban a mozgókönyvtár üzembe állítását megelőző szervező munka. Legtöbbször a gépjármű megrendelésével egyidőben megkezdik a menetrendtervezet kidolgozását, az állomány kialakítását, a szükséges katalógusok összeállítását. Az előkészítő munkába bevonják az ellátandó terület társadalmi szerveit is. Ennek az a célja, hogy megnyerjék a helyi szervek anyagi támogatását, másrészt már az előkészületeket is a működésbe lépő mozgókönyvtár előzetes propagandájának tekintik. Általában három szempont szerint osztják fel az ellátandó területet:

— területekre, ahol eddig nem működött állandó könyvtár;
— területekre, ahol a meglevő állandó könyvtárak tovább fognak működni, de részben megváltozott funkcióval;
— területekre, amelyeken az állandó (de kis teljesítményű) könyvtárakat a mozgókönyvtár váltja fel, és az állandó könyvtárak megszűnnek.

A mozgókönyvtár szervezeti szempontból úgy tekintendő, mint egy nagyobb (járási vagy városi) könyvtár fiókegysége. Számára általában különálló raktári támaszpontokat létesítenek, ahol a dolgozók munka- és tartózkodási helyiségei vannak, és itt tárolják a busz raktári állományát is. Ha a támaszpont több járművet üzemeltet, akkor a teendők kibővülnek a tervezés és az összehangolás feladataival.

Figyelemre méltó új vonás az NDK mozgókönyvtárainak munkájában, hogy nemcsak a lakosság területi ellátását végzik el, hanem kisebb üzemekben vállalják az *üzemi könyvtári* feladatok ellátását is. A drezdai mozgókönyvtár például a Messelektronik cég egyik üzemrészének könyvtári ellátására vállalkozott szerződéses alapon. Ebben az üzemrészben 350-en dolgoznak, és nincs önálló könyvtáruk. Az üzem heti egy kölcsönzési óráért évi 4800 Ft-nak megfelelő 1200 márka fenntartási díjat fizet a mozgókönyvtárnak, és így olcsóbban meg tudja oldani dolgozóinak könyvtári ellátását. A vélemények szerint elsősorban *a 200—500-as létszámú üzemek mozgókönyvtári ellátása kifizetődő*, az ennél nagyobb üzemekben állandó könyvtár szükséges.

Sok olvasó kérte, hogy a mozgókönyvtárak egészítsék ki szolgáltatásaikat hanglemezek és hangszalagok kölcsönzésével. Az utóbbi időben ugyanis az NDK közművelődési könyvtáraiban gyors ütemben kifejlődtek a *hangos-képes szolgáltatásokat nyújtó* és hangdokumentumokat kölcsönző részlegek, és ezek nagy kedveltségnek örvendenek. Érthető, hogy a mozgókönyvtári olvasók is szeretnének részesülni az effajta szolgáltatásokban. Ezért olyan intézkedés született, hogy Drezda és Berlin mozgókönyvtárai kísérleti jelleggel kezdjék meg az ilyenek kölcsönzését.

A mozgókönyvtárak tevékenységét a személyzeti tényezők erősen befolyásolják. A munkát ugyanis itt lényegesen nehezebb viszonyok között kell végezni, mint az állandó könyvtárakban, mivel például a helyszűke, a rossz időjárás ártalmainak elviselése külön megterhelést ró a bibliobuszon dolgozókra. Az állományt is gyorsabban kell cserélni, és egy-egy feltöltési napon tetemes mennyiségű könyvet kell ide-oda rakniuk a dolgozóknak. Ebben a munkában a gépkocsivezető is részt vesz. Tapasztalatuk szerint eredményes munkát akkor tudnak végezni, ha *a könyvtárosok és a gépkocsivezető között* jó munkakapcsolat alakul ki. Mind a könyvtárosok, mind a gépkocsivezetők a szolgálat nehézsége miatt külön bérpótlékban részesülnek. A működési költségek alakulása az átszámítási problémák miatt nem vetíthető át közvetlenül a magyar viszonyokra, az ottani adatok szerint azonban a mozgókönyvtárak alkalmazásával lényeges megtakarítás érhető el az állandó könyvtárakkal szemben. A bibliobuszok által elért olvasólétszám és a forgalmi eredmények azt bizonyítják, hogy ez az ellátási forma az NDK-ban jól bevált, főleg a szétszórt beépítésű, ritkábban lakott falusi területeken, valamint a nagyvárosok peremkerületeiben.

A tudományos és a közművelődési funkció egyesítése

A fenntartói gondoskodás szép példájával találkoztam *Erfurtban*. Az itt működő megyei könyvtár — mint neve: Wissenschaftliche Allgemeinbibliothek des Bezirkes is jelzi — az új könyvtári törvényben adott lehetőségek alapján egyesíti magában a tudományos és a közművelődési funkciókat. Ez az egyesítési folyamat más városokban is lezajlott, ami által megszüntették a német könyvtárügyben tapasztalható tudományos könyvtár — közművelődési könyvtár kettősséget.

Az erfurti könyvtár alapjai a XIV—XV. századra nyúlnak vissza, azóta őrzik itt Amplonius Ratinck de Berka világhírű gyűjteményét, az Amploniana-t. A város mindig is féltő gonddal ragaszkodott könyvtárához: például 1816 után, amikor a gyűjte-

mény a porosz királyi könyvtár tulajdona lett, számos felterjesztésben küzdöttek érte, s végül is 1908-ban 50 ezer aranymárkáért visszavásárolták a gyűjteményt. A II. világháború után a könyvtár valóban a társadalom tulajdonává lett, és mint a gazdag irodalmi örökség őrzője, fontos feladatokat kapott. Nem feledkeztek meg azonban arról sem, hogy a feladatok ellátásához a könyvtár megkapja a szükséges technikai segédeszközöket: önálló restauráló műhelyt és mikrofilm-laboratóriumot is létesítettek számára. Így váltak az Amploniana-gyűjtemény kincsei az egész világon ismertté.

Az erfurti könyvtárnak nemcsak a tudományos tevékenysége, hanem közművelődési eredményei is figyelemre méltóak. A lakosság kb. 15%-a tagja a könyvtári hálózatnak, évi forgalmuk túlhaladja a félmillió kötetet. 1970 óta mozgókönyvtáruk is működik, amely 23 állomást lát el rendszeresen. Legújabb létesítményük a zenei részleg, amely ugyan ideiglenes körülmények között van, de már számottevő eredményt ért el. A fenntartó megyei és városi tanács vezetői tudatában vannak, hogy a könyvtár a tudományos-technikai forradalom egyik legfontosabb bázisa, ezért a távlati tervekbe az új könyvtár megépítését is felvették. Az NDK-ban látottak és tapasztaltak alapján a látogató előtt nem kétséges, hogy *elképzeléseik csakhamar meg fognak valósulni.*

Mezei György

Van-e létjogosultsága az ifjúsági könyvtárnak?

Pécsi tapasztalatok

Miért jött létre városunkban, Pécsett ifjúsági könyvtár? Ezt a könyvtárformát előzetes példa nem előzte meg. Hosszú vita következménye volt az, hogy a régi Pécs középpontjában, egy túlzsúfolt, szűk utcában, egyáltalán nem megfelelő helyen ifjúsági könyvtár nyílt meg 1968-ban. Amikor ugyanis a városi könyvtárhálózat központja otthont kapott a Kossuth Lajos u. 9. sz. házban, el kellett dönteni, hogy az olvasószolgálati célra rendelkezésre álló, összesen kb. 160 m^2-nyi emeleti két helyiségben mit lehet egyáltalán létrehozni?

Felvetődött az ötlet, hogy gyermekkönyvtárat. A városban ez nem volt, viszont szükségessége nyilvánvalónak látszott. Az utca azonban szűk, a legforgalmasabbak egyike, amelyen a sok jármű előbb-utóbb feltétlenül balesetet okozott volna.

Felnőttek könyvtárát azért nem volt célszerű létrehozni, mert a közelben működött a megyei könyvtár, az egyetemi könyvtár és az épülettel szemben az SZMT könyvtár, amely kölcsönzést is folytatott. Mindezen felül számíthattunk arra is, hogy egy teljes funkciójú új könyvtár rövid idő alatt túlzsúfolttá válik.

Növekvő forgalom — előnyös vonások

Ekkor érlelődött meg a gondolat, hogy az új intézmény legyen ifjúsági könyvtár. A zsúfolt megyei könyvtár olvasóinak jelentékeny része a 14—26 év közöttiekből került ki. Ésszerűnek látszott tehát, hogy tehermentesítésére olyan könyvtárat hozzunk létre, amelyben *az ifjúság kapja meg a számára másutt elérhetetlen könyvtári szolgáltatásokat.* Eredetileg 600—800 fiatalra számítottunk, és kiszolgálásukat, talán az átlagosnál igényesebbet, itt megoldhatónak véltük. Ezzel szemben már az első év végén 1274 volt az olvasók száma, amely öt év alatt, 1972 végére 2300-ra emelkedett.

Számításaink tehát „nem váltak be". Megközelítőleg háromszor annyi fiatal iratkozott be, mint amennyit vártunk. A forgalom növekedése szinte elképesztő volt, 1968-ban 24 072 kötetet, 1972-ben pedig már 71 358-at kölcsönöztünk. 1973-ban az olvasók és a kölcsönzések száma valamivel (2030-ra, illetve 69 086-ra) csökkent. Az ok: állományrevíziót tartottunk, a könyvtárat festettük, és elég hosszú ideig zárva tartottuk; emiatt érthető, hogy az olvasólétszámban és a forgalomban visszaesés következett be. Az idén a forgalom újabb növekedése várható, mivel most 1974 március elejéig már beíratkozott 1100 olvasó, míg az elmúlt évben — még a festési, tatarozási és állományellenőrzési munkák előtt — csak 1000 olvasónk volt. 2000 fiatal tehát tartósan ideszokott, és a hat év bebizonyította azt is, hogy jól érzik itt magukat. Végeredményben az az igény, amit kielégíteni kívántunk a könyvtár létrehozásával, *valóságos igény volt.*

Ez a hat év egyébként nem volt problémamentes. A városi könyvtárt ezért a létesítményért aránylag sok támadás érte, és mint mindennek, ami skatulyázhatatlan, negatív vonásait emelték ki — ilyenek bőségesen akadnak — és nem azt, ami hasz-

nos vagy dicsérendő működésében. Most tehát erről az oldaláról szeretném bemutatni az ifjúsági könyvtár működését.

A legnagyobb eredmény az, hogy ide 2000 fiatal jár, s ha másért nem, csak azért, hogy itt megtalálta a könyvtári helyét, ez a könyvtárfajta feltétlenül bebizonyította létjogosultságát. A második ok talán a fiatalsággal való szorosabb kapcsolat. Itt többnyire *fiatalok kölcsönöznek fiataloknak,* azonos érdeklődésű és szemléletű generáció találkozik egymással. Tehát az a szakadék, ami az idősebb korosztályt a fiataltól elválasztja, ebben a könyvtárban már az adottságok miatt sem létezik. A harmadik előnye ennek a könyvtárnak a könyvállomány, amiről még részletesebben is fogunk beszélni.

S most lássuk a negatívumokat, mert mint az előbb említettem, azok is bőségesen vannak.

Kik látogatják?

Annak idején a Szabó Ervin Könyvtár egyik idelátogató könyvtárosa megállapította, hogy ez nem munkásfiatalok könyvtára, hanem inkább a középiskolásoké. Nézzünk szembe ezzel a váddal, s vizsgáljuk meg, kik járnak az ifjúsági könyvtárba. Bár érdekesebb lenne az 1973-as adatok elemzése, de csak ebben az évben kezdtük csoportosítani az olvasókat iskolák szerint, ezért az idei adatokat kell vizsgálnunk.

Ebben az évben eddig 1100 olvasó iratkozott be. Ez a várható teljes évi létszám fele, s így már alkalmas arra, hogy az olvasók összetételének irányzata világosan megmutatkozzék benne. A nemet és kort tekintve a fiúk száma 570, a leányoké 530; 14—19 éves 820, 20—28 pedig 280. Ebből nem sok olvasható ki, csak annyi, hogy — kivételesen — itt több a fiú, mint a lány. Abból már több, hogy a különféle iskolákból 909-en iratkoztak be, s a beiratkozott olvasók legnagyobb része középiskolás. A gimnáziumba járók száma 309; a többi középiskola már valamilyen szakképzést nyújt, ezekből 342-en járnak hozzánk, míg a szakmunkásképző és az egyéb iskolások száma 39, illetve 78. Egyetemi, főiskolai hallgató mindössze 141, de ez a szám arányos azzal, hogy a 20—26 éves korosztályból mindössze 277-en iratkoztak be, továbbá az is tény, hogy valamennyi felsőoktatási intézménynek van könyvtára, s ezek hatalmas, 60—340 ezer kötetes állománnyal rendelkeznek. A nálunk olvasó 140 főiskolás esetében valószínű, hogy ezek a 6 év alatt már úgy ideszoktak a könyvtárunkba, hogy ugyan a nagykönyvtárból szerzik be a szakmai képzésükhöz szükséges munkákat, de a hozzánk fűződő kapcsolatokat nem szakítják meg, s nálunk keresik általános olvasmányaikat.

A dolgozó fiatalok közül 56 munkás, 81 alkalmazott, 13 értelmiségi, egyéb foglalkozású 41.

Az okok

Ha a kimutatást szemléljük, látjuk, hogy aggasztóan kevés a munkás (56) és a szakmunkásképzős (37) fiatalok száma. Itt két dologgal kell szembenéznünk. Az egyik az, hogy ez a könyvtár idegen a munkásfiatalok számára. A másik pedig az, hogy nem tudtuk megtalálni a kapcsolatot a szakmunkásképző iskolák tanulóival sem.

A kapcsolatok megteremtését mi erőltettük, s nem hagytunk fel vele máig sem! A szocialista brigádmozgalom patronálásától kezdve annyi mindent tettünk az üzemi fiatalság megnyerésére, hogy ennek felsorolása nem fér bele a cikkbe. Az eredmény azonban nem mutatkozott meg. Ugyanakkor kinn a város peremterületén néhány könyvtárunk egészen jó eredményt ért el a munkásfiatalok olvasásra nevelésében. Olvasóinknak megközelítőleg 25%-a, de az egész városi könyvtári hálózat olvasóinak is 21%-a munkás, és ennek legalább fele fiatal. Véleményünk szerint a munkásfiatalok elsősorban a közelükbe eső könyvtárakat veszik igénybe és nem vállalkoznak arra, hogy bemenjenek a nagyobb távolságra eső városközpontba. A szakszervezeti könyvtárak adatai is azt mutatják, hogy a munkásfiatalok szívesebben mennek üzemük könyvtárába, vagy a lakóhelyükhöz közeli tanácsi könyvtárba, de attól nagyobb távolságra esőt még a propaganda hatására sem keresnek fel.

A szakmunkásképző iskolák fiataljainak könyvtárba járását éppúgy szívügyünknek tekintettük, mint a munkásfiatalokét, és a hírverés számtalan válfaját alkalmaztuk az osztályok idecsábításától kezdve a pedagógusok megnyeréséig, az előadások rendezésétől a nyomtatott formában való meggyőzésig, de mindez mégis igen gyér eredménnyel járt. Csupán — ahogy többször említettük — 37 tanuló iratkozott be.

Pedig ezt a kérdést a könyvállomány alkalmasságának szempontjából is megvizsgáltuk. Az említett bírálat hatására, amely kifogásolta, hogy állományunkból hiányzik a kalandos, fantasztikus irodalom, nagyobb könyvvásárlásokat bonyolítottunk le, hosszú hónapok munkáját öltük bele jegyzékek szerkesztésébe és az „izgalmas" iro-

dalom több példányos megvásárlásába. Könyvtárunk mégis idegen maradt a szakmunkásképző iskolák fiataljai számára is.

Azóta meggyőződtünk róla, hogy az iskola tanulóinak sajátos elfoglaltsága, képzése, munkaideje miatt új utat kell keresnünk, és nekikezdtük a *szakmunkásképző-intézetek patronálásának*, ami már nagyobb eredményt hozott a tanulók olvasóvá nevelésében.

Ma az a helyzet, hogy az ifjúsági könyvtár folyamatosan átveszi a szakmunkásképző iskolák könyvtárai fölötti védnökséget: támogatást ad, jegyzékeket gyárt számukra, és minden lehetséges módon segít nekik munkájukban. Ez a munka nehéz és időigényes, ráadásul még csak a kezdetén vagyunk, de az egyedüli járható útnak látszik.

S végül — még mindig az olvasók megoszlásánál maradva — meg kell állapítani, hogy kevés az értelmiségi olvasó, mindössze 13. Az alkalmazott foglalkozásúak száma valamivel több — 80 —, de ezek az olvasók is úgy vannak nálunk, hogy középiskolás korukban már a könyvtár tagjai voltak, és itt is maradtak.

A fentiek szerint tehát vállalnunk kell, hogy ez a könyvtár a *középiskolásokat* segítő, vagy talán használjunk pontosabb fogalmazást, őket *kielégítő könyvtár*. Ha 2000 fiatal — többségükben középiskolás — idejár, hatalmas forgalmat bonyolít le, sokféle igénnyel lép fel, s jól érzi magát, akkor ezt a funkciót vállalnunk kell. Vállalnunk kell még akkor is, ha a helyiség csupán 600—800 főre van méretezve. Meg kell azonban vizsgálnunk annak okát, hogy miért érzik a középiskolás fiatalok jól magukat nálunk akkor, amikor vannak iskolai könyvtárak is?

Milyenek ezek az iskolai könyvtárak? Jók! A Leöwey Klára Gimnáziumban pl. 17 000 kötet van, a Nagy Lajos Gimnáziumban a fiatalok számára ugyancsak 7000 kötet, de igénybe vehetik az ugyanott elhelyezett 20 000 kötetes, jó állományú pedagógiai könyvtárat is. Az Építőipari Technikumnak 10 000 kötetes könyvtára van stb. Mi az, ami a fiatalokat mégis hozzánk vonzza?

Talán közelítsük meg a kérdést az igények oldaláról. Milyen igényt tud kielégíteni egy nagy hagyományokkal rendelkező, jól felszerelt iskolai könyvtár? Ad kötelező irodalmat. Nagyobb példányszámban, mint mi. Jó a klasszikus irodalma. Jobb a kézikönyvtára is, mint a mienk. Ha szakközépiskolai osztálya is van, akkor kitűnő a szakanyaga. Jó a nyelvi oktatás irodalma is. Mit nem találhat meg a tanuló abban a könyvtárban? Nem találhatja meg *a hobby jellegű irodalom széles skáláját*, és ezenkívül nem találja meg — legfeljebb csak elvétve — a *modern irodalom* alkotásait.

Most mutassunk rá az iskolai könyvtárak másik hiányosságára is: *csak két iskolában van főhivatású könyvtáros*, félig függetlenített pedig egyben. Tehát hiányzik a szakképzett könyvtáros, és főleg hiányzik az az idő, ami alatt a fiatalokkal a könyvtáros foglalkozhat. Ezzel szemben a mi ifjúsági könyvtárunkban a technikai személyzeten kívül négy főfoglalkozású könyvtáros foglalkozik az olvasókkal.

Az állomány

Könyvtárunk 24 599 kötetes állományából a szépirodalom 13 983, a szakirodalom 10 616 kötet. Az állomány összetétele tehát aránylag kedvező. A könyvek több mint 40%-a szakkönyv — ez az arány messze meghaladja a szokásost —, az egész állományt tekintve pedig az 1973-as évben egy-egy olvasóra több mint 10 kötet jutott.

A szakirodalom elemzéséből kiderül, hogy a társadalomtudományi irodalom elsősorban a marxizmus—leninizmus klasszikusait tartalmazza. A természettudományos irodalom a lehetőség szerint képet kíván adni a tudomány mai állásáról, ezért a könyvtár minden könyvet megvesz, ami vagy átfogó jellegű, vagy népszerű formában van megírva. Különösen gazdag a 600-as szak. Ebben a legváltozatosabb a technikai irodalom, hisz híradástechnikából (rádió, magnó, televízió) mintegy 650, gépjárműtechnikából pedig 750 könyvünk van. Nagyszámú a sporttárgyú könyv is.

A művészeti anyag kitűnő: a legalapvetőbb munkáktól kezdve a kuriózumokig sok mindent tartalmaz. Ezt az állományt egészíti ki az olvasóterem gazdag, 1305 kötetes gyűjteménye, amelyben sok a drága és megszerezhetetlen könyv is. E gyűjtemény vitát is váltott ki, hisz ilyen állománya a megyei könyvtárnak is van, ráadásul gazdagabb, mint a miénk. A városban azonban művészeti gimnázium is működik, ezen felül a fiatalok nevelésében sem elhanyagolható eszköz ez a könyvfajta, indokolt, hogy az ifjúsági könyvtárakban is meglegyen.

Az irodalomtudományi anyag nagy és értékes. Ez a szak majdnem a legkeresettebb, hiszen a fiatalok tanulmányaihoz javarészt szükségesek az irodalomtudományi könyvek, és itt egy helyen megkapnak mindent.

A szakkönyvek mellett erősen vonzza a fiatalokat a modern irodalom is. A modern könyvekből több példányt vásárolunk, s így kellő példányban megtalálható az állományban a klasszikus, továbbá a kalandos és a fantasztikus irodalom is.

Van még egy érdekessége ennek a könyvtárnak. A fiatalok a tanuláshoz szükséges segítséget talán az ifjúsági könyvtárban kapják meg legjobban, hiszen itt egyedül velük foglalkozunk. *Recenzió-katalógus* áll rendelkezésükre, és *nincs olyan dolgozat vagy tanulmány, amelyhez a szükséges irodalmat ne kapnák meg.*

Rendezvények fiataloknak

Olvasótermünk nem nagy befogadóképességű, de szépen berendezett. Jól érzik itt magukat a fiatalok, többnyire tele is van a terem. Sok magyar és külföldi újságot járatunk, amelyet szívesen olvasnak. Tanulnak is itt, de inkább *a klub szerepét tölti be* a helyiség.

Ugyanitt tartunk ismeretterjesztő előadásokat is. Egy közvéleménykutatás eredménye alapján a következő témakörű előadássorozatokat terveztük számukra: A korszerű zenei műveltség; A modern festészet és képlátás; A modern irodalom legizgalmasabb kérdései; A korszerű műszaki világ képe. A fenti sorozatokból három már megindult. A zeneiből eddig öt előadást tartottunk meg, átlagosan huszonöt résztvevővel. A közönség nagyjából ugyanazokból állt. Az előadások a szemléltetéssel együtt rendkívül színvonalasak voltak. Népszerű volt a képzőművészeti sorozat is. Olyan festő-tanár tartotta, aki ilyenfajta kísérleteket is végez. Az előadásokon a részt vevők színes papírokat kivágva, sokszor maguk is tevékenyen közreműködtek. Az irodalmi előadás-sorozat keretében egy-egy Pécs-baranyai fiatal költő találkozott az olvasókkal műsor keretében. Ebből a sorozatból eddig három előadást rendeztünk. A korszerű technika világának megismerését szolgáló sorozattal kapcsolatban előadói gondjaink vannak. Mégis ebben az évben ezt a sorozatot is megindítottuk az első ilyen tárgyú előadással.

Van-e létjogosultsága az ifjúsági könyvtárnak? A növekvő forgalom, a fiatalok gyakori, nem nekünk szánt, de rendkívül jóleső elismerő megjegyzései azt bizonyítják, hogy van. *A könyvtár lehetőségeihez képest betölti funkcióját.*

Hogy új forma-e ez? Nyilván nem. Nem is akarunk ilyet kitalálni. Ha ezeknek a fiataloknak, a jövő magasan kvalifikált munkásainak és értelmiségének könyvtári ellátása más módon megoldódott volna, nem jönnének hozzánk. S amíg a fiatalok idejárnak, addig szükség is van erre a könyvtárra.

Szőllősy Kálmán

Előadás a könyvtárosegyesületben a különgyüjteményekről

A Magyar Könyvtárosok Egyesületében a titkárság és a műszaki könyvtárosi szekció közös szervezésében március 28-án került sor *Haraszthy Gyula ny. főosztályvezető* „Különgyűjtemények: a kéziirattól, az ősnyomtatványoktól az audiovizuális ismerethordozókig" című előadására.

Haraszthy Gyula előadásában kiemelte, hogy a különgyűjtemények főleg a dokumentumok nagyarányú felhalmozódása miatt keletkeztek. Kialakulásuk történeti folyamat, szervezeti kereteikben pedig állandó a változás. Például az ötvenes évek elején keletkezett mikrofilmtárak különállása már a legtöbb helyen megszűnt, beolvadtak a különféle részlegekbe, és anyaguk az olvasógépek segítségével ott használható.

Az utóbbi években egyre gyorsuló iramban szaporodnak a nem nyomtatott dokumentumok (film, hanglemez, hangszalag stb.). Ezek különösen a műszaki könyvtárakban fontosak, de felbecsülhetetlen segítséget nyújtanak a humán tudományok kutatóinak is, mint például a háborúk, forradalmak eseményeiről magnószalagra vett interjúk, emlékezések.

A különgyűjtemények felállításának fő célja az információ-bázis tökéletesítése. Ezért szükséges, hogy a többi anyagtól való elkülönítés ne formai szempontok szerint történjék; a helytörténeti gyűjteményben például a könyvek, folyóiratok mellett kapjanak helyet a röplapok, riportok, magnószalagok stb. is.

A különféle hangos-képes dokumentumok támogassák a tájékoztató munkát, segítsék elő a könyvtárakban folyó nyelvtanulást. Legcélszerűbb felhasználásukra ugyan a legtöbb könyvtárunkban hiányzik a megfelelő műszaki felszerelés, ennek kiválasztásával, megismerésével azonban már most, a beszerzésük előtt foglalkoznunk kell. Ellenkező esetben ugyanis megtörténhet, hogy lesznek gépeink, de nem tudjuk őket megfelelő módon kihasználni.

Újabb lehetőségek a kis- és középgépek könyvtári alkalmazására

A könyvtári dokumentumok számának napjainkban tapasztalható növekedése, az információk gyors elévülése és a feltárás mélységének igénye új munkamódszerek bevezetését sürgeti. A mennyiségi és minőségi problémák megoldása a könyvtári munka egyes területeinek gépesítésétől, bizonyos munkafolyamatok automatizálásától várható. Ezt bizonyítják a világban szerte megvalósított különböző szintű gépesített könyvtári rendszerek.

A gépesítés nem jár közvetlen létszámcsökkentéssel, sőt különösen kezdetben bizonyos anyagi áldozatot is követel, de a munka lépcsőzetesen végezhető, az eredmény pedig minden szinten mérhető eredményekkel jár. A korszerű könyvtárpolitika fő törekvése: az olvasóval való hatékony foglalkozás az ügyviteli és az adminisztrációs folyamatok bonyolultsága miatt nem, vagy alig valósul meg. Célszerű tehát a könyvtáros érdemi munkájának támogatására az időtrabló, monoton könyvtári folyamatokat gépesíteni. Ezzel lehetővé válik a könyvtári szolgáltatások minőségének és hatósugarának növelése. A gépesítés tehát két irányú, egyrészt igyekszik *megszabadítani a könyvtárost a könyvtári rutinmunkáktól,* másrészt jelentékenyen emeli *a szolgáltatások színvonalát.* A szolgáltatások terén a változás két fő területen jelentkezik:

— az irodalomfeltárás gépesítésében (beleértve a visszakeresést),

— a reprográfiában, amely magában foglalja a mikrofilmtechnikát is.

A gépesítés (majd az automatizálás) gondos előkészítést, a könyvtári munkafolyamatok elemzését igényli. A különböző nagyságú, típusú és feladatkörű könyvtáraknak *más és más területen ésszerű* bizonyos folyamatokat gépesíteni. Általában az a tapasztalat, hogy a gépesítési lehetőségek felmérésére végzett munkafolyamat-elemzések már önmagukban is javították a munka szervezettségét.

Az irodalomfeltárás kisgépei

A könyvtári gépesítés első fokozatát az ún. *kisgépek* jelentik. A kisgépeket ismertető bőséges irodalom és e gépek széles körű használata miatt csak a legújabbakra térünk ki, mégpedig nem munkafolyamatonként, hanem géptípusonként.

Legelőször a cédulák sokszorosításához használható, jól bevált MINIGRAPH-ról szólunk. A kisméretű, USA-gyártmányú gépecske, amelynek képét a Könyvtáros is közölte már, stenciles eljárással dolgozik; a Szombathelyi Megyei Könyvtár leleményességét dicséri, hogy üzemeltetését magyar stencillel is sikerült megoldania. A gép beszerezhető a Műszer- és Irodagép Értékesítő Vállalattól (Továbbiakban: MIGÉRT), s mivel valutaigényes — 820 dollárba kerül — megrendeléséhez fedezeti igazolás is szükséges. Teljesítménye alapján azonban sokkal inkább ajánlható a megyei könyvtáraknak és a kisebb-nagyobb központi könyvtáraknak — amelyek egységeiket központilag látják el katalóguscédulákkal —, mint az ugyancsak valutaigényes RENA ADRESETTE kézi sokszorosító készülék. Ez az NSZK gyártmánya, szeszes sokszorosítással dolgozik, s ugyancsak a MIGÉRT-től szerezhető be 86 NSZK-márkáért.

A kisgépesítés egyik külön ágát képviselik a *kézi lyukkártyás rendszerek.* A kézi lyukkártyák két alaptípusa: a *perem-* és *réslyukkártya,* illetve a *fénylyukkártya* másmás technikai apparátust igényel. A *fénylyukkártyás* „gépileg" a legegyszerűbb rendszer, amely rugalmassága következtében a könyvtári feldolgozó munkában és a visszakeresésben egyaránt jól bevált. A méretek (a lyukkártyáké és ezáltal a dokumentumtáré is) a feldolgozandó dokumentumok számától függnek: a kártya lehet öt-, hét- és tízezer pozíciós, azaz ennyi lyukasztási hely van rajta. A lyukkártyákat több színben hozza forgalomba az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, és ugyancsak az OMKDK-tól, annak kereskedelmi főosztályától rendelhető meg a szükséges lyukasztó, tároló és átvilágító készülék is.

A fénylyukkártya alkalmazása a felmérések és a publikációk tanúsága szerint széles körű. A különféle nyilvántartásoktól (folyóiratcikkek, szabványok, szabadalmak, fordítások stb.) kezdve az információtároló és visszakereső rendszerekig eredményesen alkalmazzák a könyvtárak és a dokumentációs intézmények. Szellemesen és rugalmasan bővíthető a rendszer deszkriptor (ismérvek, tárgyszók) állománya (pl. koordinált indexeléssel), s jól kombinálható különféle dokumentumtípusok együttes tartalmi feltárására. A *perem- és réslyukkártyás* rendszerek valamivel nagyobb felkészülést igényelnek. A fénylyukkártyákkal ellentétben itt kötött a deszkriptorok száma, s így a munka a deszkriptor-szótár megtervezésével és bekódolásával kezdődik. Perem- és réslyukkártyákat a kívánt méretben és minőségben — megrendelésre

— a Papíripari Vállalat értékesítési osztálya (Műszaki Papír Lerakat, Bp. XIII., Balzac u. 11. sz.) hoz be külföldről, és ugyancsak a vállalat foglalkozik a lyukasztók, válogatótűk és kivágó ollók behozatalával is.

A kézi lyukkártyás rendszerek tapasztalatain épül a *lyukkártyás rendszerű gépi adatfeldolgozás.* A bemeneti (input) adatokat tartalmazó lyukkártyák és lyukszalagok azonban nemcsak a számítógépes feldolgozáshoz használhatók. A lyukszalagos írógépek például ügyes szervezéssel számos könyvtári munkafolyamatban alkalmazhatók. Az ilyen jellegű kísérletekben a szegedi József Attila Tudományegyetem könyvtára jár az élen. Kihasználva az Optima 527-es lyukszalagos írógép adta lehetőségeket, katalóguscédulát, gyarapodási jegyzékeket stb. készít. Az Optima család újabb, 528-as típusú tagja a Szombathelyi Megyei Könyvtárban dolgozik a katalóguscédulák készítésében és az adminisztrációs, ügyviteli munkákban. A lyukszalagos Optima gépek által előállított lyukszalag megfelelő bemeneti bizonylat a számítógéphez. A gépi adatfeldolgozáshoz nem szükséges saját tulajdonú számítógép, mivel bérmunkát több szabad kapacitással rendelkező számítástechnikai és ügyvitelszervezési intézmény vállal. Jelentékenyen csökkenti a bérmunka költségeit, ha a megrendelő maga állítja elő az input-ot, vagy maga íratja ki a számítógéptől érkező lyukszalagot. Itt kapcsolódik legjobban egymáshoz a kézi és a gépi adatfeldolgozás. Ebből a gépcsaládból elsősorban lyukkártya lyukasztóra, telex-gépekre és lyukszalagos írógépre lesz, illetve van szükségük a könyvtáraknak. Az Optima 527, 528-as, az Eichner, Supertyper, Friden típusú lyukszalagos villamos írógépek a MIGÉRT-től rendelhetők meg.

Mint említettük, a lyukszalagos írógépek alkalmasak a számítógéphez való csatlakoztatásra, tehát nagyobb gépparkra csak a komplex gépesítés esetén van szükség. Ugyanis a gépesítés hosszú távon akkor kifizetődő és célravezető, ha az egyszer elkészített gépi bizonylatot (lyukkártya, lyukszalag) ismét felhasználhatják, például a megrendeléskor kitöltött bizonylatot a feldolgozás során kiegészítik. Az integrált könyvtári gépi adatfeldolgozás tehát a rendeléstől a kölcsönzésig magában foglalja a könyvtári munka mozzanatait oly módon, hogy ami az egyik folyamat végterméke, az a következőnek bemenete, és egységes rendszerbe fogja a könyvtárakat.

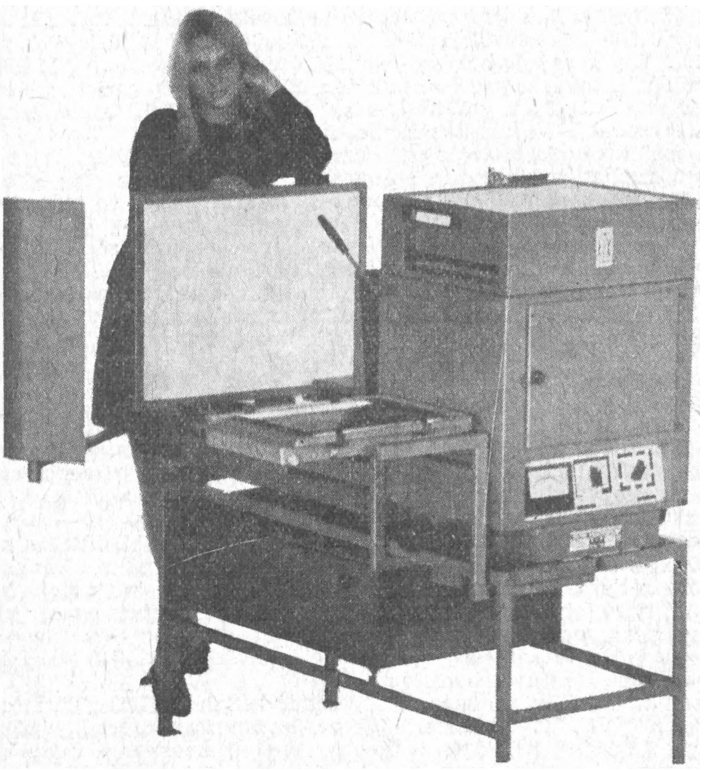

A Pylorys KS—2 típusú xerográf

... és a középgépek

A könyvtári *középgépek*hez a reprográfiai és a mikrofilmtechnikai berendezések tartoznak.

Az 1970-es éveket megelőzően a mikrofilmtechnikát elsősorban az értékes dokumentumok megőrzésére és a raktári gondok enyhítésére alkalmazták. Az olvasók a berendezések használatának kényelmetlen volta miatt nem barátkoztak meg ezzel a technikával. Az utóbbi években a mikrofilmtechnika lehetőségei kibővültek azzal, hogy a számítógépekhez kapcsolódva *nagy mennyiségű információ tárolását* teszik lehetővé (optikai szövegtárolás) és az információ kivitel (output) sebességének növelését. Emellett a mikrofilm output (COM) a legolcsóbb szövegtárolási technika.

Alkalmazása mellett szól az is, hogy a hatványozottan növekvő dokumentummennyiség befogadására nem lehet azonos módon növelni a raktári teret. S nem utolsósorban mellette szól, hogy a mikrofilmtechnika az utóbbi években *óriási fejlődésnek* indult. A kezdeti nehézkes olvasókészülékeket modern olvasó-nagyító, olvasómásoló készülékek váltották fel. A gépi mikrofilmes visszakereső rendszerek (pl. Rapid Selector) a legrövidebb időn belül magát az eredeti dokumentumot (vagy esetleg annak kivonatát, bő referátumát) szolgáltatják.

A mikrofilmtechnika másik ága az erős kicsinyítést alkalmazza. A „hagyományos" mikrofilmlapokat felváltják a szuper (egy tételt) és az ultra (5—6 tételt feldolgozó) mikrofilmlapok. Ezek felhasználására erősen nagyító olvasókészülékeket hoztak forgalomba. Az ilyen mikrokiadványoknak az ára tört része az eredeti kiadványokénak, s megjelenésük gyorsabb, mint a nyomdában előállított dokumentumoké. A hagyományos mikrofilmlapok előnyei közismertek. Térhódításuk különösen az újabb dokumentumtípusoknál (szabadalmak, szabványok, kongresszusi anyagok, prospektusok) észlelhető. De például mind több elméleti folyóirat is ad mikrofilmlapot a számaihoz, azok cikkanyagáról. A mikrofilmlapok jelsűrűsége nagyobb, kis helyen elférnek, másolatok, nagyítások készíthetők róluk és katalógus kiépítésére is alkalmasak.

1972-től a Német Demokratikus Köztársaság VEB Pentacon nevű drezdai nagyvállalata foglalkozik olyan mikrofilmező gépsor előállításával, amely *mikrofilmlapok készítését, másolását és nagyítását* egyaránt lehetővé teszi. Mindezideig ilyen berendezéseket a tőkés országokból kellett importálni. 1973-ban a Pentacon cég Budapesten bemutatta azt a hétdarabos gépsorát, amely a következő elemekből áll: A 100-as felvevőkészülék, E 100-as előhívókészülék, K 100-as másolókészülék, DD 1-es többszörözö készülék, L 100-as olvasókészülék, DL 4-es olvasókészülék, R 100-as olvasónagyító készülék. A teljes gépsor telepítését a Kohó- és Gépipari Minisztérium Tudományos Tájékoztató Intézete vállalta, s azt is, hogy kiépíti szolgáltatásait mikrofilmlapok készítésére, sokszorosítására és nagyítására.

A felhasználók oldaláról tekintve, csak a két olvasókészülék és az „R—100"-as olvasó-nagyító tarthat érdeklődésre számot. Az „L 100"-as kisméretű, összecsukható olvasókészülék A/6-os méretű mikrofilmlapok, mikrofilmcsík és mikrokártyák olvasására alkalmas.

A „DL 4"-es olvasókészülék Zeiss gyártmányú, és már régebben forgalomban van. Szintén alkalmas mikrofilmlap, -csík és kártya olvasására. Átvilágításos rendszerű. Az „R 100"-as olvasó-nagyító elektrosztatikus eljárással nagyít cinkoxidos papírra. A mikrofilmlapok a nemzetközileg általánosan használt 105 mm × 148 mm-es A/6-os méretben készülnek. Egyetlen mikrofilmlapra 60 oldal fér.

Másoló berendezések

A könyvtári *szolgáltatások legnagyobb része megvalósíthatatlan modern reprográfiai technika nélkül.* Csak azok a valóban hasznos tájékoztatási rendszerek, amelyek megoldották a jeladással csaknem egyidejű *dokumentum-szolgáltatást.* De ma már a könyvtárközi kölcsönzésben — és általában a kölcsönzésben — sem az eredeti dokumentumot forgalmazzák, hisz miért is vonnák ki hosszabb időre a művet a forgalomból, különösen ha nagyértékű vagy ritka dokumentumokról van szó. A folyóiratok kölcsönzését például szinte teljesen kiküszöbölték a *gyorsmásoló berendezések.* Érthető tehát, hogy olvasószolgálati, tájékoztatási stb. célból egyre jobban nő az igény a másoló és gyorsmásoló berendezések iránt, de mind több könyvtár szeretne *kisebb nyomdát* is felállítani, hogy igényesebb kiadványokat állíthasson elő. Az alábbiakban felvázolunk néhány lehetőséget.

Kezdjük a másoló és gyorsmásoló berendezésekkel. Kisteljesítményű másolóberendezések az OFOTÉRT-tól szerezhetők be. Az Országos Széchényi Könyvtár ebből a gépcsaládból LUMOPRINT LE/4/N típusú gépet üzemeltet. A másológép speciális cinkoxidos papírral dolgozik, hozzá Premix előhívót és erősítőt kell használni. A másik gépcsoport, amely az említett könyvtári feladatok teljesítésére hivatott, a gyorsmásoló

berendezés. Erre a célra a xerox-rendszerű gépeket ajánljuk. A Rank Xerox 720-as és 914-es típusú gyorsmásoló készülékek papírmásolatot szolgáltatnak, s mivel elméleti teljesítményük percenként 6 másolat, beszerzési költségük csak nagy példányszámú másolás esetén térül meg. (Sokszorosításhoz szükséges nyomóformát nem állítanak elő!)

A cinkoxidos elektrosztatikus másolók beszerzési költségét igen megnöveli a cinkoxidos papír használata. E gépek beszerzési ára általában 200 ezer Ft alatt van, de üzemeltetésük során az önköltség meghaladja a Rank Xerox gépek teljes költségét. Az alábbiakban ezek közül sorolunk fel néhányat:

SAVIN 220/NASHLUA: Japán—USA szabadalom alapján az osztrákok forgalmazzák. Ára 750 dollár, a cinkoxidos papírral együtt (papírtekercs!) beszerezhető a MIGÉRT-től.

OCÉ electrostatic 1400: Holland gyártmány, kicsinyíteni is tud, ára: 1200 dollár. Tökéletesített változata, az

OCÉ electrostatic 1700 copier aut. már *normál* papírra dolgozik. (Percenként 37 másolatot készít.) Igény esetén a MIGÉRT ajánlatot kér a cégtől.

Ha a könyvtárnak nagy mennyiségű másodlatot kell előállítania, és ezért okvetlenül szükséges gyorsmásolót beállítania, amit a raktár közelében ajánlatos működtetni, érdemes megfontolnia, melyik berendezés felel meg legjobban az igényeknek. A különféle típusú xerox-gépek nagy választékban állnak a vásárlók rendelkezésére, s a rendelés után rövid határidőn belül szállítják is őket. Az Irodagéptechnikai és Finommechanikai Vállalat xerox-gépével kapcsolatban még nem kötött szerződést a MIGÉRT, de alighanem a közeli jövőben magyar gyártmányú xerox-géppel is bővül a választék.

Árban és beszerzési lehetőségeit tekintve könyvtári célra legjobban a lengyel PYLORYS KS—2-es másolóberendezés felel meg az igényeknek. Rank Xerox szabadalomra épül, A/2-es mérettel dolgozik, kicsinyítési aránya: 50%-os. A tapasztalatok szerint a festéket és a festékező golyócskákat angol importból szerzik be a nyomdák (MIGÉRT). Nincs különleges papírigénye, s az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ nyomdájának tapasztalatai szerint naponta 80—100 oldal másolására alkalmas. A sokszorosításhoz elektrosztatikus úton állít elő ofszet fóliát, nyomóformaként pedig anoxált lemezt használnak hozzá. Ezzel a géppel újabban már papírfóliára is dolgoznak, amit a Romayor géppel sokszorosítanak. (Papírfólia a PIÉRT-től szerezhető be.) A Pylorys gépekkel képek és ábrák is szépen másolhatók. Ez a géptípus tehát mint másolókészülék jól használható (ha nem is túl nagy teljesítménynyel), és mivel nyomóformát is előállít, fontos részét képezi a sokszorosítási folyamatnak. Kezelése nem igényel szakképzettséget.

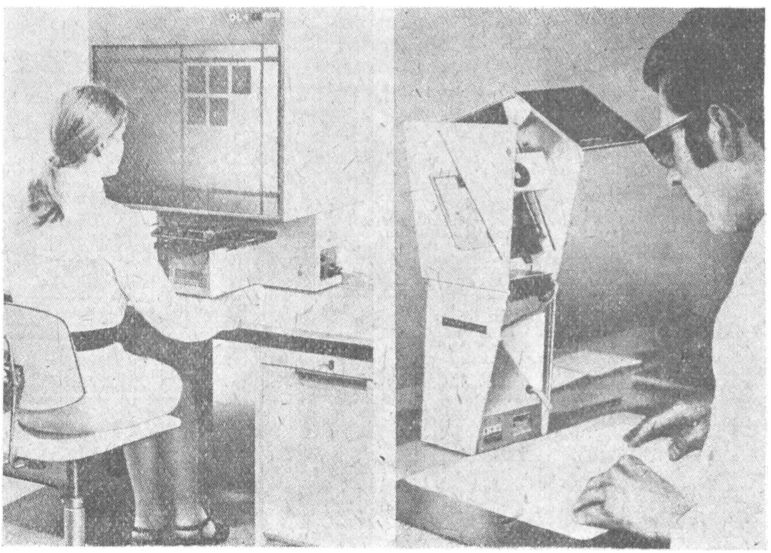

Pentakta L 100-as és DL 4-es olvasókészülék

Sokszorosító gépek

A gyorsmásolástól (és másolástól) jó elkülöníteni a sokszorosítást, mint merőben más célú és jellegű tevékenységet. A sokszorosítás első munkafolyamata — a nyomóforma előállítása — különféle módon történhet. Nyomóformát jó minőségben állít elő az NDK gyártmányú LIT berendezés, amely a Nyomdaipari és Grafikai Vállalattól szerezhető be. A nyomóformát kisofszet gépekkel sokszorosítják, ezek közül kettő van forgalomban: a cseh gyártmányú Rominor és Romayor gép. A ROMINOR 022-es A/4-es nagysággal dolgozik, ára: 48 000 Ft, s a MIGÉRT-től szerezhető be. A ROMAYOR 313-as, amely A/3-as méretben sokszorosít, 160 ezer Ft-ba kerül. Ezt a MIGÉRT-en kívül a Nyomdaipari és Grafikai Vállalat is forgalmazza. A Rominor és a Romayor gép kezeléséhez gépkezelői tanfolyamot kell végezni, amelyet a Nyomdaipari és Grafikai Vállalat szervez.

Ha a sokszorosított lapokat fűzni kell, fűzésre lengyel gyártmányú, kisteljesítményű gépet ajánlunk, melynek típusa: Zd—1—64, ára: 45 ezer Ft. (Nyomdaipari és Grafikai V.) A fűzött anyagok vágására a vágógépet a szerint kell megválasztani, hogyan kapja a nyomda a papírt. Ha bálában (A/1), akkor a szovjet gyártmányú BRP—2M gépet, ha méretre vágva (A/3), a Maxima (cseh) 58-as típust ajánljuk.

Legújabban a fűzés helyett a *ragasztásos eljárás* terjed. A ragasztáshoz a PLANATOL nevű, nyugatnémet ragasztót használják. Ennek ára kilogrammonként 40 Ft, s beszerezhető a Nyomdaipari és Grafikai Vállalatnál, mégpedig egyedi behozatallal. tehát nincs belőle raktári készlet. Az eljáráshoz hazai gyártmányú, kétsoros prést alkalmaznak. Igényesebb kivitelt tesz lehetővé — ha kicsit költségesen is — a PLANAX műanyagszalagos ragasztógép. Ez az UNIVERSAL KFT-nél rendelhető meg. A fűzött vagy ragasztott anyagot borítóval látják el. A borítókarton vágásához külön gép szükséges; erre a célra a szovjet gyártmányú KN—120-as lemezolló (120 cm) van forgalomban. A borító meghajlításához és perforálásához szükséges és cserélhető betéttel működő berendezések közül a hazai gyártmányú 63 cm-es (ára 36 ezer Ft), a cseh gyártmányú 70 cm-es (ára 55 ezer Ft).

Mint a fentiekből is látható, a könyvtári munka gépesítésének sok lehetősége van. Az igényekhez és gazdasági lehetőségükhöz mérten a könyvtáraknak maguknak kell választaniuk; nem szabad azonban figyelmen kívül hagyniuk, hogy ezen a területen a fejlődés igen gyors, mindig újabb és újabb berendezések kerülnek forgalomba, így a beszerzést minden esetben előzze meg gondos tájékozódás, az újabb lehetőségek felmérése.

Bobokné Belányi Beáta

Drahos István ex librise

Pótlások a lexikonokhoz az 1973. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a Könyvtárosban 1973 márciusában megjelent előzménye. Figyelembe vettük viszont az újonnan megjelent lexikonokat. Ezzel szemben kimaradt a lexikonok közül a Film kislexikon, mivel teljessé vált az Új filmlexikon kiadása, valamint elhagytuk a Ki kicsoda 1. kiadásának jelölését is.

Mivel a sajtó gyakran mellőzi a halálozás pontos napjának megjelölését, így sok esetben mi is kénytelenek vagyunk körülbelüli adatot adni: a megjelenés előtti nap dátumát kérdőjellel.

Adataink mind az 1973. évre vonatkoznak, így az évszámot nem jelöljük, csak a hónapot és napot tüntetjük föl arab számokkal.

RÖVIDÍTÉSEK

†	*Halálozás*
BB	*Balázs Béla-díj*
EF	*Erkel Ferenc-díj*
ÉM	*Érdemes művész*
FL	*Fotolexikon. 1963.*
HKI	*A huszadik század külföldi írói. 1968.*
JA	*József Attila-díj*
JM	*Jászai Mari-díj*
KD	*Kossuth-díj*
KK	*Ki kicsoda? 2. kiad. 1972.*
KL	*Kislexikon. 1968.*
KM	*Kiváló művész*
LF	*Liszt Ferenc-díj*
MIL	*Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.*
MKL	*Művészeti kislexikon. 1973.*
ML	*Művészeti lexikon. 1965—1968.*
MM	*Munkácsy Mihály-díj*
MML	*Munkásmozgalomtörténeti lexikon. 1972.*
OL	*Orvosi lexikon. 1967—1973.*
SZKL	*Színházi kislexikon. 1969.*
SZOT	*SZOT-díj*
TTL	*Természettudományi lexikon. 1964—1968.*
ÚFL	*Új filmlexikon. 1971—1973.*
ÚML	*Új magyar lexikon. 1959—1962.*
ÚML7	*Új magyar lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1972.*
VL	*Világirodalmi lexikon. 1970—1972.*
ZL	*Zenei Lexikon. 1965.*

KIEGÉSZÍTÉSEK

Abody Béla JA, KK, MIL
Aicsi Kiicsi † Tokió, 11. 23. KK
Allende, Gossens Salvador † Santiago, 9. 11. KK, MML
Almási Éva JM, SZKL, ÚFL
Arcimovics, Lev Andrejevics † Moszkva, 3. 2. KK, KL, ÚML
Arnoux, Alexandre † ? 1. 6. VL
Bacsó Péter SZOT KK, MIL, ÚFL
Bálint Endre ÉM, KK, MKL, ML
Balogh István ÉM, KK, MKL, ML
Banda Ede KM, KK, KL, ÚML, ZL
Bánhídy József † Miskolc, 6. 12. SZKL
Bánki László BB, ÚFL
Bächer Mihály ÉM, KK, ÚML, ZL
Ben Gurion, David † Tel Aviv? 12. 2. KK, ÚML
Benedek Árpád SZOT, SZKL
Beniak, Valentin † Pozsony, 12. 8.? KK, VL
Béres Ilona JM, KK, SZKL, ÚFL
Beresztóczy Miklós † Bp. 9. 12. KK, ÚML
Bikády György † Bp. 1. 23. SZKL
Bodrogi Gyula ÉM, KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
Bónis Ferenc EF, KK, ZL
Boros Ádám † Bp. 1. 2. ÚML
Bortnyik Sándor KD, KK, MKL, ML, ÚML
Bozó László JM, SZKL
Buck, Pearl † Danby (Vermont, USA), 3. 6. HKI, KK, KL (hibás adattal!) ÚML
Buck, Tim † Cuernavaca, 3. 11. KK, KL, MML, ÚML

Buda Ferenc JA, MIL
Casals, Pablo † San Juan (Puerto Rico), 10. 22. KK, KL, ÚML, ZL
Charrière, Henri † Madrid, 7. 29. VL
Coward, Noel Pierce † London, 3. 26. HKI, KK, SZKL, VL
Csanádi Imre JA, KK, MIL, ÚML
Csizmarek Mátyás † Bp. 12. 13.? MIL
Czabarka György ÉM, ÚFL
Darvas József † Bp. 12. 3. KK, KL, MIL, MML, ÚML
Dávid Károly † Bp. 11. 30? KK, KL, MKL, ML, ÚML
Delly Rózsi KM, KK, ÚML, ZL
Dimény István † Bp. 6. 21? MIL
Dobák Lajos JM, SZKL
Dutka Mária † Bp. 8. 19. ML
Ék Sándor KM, KK, KL, MKL, ML, MML, ÚML
Farkas Lujza † Bp. 5. 30? MIL
Farnadi Edit † Bécs, 12. 15. KK, ZL
Fazekas Anna † Bp. 1. 2. MIL
Fekete Gyula JA, KK, MIL, ÚML7
Fekete Lajos †, Bp. 7. 10. MIL
Fekete Sándor JA, MIL
Fodor András JA, KK, MIL, ÚML
Fodor János † Bp. 8. 1. KK, KL, ÚML, ZL
Fodor József † Bp. 10. 7. KK, KL, MIL, ÚML
Földvári Aladár † Miskolc, 7. 24? KK, KL, TTL, ÚML
Friss Antal † Bp. 2. 25. KK, ZL
Fritsch, Willy † München, 7. 12. ÚFL
Gaál Franciska † New York, 1. ?. KL, SZKL, ÚFL, ÚML
Gábor György † Bp. 8. 3? MIL
Galambos Erzsébet ÉM, KK, SZKL, ÚFL
Garai Gábor SZOT, KK, KL, MIL, ÚML
Gárdos Mária † Bp. 1. 23. KL, MIL, MML, ÚML
Gencsy Sári ÉM, ÚML
Gerelyes Endre † Bp. 4. 6? MIL
Gergely Márta † Bp. 5. 2. KK, MIL, ÚML
Gerő János SZOT, MIL
Gozmány György † Bp. 2. 15? SZKL
Gömöri Pál † Bp. 9. 20. KK, KL, OL, ÚML
Gunda Antal MM, MKL, ML
VI. Gusztáv Adolf † Stockholm, 9. 16. KK, ÚML
Győry János † Bp. 9. 8? MIL
Gyulai Líviusz MM, MKL, ML
Gyurkovics Mária † Bp. 10. 28. KK, KL, ÚML, ZL
Hajdú Gyula † Pécs, 8. 21. KK, MML, ÚML
Harsányi Gábor JM, ÚFL
Havas Ferenc ÉM, KK, KL, ÚML7
Hawkins, Jack †? 7. 19. ÚFL
Holl István JM, SZKL
Horvai István ÉM, KK, KL, SZKL, ÚML
Horváth Gyula JM, SZKL, ÚFL
Horváth Jenő † Bp. 8. 19. ZL
Horváth Teri KD, KK, SZKL, ÚFL, ÚML
Huszár Imre MM, MKL, ML
Huszár Klára EF, SZKL, ZL
Huszárik Zoltán BB, ÚFL
Ilku Pál † Bp. 7. 13. KK, KL, MIL, MML, ÚML
Illés György KD, KK, KL, ÚFL, ÚML
Iszakovszkij, Mihail Vasziljevics † Moszkva, 7. 22? HKI, KK, ÚML
Jancsó Miklós KD, KK, ÚFL, ÚML7
Jánosy István JA, MIL
Joganszon, Borisz Vlagyimirovics † ? 2. 27. KK, ML, ÚML
Johnson, Lyndon Baines † San Antonio (Texas, USA), 1. 22. KK, KL, ÚML7
Juhász Ferenc KD, KK, KL, MIL, ÚML
Kalatozov, Mihail Konsztantyinovics † Moszkva? 3. 27. KK, KL, ÚFL, ÚML
Kállai Ferenc KD, KK, SZKL, ÚFL, ÚML
Kamotsay István MM, MKL, ML
Kardos Tibor † Bp. 12. 20. KK, KL, MIL, ÚML
Keleti Márton † Bp. 6. 20. KK, KL, ÚFL, ÚML
Kerényi Károly † Ascona, 4. 17? KK, KL, ÚML
Klemperer, Otto † Zürich, 7. 6. KK, KL, ÚML, ZL
Kocsár Miklós EF, ZL
Kocsetov, Vszevolod Anyiszimovics † Moszkva, 11. 5? HKI, KK, ÚML
Kolonits Ilona ÉM, KK, ÚFL
Komlóssy Erzsébet KD, KK, ZL
Konyev, Ivan Sztyepanovics † Moszkva, 5. 21. KK, KL, ÚML
Kulin György SZOT, KK
Kumposzt Éva MM, MKL
Kunszery Gyula † Bp. 5. 1. MIL
Kurtág György KD, KK, ÚML7, ZL
Lakatos Vince KM, ÚFL
Lándor Béla † Bp. 5. 8? MIL, MML
Langer Klára † Bp. 5. 20. FL
László Margit ÉM, KK, ÚML7, ZL
Lázár Mária KM, KK, SZKL, ÚFL, ÚML
Lehel György KD, KK, ÚML, ZL
Lenkei Zoltán MM, MKL
Lőte Attila JM, SZKL, ÚFL
Lukács Miklós KD, KK, ÚML, ZL
Lukjanyenko, Pavel Pantyelejmonovics † Moszkva, 6. 13. KK, ÚML7
Magnani, Anna † Róma, 9. 26. KK, ÚFL
Makk Károly KD, KK, ÚFL, ÚML
Maros Rudolf ÉM, KK, ÚML, ZL
Marton László ÉM, MKL, ML
Martyn Ferenc KD, KK, MKL, ML, ÚML
Máthé Éva ÉM, SZKL
Mécs Károly SZOT, SZKL, ÚFL
Melis György LF, KK, KL, ÚML, ZL
Mesterházi Lajos JA, KK, MIL, ÚML
Miháltz Pál KM, KK, MKL, ML
Miklós Pál JA, MIL
Millionscsikov, Mihail Dmitrijevics † Moszkva, 5. 27. KK, ÚML7
Mód Aladár † Bp. 11. 12. KK, MIL, MML, ÚML
Moldova György JA, KK, MIL, ÚML7
B. Nagy László † Balatonszárszó, 4. 18. MIL
Németh János SZOT, MKL

Neruda, Pablo † Santiago, 9. 24. HKI, KK, KL, MML, ÚML
Nurmi, Paavo † Helsinki, 10. 2. KK, ÚML7
Olsavszky Éva KD, KK, SZKL
O. Nagy Gábor † Bp. 5. 4. MIL
Orbán Ottó JA, MIL
Örkény István KD, KK, MIL
Pais Dezső † Bp. 4. 6? KK, KL, MIL, ÚML
Panova, Vera Fjodorovna † Leningrád, 3. 5? HKI, KK, ÚML
Papp Lajos (1906) † Bp. 3. 30. KK, MML
Pászti Miklós LF, ZL
Perczel Erzsébet ÉM, MKL, ML
Pervomajszkij, Leonyid Szolomonovics † ? 12. 9. HKI, KK, KL, ÚML
Peti Sándor † Bp. 4. 6. KK, SZKL, ÚML
Petrovszkij, Ivan Georgijevics † Moszkva, 1. 15. KK, KL, ÚML
Picasso, Pablo † Mougins, 4. 8. KK, KL, ML, SZKL, ÚML
Pless László ÉM, KK, ÚML, ZL
Pödör Béla SZOT, ZL
Rab Zsuzsa, JA, KK, MIL
Rábai Miklós SZOT, KK, KL, ÚML
Rajz János KM, KK, KL, SZKL, ÚFL, ÚML
Reményi Sándor ÉM, ZL
Réti József † Bp. 11. 5? KK, ZL
Rév Miklós ÉM, FL, KK, ÚML7
Rózsa Gyula MM, ML
Ruzicskay György MM, MKL, ML
Sándor János ÉM, KK, ZL
Sánta Ferenc KD, KK, MIL, ÚML
Schandl József † Bp. 7. 10? KK, KL, ÚML
Segesdi György ÉM, KK, MKL, ML
Simó Sándor BB, ÚFL
Simon Zsuzsa ÉM, KK, KL, SZKL, ÚFL, ÚML
Soltész Anny † Bp. 10. 4? KK, SZKL
Somogyi Erzsi † Bp. 7. 10. KK, KL, SZKL, ÚFL, ÚML
Somos Miklós MM, MKL, ML
Sós József † Bp. 1. 4. KK, KL, ÚML
Sulyok Mária SZOT, KK, KL, SZKL, ÚFL, ÚML
Sváby Lajos MM, MKL, ML
Id. Szabó István ÉM, KK, MKL, ML, ÚML7
Szabolcsi Bence † Bp. 1. 21. KK, KL, ÚML, ZL
Szántó Piroska ÉM, KK, MKL, ML, ÚML7
Szebenyi János LF, ZL
Szegedi Anikó LF, ZL
Szegedi Erika JM, SZKL, ÚFL
Székely László JM, SZKL
Szekeres György † Bp. 6. 25. MIL
Szemes Mari ÉM, KK, SZKL, ÚFL
Szentiványi Lajos † Bp. 9. 10? KK, MKL, ML, ÚML
Szeszler Tibor ÉM, KK, ZL
Szigeti József † Luzern, 2. 20. KL, ÚML, ZL
Szilágyi Dezső KM, KK, SZKL
Sziráky Judit JA, MIL, ÚML
Szőnyi Ferenc ÉM, KK, ÚML7, ZL
Szőnyi G. Sándor BB, ÚFL
Sztojanov, Ludmil † Szófia, 4. 11. KK, KL, ÚML
Szurcsik János SZOT, MKL, ML
Takács Imre SZOT, KK, MIL, ÚML
Tomanek Nándor ÉM, KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
Törőcsik Mari KD, KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
Török Erzsi † Bp. 12. 1. KK, KL, ÚML, ZL
Trócsányi György † Bp. 7. 5. MIL
Ubrizsy Gábor † Bp. 5. 25. KK, KL, ÚML
Udvardy Tibor KM, KK, ÚML, ZL
Ulbricht, Walter † Berlin, 8. 1. KK, KL, MML, ÚML
Vályi Péter † Miskolc, 9. 18. KK, KL, ÚML7
Váradi Hédi KM, KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
Varga Domokos JA, MIL
Varga Imre KD, KK, MKL, ML
Végh Gusztáv † Bp. 4. 9? ML
Veres Lajos MM, MKL
Vidovszky Béla † Bp. 2. 6? ML
Vigh Tamás ÉM, KK, MKL, ML
Waksman, Selman Abraham † Hyannis (Massachusetts, USA) 8. 16. KK, KL, TTL, ÚML7
Ziegler, Karl † ? 8. 12. KK, TTL, ÚML7
Zimándi Piusz István † Bp. 12. 20. MIL
Zöldi István BB, ÚFL
Zsurzs Éva KD, KK, SZKL, ÚFL

Összeállította: *Gyuris György*

Imets László ex librise

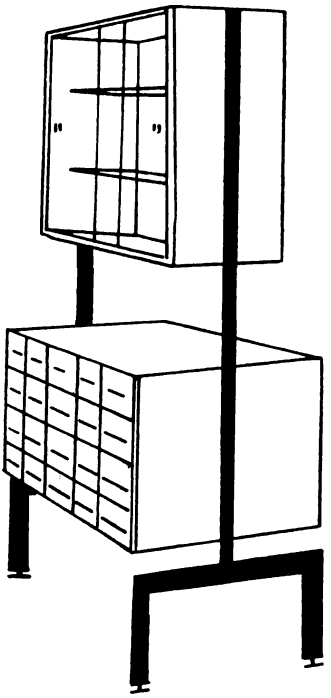

TÁJÉKOZTATÓ

BEMUTATJUK MERABONA BÚTORCSALÁDUNK ÚJDONSÁGAIT I.

A Művelődésügyi Minisztérium Bútorbizottságának jóváhagyásával továbbfejlesztettük a közismert könyvtári célbútorokat. A négyzet szelvényű, csőből készült állványon a polcokon kívül elhelyezhetők: tárolók, olvasóasztal, katalógusszekrény stb.

Az elemenként beszerezhető célbútorok előnyei:

- **összeállítási kombinációit a felhasználó határozhatja meg;**
- **az egyes elemek a módosuló használati igényeknek megfelelően kiegészíthetők, átcsoportosíthatók;**
- **a változatos kombinációk feloldják a tipizált elemek egyhangúságát, egyöntetűségét.**

KATALÓGUSSZEKRÉNY ÉS VITRIN

	Irányár
2 db M II. A 1800 mm magas állvány á 376 Ft	752 Ft
1 db 20 fiókos katalógusszekrény	3800 Ft
1 db kétoldalas tolóüveges vitrin	983 Ft
A bemutatott kombináció:	5535 Ft
Választható még:	
15 fiókos katalógusszekrény á	3200 Ft
10 fiókos katalógusszekrény á	2800 Ft

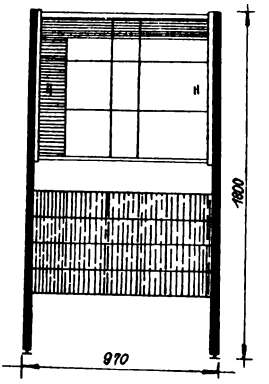

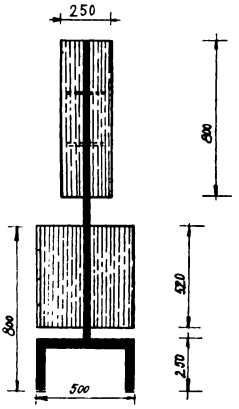

A továbbfejlesztett könyvtári bútoraink megtekinthetők:

TANÉRT Bútorbemutatóterem
Budapest VII., Gorkij fasor 17—21.

Megrendelhetők:
Bútorkereskedelmi Osztály
Budapest VIII., Szentkirályi utca 12.
Levélcím: TANÉRT 1428 Budapest 8. Postafiók 2.

Tanácskozás a megyei sajtóbibliográfiákról

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ márciusban, *a szegedi Somogyi Könyvtárban* kétnapos országos tanácskozást tartott a helyismereti sajtóbibliográfiákról. Az értekezleten az 1957 és 1974 között megjelent 9 megyei sajtóbibliográfia elemzése alapján megvitatták a helyismereti sajtóbibliográfiák egységesítésének kérdéseit, tájékoztató szerepüket, adatfelvételi módszereiket és szerkesztési, kiadási technikájukat. A bevezető előadásokat *Fogarassy Miklós*, a KMK munkatársa, *Pálvölgyi Endre*, a Felsőoktatási Kutató Intézet tudományos munkatársa, *Péter László*, a Somogyi Könyvtár tudományos főmunkatársa és *Kárász József*, a Hódmezővásárhelyi Városi Könyvtár tudományos munkatársa tartotta.

A tanácskozás előtti napokban jelent meg *Kárász József* szerkesztésében a megyei sajtóbibliográfiák kilencedik kötete, A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1843—1970 című kitűnő kiadvány, amelynek adatgyűjtési, szerkesztési és kiadói munkájáról így tanulságos tájékoztatást nyújthatott a szerkesztő. Ugyancsak a tanácskozásra látott napvilágot a Somogyi Könyvtári Műhely című helyismereti periodika 1974. évi 2. száma.

Az OSZK, a KMK, a Petőfi Irodalmi Múzeum és a megyei könyvtárak kiküldöttein kívül vendégként résztvett az összejövetelen a magyarkanizsai (Kanjiža, Jugoszlávia) József Attila könyvtár vezetője, *Pattó Imre* is, megjelenésével demonstrálván, hogy a regionális helyismereti bibliográfiák ügyéhez célszerű együttműködést teremteni a szomszédos, határon kívüli területek könyvtárai között is.

Az eszmecsere során igen élénk vita alakult ki arról, hogy a sajtóbibliográfiák a szabványos címleíráson kívül adjanak-e és milyen részletezésű annotációkat. Kitűnt, hogy az eddigi gyakorlat jó lektori gárdát állított sorompóba, a bibliográfiák kiadói kitűnő szakemberek közül kérhetik fel a kiadványok segítőit. Hangot kapott az a figyelmeztetés is, hogy a kiadás előtt álló kötetek adatgyűjtésével ajánlatos igyekezni, mert az OSZK várható költözése miatt később ezen a téren akadályok merülhetnek fel. Néhány megyéből jelezték, hogy nincs elég pénz az adatgyűjtésre és a nyomdaköltségre. A tanácskozás furcsállotta ezt a bejelentést olyan könyvtárak esetében, amelyek a közelmúltban a sajtóbibliográfiáknál kevésbé fontos kiadványokat bocsátottak ki.

A bejelentésekből kitűnt, hogy *Szolnok megye* 1975-ben jelenteti meg sajtóbibliográfiáját, adatgyűjtése nagyrészt befejeződött. *Zalában* az ez évi kiadási tervben szerepel a kötet. *Debrecen és Hajdú-Bihar* sajtóbibliográfiáját az Egyetemi Könyvtár készítette el, házi sokszorosításban jelenik meg a 800 tételt tartalmazó testes kötet. *Pest megye* könyve 1360 tételt tartalmaz, 1975-ben adják ki. *Baranyában* 1975-ben fejeződik be az adagyűjtés. *Egerben* újra kell kezdeni az adatgyűjtést, mert az eddigi nagyon hiányos. *Győr-Sopron megyében* 593 lapot kell feltárni, adatgyűjtésük meglehetősen vontatottan halad. *Békés megyében* már évek óta készen van a kézirat, többször ki is egészítették az új adatokkal; remélhetőleg meg tudják szerezni a kiadási költségeket, s így megjelenik a régen várt kötet. *Tolna megyében* elkészült a kézirat, de az annotációk körüli vita késlelteti kiadását. Kívánatos, hogy a megyei könyvtár újabb lektor bekapcsolásával megnyugtató módon végeztesse el a kézirat értékelését.

A vita befejeztével a tanácskozás résztvevői a helyismereti sajtóbibliográfiák ügyében az alábbi ajánlásokat fogadták el:

AJÁNLÁSOK

1. Javasoljuk a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának, hogy hathatósan támogassa, szakfelügyeleti munkája során ellenőrizze és értékelje a helyi (megyei) sajtóbibliográfiai munkát; a kiemelkedőket jutalmazza.

2. Kérjük az Országos Széchényi Könyvtár igazgatóságát, gondoskodjék arról, hogy a könyvtár olvasószolgálati, raktári (illetve mikrofilm) osztálya messzemenően, minden rendelkezésre álló eszközzel támogassa a helyi (megyei) sajtóbibliográfiák készítőit.

3. Kérjük a Könyvtártudományi és Módszertani Központ vezetőségét, hogy a jelen tanácskozás érdemi anyagát jelentesse meg úgy, hogy a kiadványban a helyi sajtóbibliográfiák címleírási, szerkesztési kérdéseinek bővebb kidolgozása szerepeljen; a bibliográfiai tanácskozást a sajtórepertóriumok megtárgyalásával folytassa, és készítsen névjegyzéket a sajtóbibliográfiák lektorálására alkalmas szakemberekről. Olyan

esetekben, amikor a bibliográfia színvonala megfelelő, de kiadására nincs mód, kérjük a KMK segítségét.

4. Kérjük a megyei tanácsok művelődésügyi osztályainak vezetőit és a megyei könyvtárak igazgatóit, mint a megyei sajtóbibliográfiák lehetséges kiadóit, gondoskodjanak a munkálatok meggyorsításáról annak érdekében, hogy a „sorozat" legkésőbb 1980-ig befejeződhessen. A kiadó gondoskodjék arról, hogy a bibliográfiák készítői nagy munkájuknak megfelelő díjazásban részesüljenek (az 1/1970. III. 20. MM sz. rendelet 1.1 pontja alapján 2000—3000 Ft/szerzői ív). A kiadó gondoskodjék a megjelent művek megfelelő terjesztéséről és propagandájáról.

5. Javasoljuk a szerkesztőknek:

a) a kiadványokat — melyek a megyén belül kiadott sajtótermékek bibliográfiáinak tekinthetők — a mai közigazgatási határok figyelembe vételével gyűjtsék össze, de lehetőség szerint egészítsék ki a megye történetére vonatkozó anyagokkal is;

b) egy-egy sajtótermék címleírásában az adatokat a szabványokon (MSZ 3424; MSZ 3963) túlmenően, a lehető teljességgel tárják fel (a részletezés mélységét illetően lásd pl. a Csongrád megyei bibliográfiát);

c) az annotáció négy fajtája közül elengedhetetlen
— az, amelyik a címleírás adatait kiegészíti,
— és az, amelyik a lapra vonatkozó irodalmat, repertóriumokat tünteti fel,
— harmadjára a minél részletesebb lelőhelyjegyzék,
— a lap jellemzése örvendetes többlet, ha összeállítása a bibliográfia elkészítését, megjelentetését nem késlelteti;

d) a komplex mutatók elkészítésében a Csongrád megyei kiadvány tekinthető mintának.

6. A városi (városi-járási; B-típusú) könyvtárak a helyi sajtó minél részletesebb feltárásával kapcsolódjanak be a munkába.

7. Azok a megyék, amelyek sajtóbibliográfiájukat már kiadták, további ciklusok kiadásával és az évkönyvek (kalendáriumok stb.), valamint a fontosabb időszaki kiadványok repertóriumainak elkészítésével folytassák ilyen irányú munkájukat.

8. Kérjük a megyei múzeumi szervezetek és a megyei levéltárak igazgatóságát, hogy az intézményeik állományában levő sajtóanyagok bibliográfiai feltárását hathatósan támogassák, és a bibliográfusok munkáját segítsék.

9. A helyismereti sajtóbibliográfiai munkát végző könyvtárak kölcsönös tájékoztatással segítsék egymás anyaggyűjtő, feltáró tevékenységét és egymás kiadványainak felhasználását.

Szeged, 1974. március 20.

A tanácskozás résztvevőinek nevében

Dr. Berza László,
az FSZEK osztályvezetője

Fogarassy Miklós,
a KMK tudományos munkatársa

Kárász József,
a Hódmezővásárhelyi Városi Könyvtár tudományos munkatársa

Kertész Gyula,
a debreceni Tanítóképző Intézet tanára

Páldy Róbert,
a Könyvtáros szerkesztője

Dr. Péter László,
a Somogyi Könyvtár főmunkatársa

Gonda Zoltán ex librise

Az Országgyűlési Könyvtár nagyolvasóterme

Az Országgyűlési Könyvtár szolgáltatásainak fejlesztése

Az Országgyűlési Könyvtár tekintélyes állománnyal, hozzávetőlegesen 600 000 kötettel rendelkezik. Különös értéket képviselnek benne a régi — részben kéziratos — országgyűlési naplók, a külföldi parlamentek nyomtatványai, az Egyesült Nemzetek Szervezetének, a hágai nemzetközi bíróságnak, az Unescónak és egyéb nemzetközi szervezeteknek a kiadványai. Megtalálható itt a kiegyezéstől kezdve a legtöbb magyar hírlap; a külföldi anyagból meg például a francia hivatalos lap, a Moniteur, amelynek az alapítástól, 1789-től kezdve megvan valamennyi évfolyama. Jelenleg több mint 1600 periodikum jár rendszeresen a könyvtárnak.

Az intézmény a legújabb kori, tehát az 1917 utáni történelemnek, a politikának, az állam- és jogtudománynak országos szakkönyvtára. A profillal kapcsolatban több kérdés merül fel. Sokszor nehéz például megvonni a határt a legújabb kori történelem és a politika közt: ami ma politika, néhány év múlva történelem lesz. A közigazgatás nem csak jog, hanem részben politika is. Ezek a problémák azonban „házon belül" elintézhetők. Nehezebb a kérdés a határterületek irodalmának megítélésében. Ilyen terület például a politikai szociológia, itt már az érdekelt intézményekkel együtt kell a megoldást megtalálni arra, hogy ki szerezze be az ide tartozó műveket.

A könyvtár a legfiatalabb nyilvános tudományos nagykönyvtárunk. A „legfiatalabb" jelző csak a nyilvános szóra vonatkozik, mert a gyűjteményt több mint száz éve, 1867-ben alapították. Régebben azonban a képviselőkön kívül legfeljebb néhány akadémikus, egyetemi tanár kapott engedélyt használatára: volt olyan esztendő, hogy az olvasók száma alig érte el a négyszázat. 1952-ben kitárta kapuit mindenki számára, s azóta nagy a látogatottsága: évente csaknem 50 000 olvasó 100 000 kötetet használ.

Az olvasótermeket — különösen vizsgaidőszakban — diákok népesítik be, mert az egyetemek könyvtárai nem tudnak elegendő férőhelyet biztosítani a tanulásukhoz, olvasásukhoz. Az egyetemi hallgatók a tudományos kutatók elől nem veszik el a helyet, mert az utóbbiak részére kutatószobák és a különgyűjtemények helyiségei is rendelkezésre állnak. A könyvtár állományát könyvtárközi kölcsönzés útján a vidéken élők is használhatják.

1973-ban az olvasótermek hat hónapig zárva maradtak. *Vályi Gábor* igazgató elmondta, hogy ez alatt a fél év alatt kicserélték az elektromos berendezést. Új vezetékeket, kapcsolókat, biztosítékokat szereltek be, mert a régiek tűzveszélyesek voltak és a megnövekedett terhelést sem bírták. Az átalakítás során a stílusuk miatt ide nem illő fénycsövek egy részét eltávolították. Helyükbe a lebontott Nemzeti Színház negyven páholycsillárja került. Ezzel egyidőben a művészi faburkolatot — a nagy olvasóteremnek nemcsak a falai, hanem a mennyezete is fával van burkolva — letisztították, vegyileg kezelték és csiszolták. Ez utoljára 40 esztendővel ezelőtt történt meg.

A zárva tartás idején a dolgozók részére külön öltözőt és zuhanyozót létesítettek, s ezt a fél évet használta fel a könyvtár arra is, hogy az egyik raktárhelyiséget a régi fapolcok helyett tömör vasállványokkal rendezze be, s ezzel a befogadóképességet 1100 folyóméterről 2300-ra növelje.

A beszerzés, a feldolgozás és a kölcsönzés nem tartott szünetet, sőt az olvasótermi kézikönyvtár felújítását is megkezdték. Nemcsak az elavult műveket cserélik ki újakkal, hanem kb. 30%-kal növelik is a kézikönyvtár állományát.

Vályi Gábor a könyvtár megoldandó feladatairól és terveiről a következőket mondotta:

— *Elvégzendő feladataink egy része a szokványos könyvtári munkák körébe tartozik. Hátralékban vagyunk a külföldi parlamenti anyag korszerű feldolgozásával, anélkül pedig ez az országban egyedülálló gyűjtemény nehezen használható. Szakkatalógusunk fejlesztését is állandóan napirenden kell tartanunk, mert a múlt század végén kialakult speciális osztályozási rendszerünk ma már nem felel meg a követelményeknek. Tervbe vettük folyóiratanyagunk egy részének mikrofilmezését; ez a facsiszolatból készült rotációs papír gyors elöregedése miatt állományvédelmi szempontból rendkívül fontos.*

— *Teljesen új feladatot is vállalt a könyvtár: a társadalomtudományok országos információs-dokumentációs rendszerének keretében a közigazgatás és a politika tudományának az Országgyűlési Könyvtár lesz a dokumentációs és információs szakközpontja. Nemcsak az elméleti kérdésekkel foglalkozókat, hanem a gyakorlati munkát is támogatni akarjuk. Szerzeményezési politikánkban ugyanezt az elvet érvényesítjük: gyűjteni minden olyan művet, ami elősegíti a tudományos alapon hozott döntéseket.*

— *A célunk az, hogy a dokumentációt később számítógépek segítségével végezhessük. Keressük a legmegfelelőbb módszereket. Első feladatként egy kísérlet keretében — világpolitikai és közigazgatási témakörben — az érdeklődés és a szükséglet nagyságát mérjük fel, azt, hogy kik és mit igényelnek.*

— *Az egységes állam- és jogtudományi dokumentációs rendszer kiépítése céljából* — folytatta Vályi Gábor — *együttműködünk más intézményekkel, így a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal is. Különösen szükséges a közös munka az egyetemek jogi karával, valamint az Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetével, ahol a tudományág legjobb szakemberei dolgoznak.*

— *Feladataink ellátásában munkatársi gárdánk megerősítésére is szükség van. Ez részben képzési, továbbképzési feladat, mert a könyvtári munkához értő és nyelveket is tudó szakképzett jogász, történész kevés akad. Már eddig is több, az egyetemről most kikerült fiatalt állítottunk munkába és reméljük, hogy sikerül őket jó szakemberekké nevelnünk.*

Vértesy Miklós

M. Kiss József ex librise

A könyvtári emlékek megmentéséért

25 éve annak, hogy 1949. április 24-én Mezőszentgyörgyön, Eötvös Károly egykori lakóházában felavatták az ország első népkönyvtárát. A szocialista magyar közművelődési könyvtárügy ettől az időtől számítja kezdetét. Negyedszázad egy ország történetében nem nagy idő, s a kultúrának is vannak a közművelődési könyvtárügynél sokkal nagyobb múlttal és eredményekkel büszkélkedő területei. Úgy érezzük azonban, hogy *a könyvtárügy elmúlt 25 éve is teremtett már hagyományokat,* amelyeket a hozzájuk fűződő tárgyi és intézményi emlékekkel együtt érdemes megbecsülni és a művelődésügy fiatalabb vagy jövendő munkásai részére — okulására megőrizni. A könyörtelen idő napról napra kiszakít közülünk olyanokat, akik a kezdet, a magvetés munkájának nemcsak tanúi, hanem aktív részesei is voltak. Halványul az emlékezet, s eltűnnek azok az emlékek, sőt eszközök, tárgyak, dokumentumok is, amelyek az első évek könyvtárügyében szerepet játszottak. Ma még ezek itt-ott megtalálhatók, de számuk minden nap kevesebb lesz. Elérkezett tehát az utolsó pillanat, hogy *a közművelődési könyvtárügy* ilyen *emlékeinek* felderítéséről és *megőrzéséről* gondoskodjunk.

Szeretnénk tehát javasolni a közművelődési könyvtárosoknak — tanácsi és szakszervezeti könyvtárosoknak egyaránt —, hogy kutassák fel és gyűjtsék össze megőrzésre és bemutatásra az alábbiakban példaként felsorolt relikviákat, a szocialista közművelődési könyvtárügy előzményeinek, valamint hőskorának tárgyi emlékeit, így:

a régi olvasókörök, munkásotthoni könyvtárak, népkönyvtárak alapszabályait, működési dokumentumait, könyvjegyzékeit, kölcsönzési bizonylatait;

e könyvtárak bútorzatának darabjait (könyvszekrények), fényképeket a régi könyvtárak életéből, emlékeket működésükről, a régi könyvtárosok feljegyzéseit, emlékezéseit vagy a róluk szóló emlékezéseket;

az MKP 1947—48. évi falusi könyvtáralapítási akciójának emlékanyagát;

az első, 1949-ben alapított „népkönyvtárak" és az őket létesítő körzeti könyvtárak emlékanyagát, nevezetesen a

— népkönyvtári vándorládákat,
— a népkönyvtári könyvszekrényeket,
— a szervező könyvtárosok esetleg fellelhető kerékpárjait,
— alapítási okiratokat, kezelési szabályzatokat, ügyviteli és olvasószolgálati nyomtatványokat, bélyegzőket,
— olvasói jegyzékeket, dokumentumokat a könyvtár nevezetes olvasóiról,
— kiadványokat, propagandaeszközöket, plakátokat, propaganda-nyomtatványokat, az első könyvtári híradókat (versenyhíradókat),
— a nevezetes könyvtárak (országosan az 1., 2000., 3000.) felavatására és működésére vonatkozó egykori és mai dokumentumokat, fényképeket, a legszebb könyvtárakról készített albumokat,
— könyvtári kitüntetéseket, könyvtárosi kitüntetéseket, díjakat (például az 1955. évi felszabadulási verseny serlegeit, a pályázatok okleveleit),
— a könyvtárak mai tevékenységének legértékesebb dokumentumait (időtálló kiadványokat, jeles eseményekről készített fényképeket stb.),
— az olvasómozgalmak és könyvtártámogató akciók (Könyvbarát-mozgalom, az Olvasó népért mozgalom, a „100 falu — 100 könyvtár" akció, a Petőfi-emlékkönyvtár pályázat stb.) emlékanyagát.

Természetesen felsorolásunk nem teljes, a fentiekben csak támpontokat kívántunk adni a gyűjtő tevékenység megindításához. A tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak dolgozói a könyvtárak régi olvasóinak, társadalmi segítőinek bevonásával kutassanak fel minden megőrzésre érdemes emléket könyvtárügyünk elmúlt évtizedeiből; vegyék számba az emlékanyagot, és ahol lehet, gondoskodjanak a közkinccsé tételükről is. A szocialista könyvtárügy megalapításának 25. évfordulója, melyről szerény keretek között megemlékezünk, alkalmat adhat például az első gyűjtési eredmények feltárására, az emlékek *kiállításon* való bemutatására. Kívánatosnak látszik továbbá egy-

egy megyében *az emlékanyag együtt tartása* és állandó bemutatási lehetőségének megteremtése is. Ez történhet egyszerűbb emlékszoba kialakításával a könyvtárban, de elképzelhető a könyvtár egyik, erre a célra berendezett teremrészében, esetleg raktárrészében is.

Természetesen ne a látványos bemutatók lehetősége lebegjen a könyvtárosok szeme előtt, hanem abból induljanak ki, hogy a tárgyak és dokumentumok, amelyek a magyar kulturális fejlődés egy *felemelő korszakának voltak részesei*, és amelyekhez e korszak valamely mozzanata kapcsolódik, *ne enyészhessenek el nyomtalanul.*

Bízunk benne, hogy ebben a nemes vállalkozásban nemcsak minden egykori és mai közművelődési könyvtárosra, hanem a könyvtárak legrégibb, leghűségesebb olvasóira is számíthat a könyvtárügy.

(—ő —a)

Lépjünk előbbre a hangtárak berendezésének szabványosításában

Mindennapi munkám során már többször okozott bosszúságot az a körülmény, hogy az egyik típusú magnetofonnak a felvevőfeje — bár szinte csak észrevehetetlen mértékben — eltért egy más típusú magnetofon felvevőfejétől, és ennek következtében a nagy gonddal készített felvétel használhatatlanná vált. A megismétlődő kudarc nemcsak a mechanikus okok felkutatására késztetett, hanem arra is, hogy elgondolkodjam *a lejátszó-felvevő berendezések szabványosításának* könyvtári szempontból is (ti. a hangfelvételi gyűjteményekkel kapcsolatos) égető időszerűségén. Ez a látszólag egy csavarhúzóval elintézhető csekélység ugyanis kihat a hangfelvételi gyűjtemények állománygyarapítására és a felvételek könyvtárközi kölcsönzésére is.

A hangtárak művelődéspolitikai funkciókat töltenek be, egymásrautaltságuk mindenki számára nyilvánvaló. Mind a zenei kutatások bázisát jelentő tudományos jellegű (az esetek nagyrészében zárt), mind a mindennapi zenei életnek vagy zeneoktatásnak szükségleteit ellátó hangtárak létrejötte önerőből történt. *A hangtárak létesítésének és berendezésének ugyanis a mai napig nincs hazai szabványa.* (Igaz viszont az is, hogy az ügy iránt megértést mutató könyvtárigazgatók és a lelkes zeneműtárosok helyben fellelhető elektromos-szakember ismerősei házilag sokhelyütt igen sikerült kapcsolótáblákat és hallgatóhelyeket „hoztak össze", melyek rendeltetésüknek mindmáig megfelelnek.)

A kezdeti időszak — ha úgy tetszik: hőskor — lejárt, most lépni kell egyet előre. Itt az ideje annak, hogy létrejöjjön a hangtárak építési és berendezési típusterveinek kidolgozásával foglalkozó *könyvtári szakbizottság.* Továbbá ajánlatos, hogy minden érdekelt intézmény vegye fel a kapcsolatot a Budapesti Elektroakusztikai Gyár gazdag tapasztalatokkal rendelkező szakembereivel.

Előzetes tájékozódás céljából több kollégával együtt nemrég felkerestük az Elektroakusztikai Gyárat, ahol *Kerti Géza* tervező mérnök és *Danilovics József* fejlesztési mérnök tájékoztatott bennünket a gyár világszerte keresett termékei felől. A gyártmányok széles skáláját mutatták be a dinamikus mikrofonoktól, a sztereó fejhallgatóktól kezdve a hangsugárzókon, erősítőkön, konzolos erősítőrendszereken át a komplett keverőasztalokig, tolmácsrendszerekig és a legkorszerűbb nyelvi laboratóriumokig. Beszélgetésünk során szóba kerültek olyan kérdések is, mint bizonyos *lejátszóberendezések élettartama,* a legnagyobb „nyúzást" álló márkák, továbbá az, hogy melyik gyár képes hosszú távon az azonos típusok szállítására, illetve alkatrészellátására stb. A gyár képviselői felajánlották egy létesítendő hangtár berendezésének felszerelését, illetve annak állandó patronálását, tehát *minta-hangtár létesítését.* Egyébként készségesen vállalkoznak szaktanácsadásra akár egyénileg is bármely, a témával kapcsolatos kérdésben.

Mivel a korábban alakult zenei-hangfelvételi gyűjtemények lemezjátszói, magnetofonjai jószerével már évtizede üzemben vannak, közel az idő, amikor a kiszolgált gépparkot újjal kell felcserélni. Ha ezt az amúgy is szükséges lépést a könyvtárosok jóelőre előkészítenék, és az igényeket az említett gyár termelésével, fejlesztési programjával összehangolva a hangtárak szerződésben rögzítenék az Elektroakusztikai Gyárral, a sokszor hiányolt szabványosítás belátható időn belül szinte automatikusan, minden nagyobb beruházás nélkül végbemehetne.

Gyimes Ferenc
a Gorkij Könyvtár zeneműtárának vezetője

A könyvtár: az iskola lelke

Manapság igen sok szó esik arról, hogy mennyire szükséges a könyvtár az iskolákban és hogy milyen fontos szerepet játszhat az általános és a középiskolában egyaránt. Jó néhány helyen azonban nemcsak beszélnek arról, hogy a könyvtárnak központi helyet kell elfoglalnia az oktatásban, de tesznek is érte, s nem is keveset.

A mi iskolánk, *a szentesi Horváth Mihály Gimnázium* igen szerencsés helyzetben van ebből a szempontból. Az iskola nemcsak nagy múlttal, de tekintélyes könyvtárral is rendelkezik. Jelenleg 30 ezer kötet könyv áll a diákok és a tanárok rendelkezésére.

1967-ben kerültem a könyvtár élére mint főhivatású könyvtáros. Ének-zene és magyar szakos tanár vagyok, a könyveket szenvedélyesen szeretem, de úgy éreztem, hogy mindez kevés ahhoz, hogy egy „komoly" könyvtárat jól tudjak vezetni, ezért elvégeztem a népművelő-könyvtáros szakot is. A munkát két fűtetlen helyiségben kezdtem: az egyikben a tanári, a másikban az ifjúsági könyvtár volt. A tanári könyvtárt valóban csak a tanárok használhatták, az ifjúságiból pedig a kötelező és az ajánlott olvasmányoknál alig többet kölcsönözhettek a diákok.

Ez így nem jó, ezen változtatni kell! — állapítottuk meg az iskola igazgatójával, s megkezdődött a nagy munka. A sok-sok bonyodalmat, nehézséget, amely könyvtárépítési munkánkat kísérte, nem írom le, csak az eredményt: *1971 szeptemberében nagyon szép, szabadpolcos, olvasótermes könyvtár várta a diákokat,* akik az egyesített tanári és ifjúsági könyvtár anyagából válogathattak.

Az új könyvtár felépítése két osztályterem átalakításával teljesen a *saját erőnkből* történt. Külön anyagi segítséget erre a célra nem kapott az iskola. A 40 személyes olvasóterem mellett egy kis feldolgozószoba van, amelyben a nem kölcsönözhető, zárt anyagot is elhelyeztük. A berendezés célszerű és kellemes: a falak mentén a Dexion-Salgó állványok a mennyezetig érnek, középen vannak az ún. könyvbölcsők, továbbá asztalok, amelyeknél egyszerre 40-en dolgozhatnak és tanulhatnak. A magasan levő könyvek elérését egy okos szerkezet teszi lehetővé: a műhelyvezető tanár által tervezett, a diákok segítségével készített, kerekeken gördülő, korláttal ellátott létra.

A megnyitás pillanatában három katalógusunk volt: egy raktári, egy szerzői betűrendes és egy szakkatalógus. Azóta több szakcsoportban *analitikus feltárást* végeztem, így az irodalomelméleti, irodalomtörténeti, matematikai, fizikai, a személyekről (író, muzsikus, tudós stb.) szóló irodalmi és művészeti csoportokban. Most készül a történelmi tárgyú könyvek elemző feltárása és a cím-katalógus.

Beszerzésre évi 15 ezer forint áll rendelkezésemre, de ezt az összeget sok esetben túllépjük, mert vagy jut még év végén pénz könyvekre, vagy — mint ahogy már nem egy esetben megtörtént — a megyei tanácstól kapunk további anyagi támogatást.

Ilyen körülmények között gyarapodunk és dolgozunk. A könyvtár szinte *állandóan diákokkal van tele.* Az órák közötti 15 perces szüneteket sokan a könyvtárban töltik. Ekkor is lehet kölcsönözni. Délután — szombat kivételével — 2-től $^1/_2$ 5-ig van az olvasóterem nyitva, s ha egy-egy óra elmarad, vagy egy-egy osz-

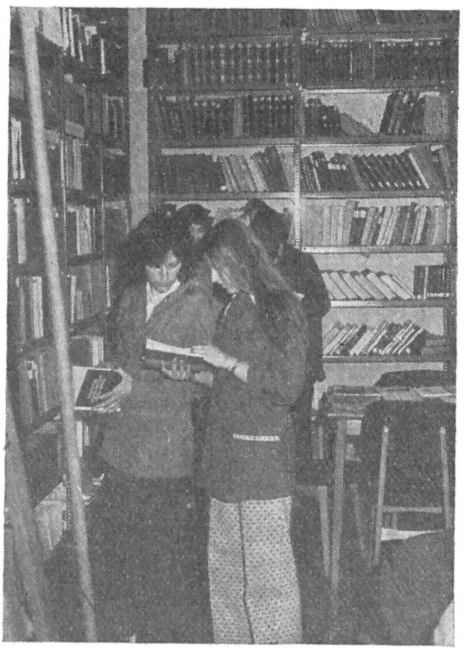

Trojan Marian József ex librise

tálynak lyukas órája van, a gyerekek ekkor is a könyvtárba jönnek. Természetesen a könyvtárhasználat és a könyvkölcsönzés közé nem lehet egyenlőségjelet tenni. A könyvtáros és minden más pedagógus számára az igazi munka: megtanítani a fiatalokat arra, hogyan kell használni a könyvtárt.

Ennek érdekében minden osztályban év elején a magyar szakos tanárok *könyvtárhasználati órát* tartanak, vagyis olyan magyar irodalmi órát, ami itt, a könyvtárban zajlik le és amelyen én, a könyvtáros ismertetem a tanulókkal a használatra vonatkozó legfontosabb tudnivalókat. Ezt az órát azután még több a könyvek között tartott tanítási óra követi. Főként magyar és történelem órák, de nagyszerű környezet a könyvtár énekzenei, műalkotás-elemzési vagy nyelvi órák megtartására is. A tanárok előre közlik az órák anyagát, én pedig előkészítem a témával kapcsolatos, nálunk fellelhető irodalmat. El sem tudom mondani, hogy milyen *nagy mértékben nő a tanulók érdeklődése egy-egy könyvtárban tartott óra után a témával kapcsolatos irodalom iránt!* A könyv varázsa hatni kezd, s már nincs is más dolgunk, mint a fiatalok olvasási vágyát ügyesen, tapintatosan, szinte észrevétlenül irányítani és kiszolgálni.

Nagy öröm látni a megtelt olvasótermet, ahol a diákok olvasnak, tanulnak, művészeti albumokat nézegetnek, vagy ahova éppen csak betérnek, hogy valamilyen adatnak, szónak, kifejezésnek utána nézzenek. Persze mindez nem történik varázsütésre. Ki kell alakítani *a könyvtáros és a diákok közötti közvetlen, személyes kapcsolatot.* A mi iskolánkban ez is rendkívül szerencsésen alakult. Mint ének-zene szakos tanár, minden osztályban tanítok, s így alkalmam van a gyerekeket közelebbről is megismerni.

Csodálatosan szép hivatás — mert igazán hivatás — *könyvtáros-tanárnak lenni.* Szép és nehéz. Nagyon nehéz és felelősségteljes munka, hiszen 14 éves kortól kezdődik az „önálló választás" korszaka. Mindegyik fiatal a maga útját keresi, és nem fogadja el, amit rá akarnak erőszakolni. Választani azonban hajlandó! A mi feladatunk: *alternatívák felkínálása,* amelyből a fiatal saját egyéniségéhez alkalmazkodva választ. Nagy korszak ez, s ami ekkor kimarad egy fiatal életéből, talán örökre kimaradt. Ez nagy felelősséget ró ránk, akik ezzel a fiatal korosztállyal foglalkozunk. A „nagy korszakok" ideje ez. A nagy Tolsztoj-, Dosztojevszkij-, Thomas Mann- vagy a zenében a nagy Bach-, Bartók-, Beethoven-rajongás kora. Életre szólóan meghatározhatják ezek a korszakok a fiatalok később kialakuló értékrendszerét.

Beszámolómat Comenius szavaival zárom: „... ha szeretjük az iskolát, szeressük a könyveket, az iskolák lelkét is, mert amely iskolát nem éltetik a könyvek, az halott."

Horváth Lászlóné
a szentesi Horváth Mihály Gimnázium könyvtárosa

A SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ KISREGÉNYPÁLYÁZATÁNAK EREDMÉNYE. A Szépirodalmi Könyvkiadó 1972-ben meghirdetett kisregénypályázatára 89 mű érkezett. A bíráló bizottság a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatójának elnökletével kiosztotta a díjakat. Első díjat nyert *Tóth Benedek:* Nincs visszaút, másodikat *Gáll István:* Az öreg, és harmadikat *Varga Imre:* Össze-vissza ivadékok c. kisregénye. Jutalomban részesült *Asperján György:* Vészkijárat és *Balogh Elemér:* Úsztatok halacskák c. munkája. A bíráló bizottság ezenkívül dicséretben részesítette és kiadásra javasolta *Dessewffy László:* A menekülő. *Gyenes István:* Háttérben, *Hallama Erzsébet:* Üveggyár, *Üstök Péter*: Délelőtt, délután, éjjel és *Zsámboki Pál:* Koporsószögek c. művét.

Harminc könyvtár dicsérete

Végrehajtó bizottsági döntéseket nem szokás lirai hangnemben fogalmazni, még akkor sem, ha a határozati javaslatok első, tehát kiemelten fontos pontjáról van szó. A jegyzőkönyv számára készülő mondatok rövidek, szabatosak: Miskolc megyei város Tanácsának Végrehajtó Bizottsága *írásbeli dicséretben részesíti* a közművelődési könyvtárhálózat vezetőit, dolgozóit. Mindazokat, akik az elmúlt kilenc évben munkájukkal hozzájárultak a hálózat fejlesztéséhez, eredményes tevékenységéhez.

A dicséret, a köszönöm mindig jólesik, de ebben az esetben különleges súlya van a szavaknak.

Miskolcon összesen harminc közművelődési könyvtár van. A legnagyobb a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, a város lakói által gyorsan megismert és megkedvelt modern intézmény. A Szakszervezetek Megyei Tanácsa négy közművelődési könyvtárat működtet. A fennmaradó huszonöt intézmény a városi könyvtár hálózatához tartozik. Szó szerint hálózatához, mert — mint a végrehajtó bizottság ülésén elhangzott — ezek a fiókkönyvtárak — szívós, tudatos, *tervszerű könyvtártelepítő munka eredményeként* — behálózzák Miskolcot.

Az egyes intézmények, hálózatok munkája nem különül el mereven egymástól. Mindegyiknek megvan a maga munka- és szakterülete, a saját közönsége. Ami a látogatók számát, az olvasottságot, meglevő és egyre gyarapodó könyvállományukat illeti, valamennyi magas mutatószámokkal dicsekedhet, és mindegyiknek az a célja, hogy kulturált körülmények között fogadja mind nagyobb számú olvasóit. De ha Miskolc könyvtári ellátásáról van szó, akkor a figyelem elsősorban a városi könyvtár felé fordul. Összességében mégis ez a legnagyobb, és ami ennél fontosabb, mindenütt jelenlevő intézmény. Ezért nagy szó mindaz, amit az elmúlt egy évtizedben a hálózat elért, és most felmutat. Létezésük, munkájuk mérce; *Miskolc közművelődési arculatának egyik meghatározója.*

Mérhetjük számokban, hogy hány fiókkönyvtár létesült, vagy újult meg pár év alatt a belvárosban, a Szentpéteri és a Győri kapuban, a Martintelepen. Fejben már régen készen van a terv (írásban is rövidesen), hogy 1980-ig hány új intézmény lép az olvasók szolgálatába a Selyemréten, Diósgyőrben, a Csabai kapuban és az új összekötő városrészben.

Összeszámolhatnánk azt is, hogy csak egy év alatt hány író-olvasó találkozót, kiállítást, előadást rendeznek a hálózat könyvtáraiban. Elmondhatnánk hányféle módon és formában foglalkoznak fiatal és gyermekolvasóikkal.

Akár így, akár úgy nézzük, szép a statisztika, amely a tények felsorakoztatásával vall arról, ami az elmúlt évek legnagyobb eredménye: közművelődési könyvtáraink *már régen nem egyszerűen kölcsönkönyvtárak.* Alapvető feladatuk, az olvasók kiszolgálása mellett irodalom- és művészetpártolással is „foglalkoznak", és miközben kialakították a maguk törzsközönségét, azon munkálkodnak, hogy mindazokat is ide sorolhassák, akik még nem álltak meg válogató, a könyvtárostól segítséget kérő olvasóként a könyvtártermek szabadpolcai előtt.

A végrehajtó bizottság megdicséri a könyvtárosokat, elismerően nyilatkozik a munkájukról, a rendelkezésre álló eszközökkel segíti az intézményeket. *Az olvasó megköszöni* a kölcsönzőpult mögött álló könyvtárosnak, ha segítségére volt; eljár a kiállításokra. Ha előadói estet rendeznek, tapsol a művésznek, és író-olvasó találkozókon kérdéseket tesz fel az alkotónak. Hanglemezt kölcsönöz a könyvtárban, nyelvtanfolyamra jár ugyanide, és leül a fotelokba újságot olvasni. Hány könyvtárba? Hány ember? Megmondja a statisztika. De van, ami nem mérhető a számokkal. (M—)

(Déli Hírlap, Miskolc)

Kerl (Észtország) ex librise

KIÁLLÍTÁST RENDEZETT PRÁGÁBAN a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a magyar szocialista könyvtárügy megszervezésének, valamint a Csehszlovák Szocialista Köztársaság és a Magyar Népköztársaság közötti barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés aláírásának 25. évfordulója alkalmából. A sikeres kiállítás megnyitásán a csehszlovák párt- és állami szerveken kívül a prágai magyar követség is képviseltette magát. Az európai szocialista országok közötti együttműködés során most első ízben megrendezett könyvtárügyi kiállítás részletes ismertetésére még visszatérünk. (P. T.)

A PÁPAI ÉS A VESZPRÉMI gyermekkönyvtárban a veszprémi állatkert igazgatójával együttműködve természettudományos foglalkozássorozatot kezdtek az elmúlt év végén. A foglalkozások elsősorban az állatvilágot ismertetik meg a gyermekolvasókkal, s alkalmanként egy-egy élő állat bemutatására is sor kerül. A legaktívabb résztvevők könyvjutalmat és egész évre szóló ingyenes belépőjegyet kapnak a veszprémi állatkertbe. (T. D.)

Hírek

KITÜNTETÉS. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugdíjba vonulása alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül *Rajk Lászlónénak*, a Magyar Országos Levéltár főkönyvtárosának a MUNKA ÉRDEMREND *arany* fokozata kitüntetést adományozta.

A „NEM TÉRKÉP e táj..." c. úttörőakció keretében honismereti vetélkedőt tartottak Visegrádról és Esztergomról az óbudai, 8-as sz. gyermekkönyvtárban, valamint „Mit tudunk hazánkról" címmel a kispesti, 16-os sz. kerületi könyvtárban. A József Attila-lakótelepi gyermekkönyvtárban a költő balatonszárszói tartózkodásáról tartott előadást Miklós Róbert, a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa az akcióban részt vevő 8. osztályos pajtásoknak. (Z. I.)

A SIÓAGÁRDI ÓVODÁSOK bábcsoportja a Szekszárdi Megyei Könyvtárba látogatott, ahol gyermekfoglalkozás keretében hat bábjelenetet mutatott be a 3-as számú szekszárdi általános iskola hatvan első osztályos tanulójának Tarlós Lászlóné óvónő vezetése alatt. (M. J.)

JÓKAI ANNA ÍRÓNŐVEL, a Ganz-MÁVAG Mozdony gyáregység Kossuth szocialista brigádjának tiszteletbeli tagjával találkoztak a gyáregység dolgozói író-olvasó találkozó keretében. A rendezvényt az üzemi lapban megjelent híradás, szép kiállítás és meghívó propagálta, a könyvtár pedig az írónővel és műveivel foglalkozó irodalomról készített bibliográfiai röplapot. A jól sikerült találkozón Polgár Judit előadóművésznő adta elő Jókai Anna Valami jó című novelláját, majd az írónő csaknem három órán át beszélgetett olvasóival. (A. K.)

A VESZPRÉM MEGYEI KÖNYVTÁR a második balatoni kisgrafikai biennálé anyagából és Reich Károly grafikus rajzaiból kiállítást rendezett a könyvtár földszinti klubjában. Ugyanitt mutatta be a felolvasó színpad Dürrenmatt Play Strindberg című drámáját és Nemeskürty István Rekviem egy hadseregért c. dokumentumjátékát is. (H. B.)

KI TUD TÖBBET Móra Ferencről címmel vetélkedőt rendezett az író halálának 40. évfordulója alkalmából a diósgyőri Vasas művelődési központ könyvtára általános iskolai tanulók részére. A könyvtárral szerződéses kapcsolatot tartó Fadrusz János úti és Miklós úti iskola 5—5 fős csapatának tagjai a vetélkedő folyamán nemcsak a nagy író munkásságának ismeretéről adtak számot, hanem a gyakorlatban bizonyították, hogy a könyvtárhasználat elemeit (lexikonok forgatása, katalóguskeresés stb.) is elsajátították. A versenyben a 10 csapattagon kívül a szurkoló osztálytársak is részt vettek különféle kiegészítő és önálló feladatok megoldásával. (C. L.)

„Mikor a szoroson lemész, arra kérlek, vissza ne nézz...”

Kollektív beszélgetés Kallós Zoltánnal

Neve fogalommá vált az utóbbi években, mióta negyedszázados fáradhatatlan néprajzi gyűjtőmunkájának eredményei kötetekben kerülnek könyvespolcainkra. Karácsonyra jelentette meg a Magyar Helikon a színes képekkel illusztrált, lemezekkel ellátott Balladák könyvét, a klasszikus értékek páratlan tárházát, mely minden előző gyűjteménynél teljesebb. Értékeléséhez távlatot *Szabó T. Attila* történeti áttekintéséből kapunk, mely azonban csak a Balladák könyvének romániai, Kriterion-féle kiadásában kapott helyet. Ebből tudjuk meg, hogy a balladagyűjtés első úttörője *Petrás Ince János* volt, aki 1841-ben csángó dalgyűjteményébe több balladát is fölvett, de csak részleges közlésre nyílt módja, munkája évszázados rejtőzés után 1956-ban látott napvilágot.

Az ismert korai gyűjtőknél (pl. *Erdélyi Jánosnál)* a ballada még ritka; *Kriza János* is — a Vadrózsák első kötetében — aránylag keveset közölt, ám sokkal többet gyűjtött, de gyűjteményének két évtizedes hányattatása miatt már nem jutott ideje a Vadrózsák második kötetének kiadására. Halála után örökét *Arany László* és *Gyulai Pál* tették közzé a Magyar Népköltési Gyűjtemény köteteiben. (Kriza volt az első tudatos magyar folklorista, tudatosságára és módszerére mi sem jellemzőbb, mint saját szavai: „Lassan tisztult bennem a gondolat, úgy adni ki a népköltéményeket... oly hanglejtéssel éppen, mint a nép kiejti, a virágot egész hímével, illatával mutatni be a közönségnek, a plántát úgy szólva, azon módulag, mint a természet anyakeblén virult, állítani elé.”) És bár a múlt század második felében, Kriza nyomán valóságos „ballada-láz” lett úrrá az irodalomban, s a gyűjtéssel is sokan foglalkoztak, csak *Seprődi János* ismerte fel a századforduló idején, hogy a szöveg és dallam összetartozván, a „virágot egész hímével, illatával” dallam nélkül nem lehet bemutatni. Ő közölt először kottával ellátott balladákat. Munkájával a korszerű gyűjtés úttörője lett, ezen a nyomon haladt aztán előbb *Vikár Béla*, majd korszakalkotó tevékenységével *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán*. Őket követte az ugyancsak dallammal ellátott gyűjtésben az erdélyiek következő nemzedéke: *Domokos Pál Péter, Faragó József* és *Jagamas János*.

A csöndben munkálkodó *Kallós Zoltán* azonban egymaga több balladát jegyzett le, mint az előtte jártak összesen. Kallós nagy területet járt be, rendkívül gazdag és sokféle változatban bővelkedő balladaanyagot gyűjtött egybe, könyve tehát minden előzményt meghaladó bőségével ma e műfaj leggazdagabb kincsestára.

A nagy jelentőségű, klasszikus alkotás kétarcú: egyik arcával az érdeklődő nagyközönségre, másikkal — mivel forrásértékű — a beavatott szakemberekre tekint; új utakat nyit, új lehetőségeket villant fel, s a folytatás szükségességét hir-

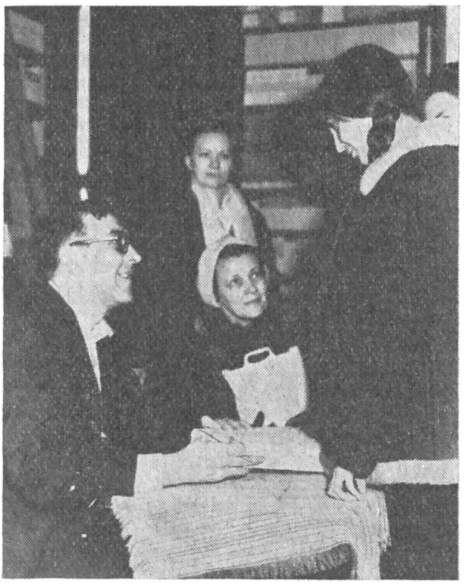

Kallós Zoltán dedikál a hódmezővásárhelyi Petőfi könyvesboltban (Kátai József felvétele)

deti. Ehhez ad eligazítást mindkét kötet jegyzetanyaga és bőséges bibliográfiája is.

A Magyar Helikon kötete a Kallós válogatta, tárgyi népművészetet bemutató színes képeivel, szép nyomásával és kötésével könyvművészeti szempontból is becses mű, témájához méltó. Felépítése időrendi; a régi típusú balladákkal, közülük is a klasszikusokkal indul. Ezek a legdrámaiabbak, a legtömörebbek, pár sorban is tökéletesen jellemzett hőseiket örökös mozgásban látjuk, végzetük felé sodródva. Későbbiek ezeknél a történelmi balladák, jórészük a törökdúlás áldozatairól szól. Az új stílusú balladák a XIX. század szülöttei, élükön a korabeli, de művészi megfogalmazású „krimi", a betyárballada jár, majd az emberi sors hasonló konfliktusai. mint a klasszikusoknál, de felépítésük kevésbé drámai amazokénál. Végül a sort a modern, már a gépi korszakot is tükrözők zárják.

A könyv alcíme: *Élő erdélyi és moldvai magyar népballadák* azt hirdeti, hogy ez a balladakincs ma is az eleven népélet része. A külön fejezetben feldogozott „új stílusú" balladák között olyan egészen új, még változó, alakuló is van, amely a modern élet hatását mutatja, s azt a tényt, hogy ezen a balladát s népdalt termő földön új alkotások is születnek.

Interjút szerettem volna készíteni *Kallós Zoltánnal,* ám közismert szerénységével elhárította: „szednek szét" — mutatott a zsúfolt naptárra, s valóban, itt-tartózkodásának ideje alatt oly sok előadás, meghívás kötelezettsége várta, hogy a programok sűrűségén rés nem mutatkozott.

Egyik előadására mentem el tehát, az ELTE bölcsészkarára, ahová a néprajz szakosok hívták meg, de valamennyi fővárosi egyetemről jöttek hallgatók, feszült figyelmük nem lankadt a több mint négyórás előadás, beszélgetés, vetítés, zenehallgatás során, pedig jórészük állt a zsúfolt teremben.

Nem hiába volt *Kallós Zoltán* pedagógus: legszívesebben most is a fiatalokat tanítja, nekik adja át tudása legjavát, bennük sejtvén a folytatókat. Szabálytalan műfajt, kollektív interjút készítettem, melyben a kérdések nem az enyémek, hanem sokaké, nem követnek logikai rendet, hanem csaponganak, viszont nemcsak a kérdezettről mondanak valamit, hanem annál többet a kérdezők érdeklődéséről.

A legfontosabb, s legalapvetőbb gondolat annál a mindenkit izgató kérdéskörnél fogalmazódott meg, hogy miként tudta a Kallós által bejárt terület népe ilyen elevenen megőrizni művészetét?

Kallós megcáfolta azt a nálunk is sokszor hangoztatott tévhitet, mely szerint a modern civilizáció szükségképpen elpusztítja, legjobb esetben muzeális rekvizitummá teszi a népi kultúrát. (Európában Svájc és Tirol példája is cáfolja ezt.)

— Ne higgyék, hogy nálunk a népművészet elevensége elmaradottságból ered. Sokkal inkább a többféle nemzetiség együttéléséből, mindegyik tudatosan őrzi a magáét, nem versengve, hanem gazdagítva hagyományainak sokszínűségét. A legfontosabb megtartó erő azonban a közösség. Ahol a közösségek nem esnek szét, ott nemcsak virágzik, hanem megújul és teremt a népi kultúra. Balladák, dalok születnek, alakulnak, csiszolódnak, ami az újak közül ma még nyers, kidolgozatlan, az tíz-húsz év múlva már elnyeri tökéletes formáját. A modern élet elsősorban a tárgyi művészetet fenyegeti, a szellemit sokkal kevésbé. Nálunk is lebontják a szép régi házakat, a faragott kapuk helyére vasrácsosak kerülnek, a viseletből hol itt, hol ott vetkőznek ki. Az emberek nem vesznek földet, marhát, pénzüket arra használják, hogy divatossá tegyék a házat, a ruhát. De ahol a közösség nem bomlik fel, ahonnan a fiatalok úgy járnak be a városi munkahelyekre, hogy estére hazatérnek, ott az új házban is berendeznek egy szobát a régi faragott bútorokkal, ott nemcsak őrzik, de készítik is a népviselet ruhadarabjait, hogy jelesebb ünnepeken azt viseljék — s azt már a cseperedő gyermek is kiköveteli magának —, ott a falu értelmiségi pályára került fiai is hazatérnek ünnepelni, a hazai szokás szerint, az ottani viseletben. A dián látott lakodalom mátkapárja is ilyen: a vőlegény orvos, más faluból hozta a gyógyszerész menyasszonyt, de az anyósjelölt már várta a gyöngypártás díszruhával.

Ilyenformán az a paradox helyzet alakul ki, hogy a távoli kis falvakban, ahonnan a fiatalság elvándorol, vagy csak ritkán jár haza, s hazatérve sem alkot már közösséget, elidegenedett, ott sokkal veszélyeztetettebb a népművészet, mint a városok közelében. És a közösségi létnek ez az előnye nemcsak a népi, hanem egyáltalán *a kultúra* kérdését is érinti, hiszen a spontán alkotóerő itt kap erőteret, adja meg ízlés és igény mércéjét, s a teremtő örömöt.

Hogy születik a dal, milyen alkalomra, s hogy tanulják a közösség tagjai? — tudakolták a diákok.

— Gyermekkortól kezdve. És gyakorlással. A népszokás ott is él, ahol a tárgyi elemek eltünedeznek. És a népszokásban nagy szerep jut a gyerekeknek, fiataloknak.

Mindenütt ott vannak, nincs falusi jelenet nélkülük. Van belőlük bőven, a gyimesi csángóknál átlagosan hat gyerek jut egy-egy családra. Nálunk nincs népesedési kérdés. Vannak dalformák, melyek többnyire gyermekek, fiatalok ajkán szólalnak meg, a karácsonyi énekeket például 6—7 éves kislányoktól halljuk a magnószalagon, a hibátlan, tiszta énekmondás mutatja, hogy nem „betanult" tudás ez, hanem olyan, amelybe valósággal születésüktől fogva belenőttek.

— Ősi szokás a hejgetés. Ezt is gyerekektől halljuk. A Dunántúlon is megvolt, regölésnek hívták. Időnként erőteljes hej-eket kiabálnak bele, innen a neve. Az „Amíg a búzából kenyér lesz" témájú regösénekbe már a modern technika is beleszól: a szövegben megjelenik a gép, „hoznak egy masinát" — mondják.

— Az idősebbek műfaja azonban a hosszas megfigyelést, mondhatnánk tanulást kívánó siratóének. Ez az elemi erővel tomboló fájdalom, ez a vadul felszakadó, hangos jajongásba csapó siratás nem olyan spontánul tör elő, ahogy meghallgatása alapján vélnénk: a siratás külön tudomány, amihez erő kell, gyakorlottság. A gyászolóknak az éneket időnként megszakító jajgatása is azért lett szinte rituális szokás, hogy azalatt a siratóasszony kis pihenéshez juthasson. Érdekes szokás a Mezőségen, de Gyimesben is a zenés temetés, főleg fiatal halottakat kísérnek muzsikálva utolsó útjukra.

— Minden korosztály egyaránt énekli viszont a „keserves"-eket, ami szomorú éneket jelent, szerelmi bánat, katonasors, honvágy vagy az élet bármilyen megpróbáltatása adhatja témáját. Jellemzőjük, hogy az éneklő meglevő dallamokra, tetszés szerint fűzi az azonos tartalmú, de különböző formában ismeretes szövegeket, s ezt vég nélkül teheti, nemcsak a „keservesek", de a balladák éneklésekor is. Így például hat szótagos régi stílusú dallammal új kórház-balladát vettünk föl magnóra: ez a szövegek folytonos megújulását mutatja.

A fiatalokat kiváltképp érdekelték Kallós Zoltán gyűjtőútjai, a néprajzi gyűjtés során bejárt vidékek népének élete, hagyománykincse, nyelvi sajátságai. Áradó mesélőkedvvel számolt be róluk.

— Negyedszázados munkásságom során főként négy tájat jártam be: a Mezőséget, Kalotaszeg környékét, a gyimesi falvakat és a moldvai csángók településeit. A moldvai csángók is kétféle csoportba sorolhatók: székelyes és magyar csángók, ez a nyelvjárás szempontjából fontos különbség. Maga a név az „elcsángál", vagyis csavarog, kóborol igéből származik. Kóborlásukat különböző történelmi — olykor természeti — csapások okozták, de voltak, akik a katonafogdosás elől szöktek el, s akadtak hegyi tolvajok is, akik a pandúrok elől bujdokoltak, másokat gyász vagy szerelmi bánat űzött idegenbe. A kivándorlók éneke híven tükrözi bánatukat: „Mikor a szoroson lemész / Arra kérlek, vissza ne nézz, / Szívednek ne legyen nehéz / Hogy idegenek közi mész."

— Az idegenben aztán annál inkább összebújtak, szoros közösségeket alkottak, valóságos szigeteket. Nyelvi fejlődésük megállott, a nyelvújítás során keletkezett magyar szavakat már nem ismerik, viszont maguk alkottak új kifejezéseket az élet követelésének engedve. Ilyen például a „tortogtató", hangutánzó szó, a motorkerékpárt illetik vele. De sok más is akad, a török eredetű édességet, a halvát filesztúrónak, vagyis nyúltúrónak (filesz = nyúl) nevezik, a sógort lér-nek, az igéket is másképp formálják, ők például nem öltöznek fel, hanem „felvetkeznek". Mai költőjük is van, Lakatos Demeter, aki ebben a nyelvjárásban írja verseit.

Szülőfalujáról, tanítói működésének színhelyéről is faggatják. De leginkább Székről, ott jártak a jelenlevők közül a legtöbben.

— Válaszúton nőttem föl, majd a Gyimes völgyében, a moldvai Lészpeden és a Kolozs megyei Vistán tanítottam, mindegyik falu egészen más. Válaszút csak harmadában magyar, Lészped székelyes csángó falu, gyimesiek telepedtek oda, Magyarvista a nevében hordja jellegét. A különbségek és a hasonló vonások sokféle árnyalatot hoznak művészetükbe. Az „adatszolgáltatók" fiatal kora is mutatja a hagyományok elevenségét. A leginkább hagyományőrző nagyközség talán Szék. Kolozsvár közelében van, lakói közül sokan járnak be a városba dolgozni, s mindenki népviseletben jár. Valaha oppidum, mezőváros volt, de a krími tatárok II. Rákóczi György alatt elpusztították olyannyira, hogy csak 70 lakos maradt életben. Ennek emlékére hordanak a széki asszonyok fekete kendőt, s minden évben, a pusztítás emléknapján gyászünnepet tartanak, amikor az egész falu böjtöl, és felolvassák a pusztítás életben maradt tanúinak egykori vallomásait.

— Vannak vidámabb ünnepek is persze, egyik szokásuk kiváltképp mulatságos: a falu három részre oszlik, ha a legény nem a magáéból választ menyasszonyt, akkor lánccal kötik el az utcát, s meg kell vennie a lányt. Egy veder pálinka az ára, azt meg is isszák a helyszínen.

— Szék mérhetetlen néprajzi gazdagsága tömegével vonzza a látogatókat, de jó lenne, ha a városiak előbb odahaza ismerkednének a faluval, mert aki a népéletet

nem ismeri, viselkedésével könnyen okoz csalódást, s hagy kellemetlen emlékeket ezekben a rendkívül barátságos, vendégszerető emberekben.

A kötetek (Kriterion, 1972., Magyar Helikon, 1973.) ott voltak dedikálásra várón a fiatalok kezében, legtöbbnél mindkét kiadás. Reméljük, hogy a Kallós Zoltán nyomában útnak induló fiatalok tudatosan fedezik föl a maguk számára ezt a másik, a mienktől erősen elütő, magyar népi világot, amelynek példája, teremtő ereje nálunk is megerősítheti a megőrzés szándékát. Ami ma már tudás és tudatosság nélkül nem képzelhető el, de ami közösség — kultúra kölcsönhatásban nálunk is közösségteremtő erővé válhat. Talán azért igényli annyira a fiatal nemzedék, benne lelvén menedéket korunk elgépiesedése és magányosságra kárhoztató tendenciái ellen.

Bozóky Éva

könyvekről

A szociológia első magyar műhelye

A szociológia első magyarországi műhelyének tevékenységét bemutató tanulmánygyűjtemény anyagát a Huszadik Század című folyóirat 1900 és 1919 között megjelent, mintegy negyven kötetet kitevő számaiból válogatta össze *Litván György* és *Szücs László*. Elsőrendű szempontjuk az volt, hogy a kiadásra kerülő cikkek, tanulmányok hűséges képet adjanak a magyar szociológia első műhelyéről, a *Huszadik Századról* és a *Társadalomtudományi Társaságról*, illetve ezek tevékenységének tartalmáról, ideológiai útkeresésükről, politikai célkitűzésük irányáról. Arra is törekedtek, hogy helyet adjanak a kötetben az említett műhelyhez tartozó jeles személyiségek néhány jellemző munkájának. A kötetben közölt 71 cikket és tanulmányt 6 fejezetbe csoportosították. Egy-egy fejezeten belül időrendben következnek a dokumentumok. Az érdeklődőknek a bevezető tanulmányokon kívül hasznos tájékoztatást nyújt a Huszadik Század és a Társadalomtudományi Társaság tevékenységéről az általuk megrendezett legfontosabb viták és ankétok jegyzéke, továbbá a szociológus csoport kiemelkedő tagjainak életrajzi kislexikona.

A Szemle és a Társaság politikai-világnézeti színskálájának a polgári radikalizmus csupán egyik, bár legfontosabb eleme volt, melyben mint Jászi Oszkár is leszögezi, „a progresszív világnézeten belül minden irány képviseletre talál a liberalizmustól az anarchizmusig." Valóban, a liberális Pulszky Ágosttól, az anarchista Batthyány Ervinig ott volt Ady Endre és Schöpflin Aladár, Pikler Gyula és Somló Bódog, Lukács György és Mannheim Károly, a forradalmi szindikalista Szabó Ervin, a radikális Jászi Oszkár, Szende Pál, Madzsar József és Vámbéry Rusztem, Ignotus és Biró Lajos, a liberális demokrata Wildner Ödön, a szociáldemokrata Kunfi Zsigmond, Varga Jenő, Rónai Zoltán és Bolgár Elek. A századelő szinte valamennyi új, haladó törekvése találkozott a Huszadik Század negyven kötetében. Ugyanígy — csak valamivel később —, a Társadalomtudományi Társaság is csaknem az egész magyar progresszió közös tudományos közéleti fóruma lett, ahol az ifjú Szabó Ervin által képviselt marxizmus Magyarországon először mérkőzött meg nagy, nyilvános vitában a bevett konzervatív és polgári liberális eszmékkel.

Bámulatos szellemi munkamegosztással hozták létre a szociológia nemzetközi rangú központját és orgánumait, amelyeket e tudományág akkori nagyjai, Spencer és Kautsky, Durkheim és Bernstein. Tarde és Oppenheimer, August Forel és Robert Michels is komolyan vettek, megbecsültek.

A magyar szociológia csaknem születése pillanatában társadalmi, politikai küldetést vállalt. Nem érte be a társadalom mozgástörvényeinek kutatásával és a társadalmi jelenségek rendszerező leírásával, hanem eszköznek tekintette önmagát a modern Magyarországért vívott küzdelemben. A magyar szociológusok csak részben voltak marxisták és szocialisták. Zömükben különféle szociológiai, közgazdaságtani vagy filozófiai iskolák híveinek vallották magukat, akiket nem kötött szervezeti fegyelem, de az egymás közti heves viták ellenére egyesítette őket a közös cél. „A kitűzött célnál még világosabb volt az az ellentét, amely bennünket a régi világtól elválasztott." — vallja már Jászi.

Az 1900 januárjában megindult Huszadik Század irányát és jellegét nem a Jászi—Somló-féle kicsiny, radikális csoport szabta meg, hanem inkább az eklekticizmus jellemezte. Aggodalom és elszántság fejeződik ki a vezéregyéniségnek, Jásznak abból a leveléből, amelyben így ír: „... becsületbeli kötelességünk a lap szociológiai jellegét megőrizni, a jogászokkal és a politikusokkal szemben megvédelmezni."

Gratz Gusztáv 1905 végén lemondott a folyóirat szerkesztéséről. Utóda a radikálisabb Kégl János, majd 1905—1906-ban Somló Bódog lett, végül formailag is a tényleges irányító szellem, Jászi Oszkár vette át a szerkesztést. Még 1903-ban bekapcsolódott a Szemle szerkesztésébe Szabó Ervin is. A következő másfél évtizedben tulajdonképpen Szabó és Jászi barátsága, eltérő nézeteiktől és temperamentumuktól nem befolyásolt szövetsége volt a folyóirat vonalvezetésének tengelye. A Szemle tehát egyértelműen a radikális szocialista csoport irányítása alá került, a Társaság viszont még 1906 derekáig megmaradt korábbi vegyes összetételében.

A Szemle új korszakát Jászi Oszkárnak: Az új Magyarország felé c. programadó cikke vezeti be 1907 januárjában. Programot adott ez a cikk magának a szemlének és a munkatársak további kutatásainak is, a nemzeti sajátosságok, a társadalmi haladás és a szocializmus összefüggéseinek háromszögébe vonva a feltérképezendő problémákat: az agrárkérdést, a nemzetiségi állapotokat, az önálló vámterület problémáját, a szociális viszonyokat, a kivándorlást, a szociálpolitikát, a lakáskérdést, a községi-városi önkormányzat és a szövetkezetek szerepét, a közegészségügy államosítását, a hadügy és a közoktatás gyökeres reformját, s nem utolsósorban a demokratikus szabadságjogok, az általános választójog, a sztrájkjog stb. kérdéskomplexumát.

Szociológia és politika, a kettő viszonya, aránya, összeegyeztetése, tudományos munka vagy társadalmi cselekvés — ez a dilemma végighúzódik a korai magyar szociológia két évtizedes történetén. A magyar szociológusok eszméi 1918 őszén megvalósultak, ők pedig nem tudtak többé irányt mutatni az utat kereső baloldali értelmiségnek és pártoknak. A kor legfontosabb új társadalmi jelensége, a szocialista forradalom eszmeileg szétrobbantotta a szociológia első magyar műhelyét, melyben addig a különböző pártállású, világnézetű tagok sok alapvető kérdésben egyetértettek.

A magyar szociológiának nemcsak a műhelye bomlott fel 1919-ben, de kevés kivétellel megteremtői és neveltjei is idegenül, szinte gyámoltalanul mozogtak az evolúciós tanra minduntalan rácáfoló új világban. Megőrizték erkölcsi tisztaságukat, haladó elveiket, de az új társadalmi jelenségek között nem tudtak már olyan biztonsággal eligazodni, mint a század elején.

A Huszadik Század és a Társadalomtudományi Társaság annakidején meg tudta gyökereztetni a haladó társadalmi gondolatot, meg tudta ismertetni a kor szociológiai irodalmát — a Társadalomtudományi Könyvtár kék kötetei még ma is ott sorakoznak nem egy értelmiségi könyvespolcain —, meg tudta honosítani a tekintélyek helyett érvekre figyelő, a barátok közötti vitán alapuló újfajta tudományos szellemet, s ami talán a legmaradandóbb eredménynek bizonyult: a magyar értelmiség nem csekély részét a nép és az ország sorsa iránti felelősségérzetre nevelte. Évtizedekkel később Veres Péter mondta el Falusi krónikájában, hogy miként került a Huszadik Század vonzása alá, és Fenyves Samu a balmazújvárosi nép inségének okaival foglalkozó tanulmányát méltatva hozzáfűzte: „Nem a mai népi írók találták fel ezt a műfajt." (A szociológia első magyar műhelye. A Huszadik Század köre. 1—2. köt. Gondolat, 1973. 135 Ft.)

Katona Jenő

Trojan Marian József ex librise

Drámatörténet, dramaturgia, rendezés

Amikor legutóbb színházi könyvekről számoltunk be (Könyvtáros, 1972 március), megjegyeztük, hogy színházi könyvkiadásunkat bizonyos egyoldalúság jellemzi. Színházi anekdóta gyűjtemények, egybegyűjtött színikritikák „pótolták" a komolyabb színházi tárgyú szakirodalmat.

Ha most végigtekintünk a szemlére váró legújabb köteteken, elsőül az jut eszünkbe, hogy a könyvkiadás csattanós választ adott a legutóbbi kritikára. Persze — a könyvek „átcammogási" idejének ismeretében — látjuk, hogy nem erről van szó. A kiadók nyilván régóta tudatában vannak annak, hogy színházi könyvkiadásunk „féloldalas", de most végre eljött az idő, hogy ennek vége legyen. Elkészültek bizonyos alapművek *(A színház világtörténete, Színházi kalauz)* s jó néhány szerző alapos dramaturgiai elemzésekkel jelentkezett, példát és jól forgatható kézikönyveket adva tanároknak, nagyközönségnek sőt — mint látni fogjuk — a rendezőknek és más színházi szakembereknek is arra, hogy miként, milyen mélységben lehet és kell a drámák vizsgálatát elvégezni.

Gondolatilag két könyv közelíti meg a színpadi alkotás folyamatának következő láncszemét, a rendezés munkáját a gyakorló rendező *(Kazimir Károly)* és a biztos ízlésű kritikus *(Molnár Gál Péter)* tollából.

Egy gazdag élet színházesztétikai tanulságait foglalja össze *Hont Ferenc* életműkötete, A cselekvés művészete.

Kezdjük a súlyra legnagyobb kiadvánnyal, A színház világtörténetével, amely a Gondolat Kiadónál jelent meg. Kétségkívül egyedülálló vállalkozás.

Szerzők egész légiója, térben és időben mindent felölelő másfél ezer oldal, több száz képpel.

Mire használható? Mindenekelőtt a fiatalok, egyetemisták, a színházbarát-tömegek tájékoztatására, érdeklődésük kielégítésére, olyasmire tehát, amire korábban nem állt rendelkezésünkre magyar nyelvű kézikönyv.

A színház világtörténete nem az a fajta alkotás, amelyet az olvasó elejétől végéig elolvas. De számtalan olyan helyzet adódhat, amikor megbízható kalauz lehet.

Alapvető kritikai megjegyzésünk a szellemi rendező elv mindenütt való jelenlétét hiányolja. A földrajzi megközelítési mód, az országonkénti tárgyalás is oka annak, hogy nagy egyenetlenségeket látunk. Az egyes szerzők nem azonos mélységben járják be az adott ország színházművészetét. Különösen a modern fejezeteknél feltűnőek a különbségek. Míg például a lengyel és a cseh színházról szóló rész elemzi Grotowski, Krejča és más fontos rendezők munkáját s tud a legújabb drámai eredményekről is, addig a román fejezetben csak említés történik Liviu Ciuleiről s teljesen kimarad David Esrig és a fiatalabb rendező nemzedék tevékenysége. Ennek persze az is oka lehet, hogy az előkészületi munkálatok egy évtizeden át folytak s a korszerű színházzal foglalkozó fejezetek bizony már menet közben avulni kezdtek. Talán ha a fejezetek a színház fejlődésének irányzatai és nem a földrajzi rendező elv alapján készültek volna, most kevesebb kifogásunk lehetne. (Itt említjük meg, hogy a német *Margot Berthold* Weltgeschichte des Theaters című nemrég megjelent művében éppen ezt a buktatót kerüli el. Igaz, beleesik egy másikba, túlságosan formai, stílusbeli szempontok szerint osztályoz s így színház és a társadalmi és történeti fejlődés összefüggései az ő könyvéből bizony hiányoznak.)

A „sok bába" kérdése. Az egyik fejezetben Marlowe nevét helyesen írják, a másikban már hiányzik a név végéről az e. A Budai Várszínháznál soknak látszik — bármilyen fontos helye a magyar színháztörténetnek s — reméljük —, a hetvenes évek színházművészetének —, hogy kétszer szerepel ugyanazzal a kényképpel az első és a második kötetben. A képszerkesztés „naprakész" voltának ki-

emelkedő bizonyítéka a sidney-i operaház fényképe. Az Opera 1973 októberében nyílt meg. Hogy képe mégis szerepel a könyvben, annak az a magyarázata, hogy majdnem olyan ütemben épült, mint a budapesti metró. A terv elfogadásától az avatásig tizenhét év telt el.

Hatalmas tudásanyagot görget ez a több mint ezerháromszáz oldal. Szórakoztató és kevésbé jól megírt fejezeteket. Az olvasó olyan kuriózumot is megtudhat, hogy az első színházi sztriptízre az orosz Juszopov herceg jobbágyszínházában került sor, s ezért a színházat Pál cár állami felügyelet alá is helyeztette. De a kuriózumoknál sokkal fontosabb, hogy a fejezetek mozaikjaiból kirakható a színház fejlődésének egyetemes képe.

Hermann István könyve, A személyiség nyomában alcíme szerint drámai kalauz. Kiket kalauzol? Nem nehéz rájönni, ha elolvassuk a könyve megjelenése óta bemutatott klasszikus darabok kritikáit, ha megnézzük azokat a drámákat, amelyeket azóta hoztak színre, mióta Hermann tanulmányt közölt róluk. Csak egyet, a legsikerültebbet, az Othellót említeném, s mindjárt hozzá is teszem, hogy ez a fajta szellemi apaság semmit nem von le Ádám Ottó rendezésének, Huszti Jagójának értékéből. Példás együttműködés végeredményét élvezheti a néző a Madách Színházban, a gondolkodó és elméleti dramaturg, valamint a gyakorló színház művészeinek közös produkciójában.

Hermann bármelyik elemzésébe fogunk, mindjárt feltűnik, hogy elsősorban a korábbi beidegzettségek sémái ellen veszi fel a harcot. Úgy tud új és eredeti értelmezést sugallni, hogy közben elkerüli a felületes aktualizálást, a mindenáron mai analógiákat. Szerény hangvételű előszavában a színházzal kapcsolatos nézeteit egy fél mondata is jól összegezi. A színpad csak akkor töltheti be szerepét, ha „belekapcsolódik a mai élet és gondolatvilág vérkeringésébe".

Kétségtelen, hogy — egészében is olvasmányos — kötetében azok a fejezetek nyújtják a legizgalmasabb szellemi szórakozást, amelyekben az éppen most divatos drámákat világítja meg új oldalról. Ilyen például a Hamletről és a Rómeó és Júliáról szóló írás.

A maiság és az eredeti gondolkodás jellemzi azt a mintegy féltucat drámaelemzését, amelyet kortárs és még ma is alkotó írók műveiről írt. Szenvedélyesen izgatja az „elérzéstelenített társadalom" kérdése. Különösen a huszadik századi amerikai drámában talál példákat arra, hogy az emberek miként lépnek ki a közösségből, és vegetálnak élőhalottként, vélt egyéni célokért. A Nem félünk a farkastól szereplőiről írja, hogy „fölisszák társadalmiságukat", az emberek-

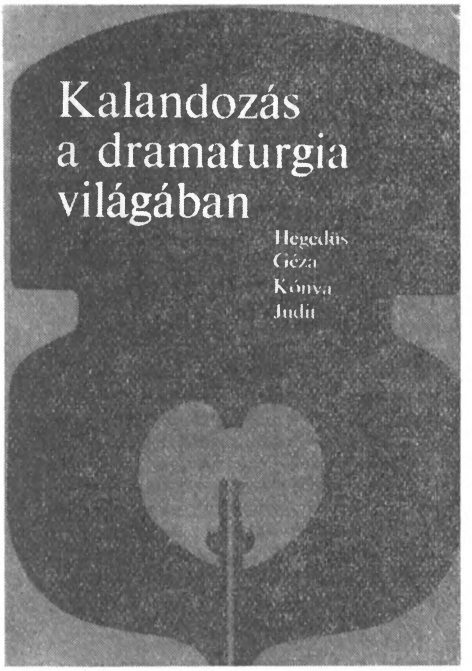

nek már csak illúzióik vannak, amelyekben maguk sem hisznek. Hermann az emberi vegetáció legmélyebb pontjának azt tartja, amikor valaki lemondva a gondolkodásról, már csak beilleszkedni, asszimilálódni akar.

A fő téma, a minden elemzésben visszatérő gondolat: az emberi személyiségnek önmaga kiteljesítéséért folytatott harca. Hermann bravúrja, hogy olvasás közben folyton a mai magyar társadalomra és színházra gondolunk.

Míg Hermann könyve elsősorban a dramaturgok, rendezők és színházi emberek csemegéje, *Hegedüs Géza és Kónya Judit* közös munkája, a Kalandozás a dramaturgia világában olyan színdarabokat mutat be, amelyek elismerten a drámairodalom legnagyobb alkotásai. A szerzők arra is különös gondot fordítottak, hogy a drámaírás minden nagyobb korszaka szerepeljen a gyűjteményben. Így a görögöktől és Shakespeare-től kezdve a spanyol és francia klasszikusokon át eljutnak a huszadik századig.

Az alig háromszáz oldalas könyv így átível az egész drámatörténeten s a huszadik század közepén létrejött Dürrenmatt drámának, Az öreg hölgy látogatásának elemzésével zárul.

Hegedüs Géza bevezető tanulmánya, A dramaturgia világa tisztázza az olvasó előtt az egész könyv célkitűzéseit. Hegedüs valóban bevezet, alapfogalmakat tisztáz, ízelítőt ad Arisztotelész drama-

turgiájából, megtanít értő szemmel nézni a felvonástechnika, valamint a jelenettechnika jegyében fogant darabokra, megismertet a drámák szerkezeti felépítésével.

Az alapfogalmak tisztázása után az olvasó valóban sokkal értőbben fogadja az egyes darabok részletes ismertetését, elemzését.

Alapjában véve csupán egyetlen kérdésünk, kétségünk marad. A könyv több mint felerészben huszadik századi drámákkal foglalkozik. Ha már ilyen nagy teret szenteltek a szerzők a kortársi dramaturgiának, miért nem érintették azokat a — ma már kétségkívül tartós értéknek tekinthető — műveket, amelyek a huszadik század második felében születtek, s azt jelezték, hogy új dramaturgiai szemlélet van kialakulóban? Gondolunk itt az abszurd dráma olyan képviselőire, mint Beckett és Pinter, vagy a groteszk realizmus olyan nemzetközi jelentőségű alkotójára, mint Örkény István.

Persze ennek terjedelmi okai is lehetnek. Úgy hisszük, a modern dramaturgia megérne egy újabb kötetet.

A drámaelemzés műfajában még egy harmadik könyv is született az elmúlt esztendőben: *Mész Lászlóné* Dráma a huszadik században című kötete, melyet a Tankönyvkiadó jelentetett meg a *Műelemzések kiskönyvtára* c. sorozatban, annak első kiadványaként. Ez a sorozat a középiskolai oktatás számára nyújt segédkönyveket, és különösen alkalmas arra, hogy a szakköri foglalkozásokon részt vevő, egy-egy tárgy, téma iránt különös érdeklődést mutató diákokat eligazítsa. A tájékoztató szerint hasonló kötetek jelennek meg a prózai műelemzés új útjairól, a huszadik századi novelláról stb.

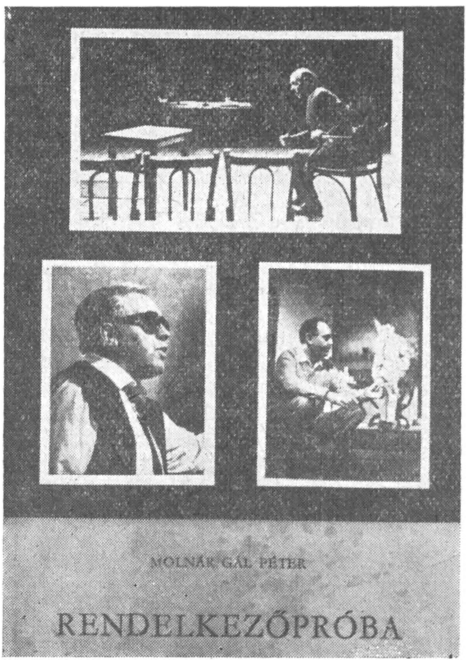

Mész Lászlóné könyve — szemben a Hegedüs—Kónya szerzőpár módszerével — a konkrét műelemzést állítja középpontba, nem ad mellesleg irodalomtörténetet is. Öt színdarabot elemez, kettőt Pirandellótól, hármat Brechttől.

Legnagyobb erénye az egyensúly megtartása a tartalmi és formai kérdések között. Igen gyorsan és pontosan tisztázza, hogy a két szerző között mi a világnézeti különbség, tárgyilagosan és elfogulatlanul elemzi a drámákat. Elemzi és nem ismerteti. Mészné könyve bizonyos fokig haladottabb olvasót és színházi nézőt feltételez, mint Hegedűs és Kónya, akiknek könyvét bárkinek ajánlhatjuk. Mészné műve olyan alapos és részletekbe menő, hogy nemcsak középiskolások, de egyetemisták is haszonnal forgathatják. Olykor azonban túlságosan részletezővé válik és előfordul, hogy a sok műszó között az olvasó elfárad, elveszti a fonalat. Hasznára vált volna a könyvnek, ha szerzője a tudományos igényből jottányit sem engedve, nagyobb gondot fordít a szórakoztató fordulatokra, az olvasmányosságra.

Tetszett az Ősök és utódok című zárófejezet és kitekintés, amely ha vázlatosan is, de belehelyezte a két írót a drámatörténet fő áramlatába.

Kazimir Károly könyve, A népművelő színház megjelenése elsősorban azért keltett feltűnést, mert Hevesi Sándor óta alig volt magyar rendező, gyakorló színházművész, aki gondolatait, művészi munkájának elveit a nyilvánosság elé tárta volna.

A kötet jelentős részét azok a tanulmányok teszik ki, melyekben Kazimir beszámol a körszínházi előadások előkészületeiről, „szülési fájdalmairól". Fontosak „színházcentrikus" útibeszámolói is, különösen azért, mert hosszú évek tapasztalatai szerint a világszínház csak hírével, külsőségeivel hatott a magyar színházra. Kazimir írásai tükrözik azt a törekvést, hogy szerves és mély kölcsönhatás alakuljon ki a magyar és a külföldi színházi irányzatok között.

Kazimir rendezői programja már önmagában is magyarázza a színházi közönség megkülönböztetett figyelmét munkája iránt. Kezdettől fogva elutasította magától a színház-szórakoztatás nézetét s következetesen elkerülte a könnyed, csillogóan üres bulvár színműveket. Ugyanakkor nehéz megérteni, hogy miért idegenkedik évek óta mindentől, ami eredetileg színdarabnak íródott, miért

szerepelnek rendezői munkásságában már hosszú ideje zömmel olyan művek, amelyek eredetileg nem színpadra íródtak.

A legnagyobb kérdőjelet az a fejezet hagyja az olvasóban, melyben Kazimir indulatosan támadja a kritikát. Ez különösen azért érthetetlen, mert saját népművelői programjának is ellentmond. Elvégre hogyan teljesíthetné a kritika a maga népművelő, orientáló hivatását, ha csupán ismertetésre, elismerésre szorítkozna és lemondana az értékelésről, a bírálatról?

Molnár Gál Péter a Rendelkezőpróba című kötetében továbblépett az Olvasópróbában megkezdett úton. Előző könyvének színésznovelláiban szépírói erényeket csillogtatott meg. Ezek az erények új könyvét is jellemzik, de ebben kevesebb a pszichológia és több a tárgyilagos színházismeret.

Három rendezőt mutat be, azt a három művészt, akinek a munkássága egy kicsit a felszabadulás utáni magyar színház története is. Major Tamás pályáját egészében is fölvázolja, de legjobban Major „csodaöregsége" izgatja, az a tény, hogy a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején a közéleti elkötelezettségű színház legeredetibb alkotójaként ívelt fel, és meghökkentő-meggyőző erejű rendezések egész sorát hozta létre, melynek alapján a kritika már sajátos Major-stílusról, a cirkusz-színházról beszél.

Marton Endrét rendezésről rendezésre kíséri, és jelzi művészi világának tágulását. Felhívja a figyelmet Marton nyílt játékosságára, hogy milyen színesen avatja be a nézőt a színpad mozgó masinériáiba, mennyire szereti felborítani újszerű fényhatásokkal a színpad hangsúlyos tereiről szóló dogmákat.

Várkonyi Zoltánról szóló elemzése a legregényesebb, ami nem is csoda, hiszen Várkonyi élete sokáig a fantasztikus kalandok sorozata volt. Érdekesen szembesíti a játszott darabokat a rendezői elképzeléssel, és ebből lassan kialakul annak a jókedvű, tarka színháznak a képe, amely csakis Várkonyi Zoltán nevével fonódhat össze.

Ennek az élvezetes, minden színházbarátnak kellemes estéket nyújtó könyvnek a végére jutva csak azt szeretnénk, ha írója folytatná, s bemutatná azokat a fiatal rendezőket és színészeket is, akik adtak már valamit, s akikről köztudomású, hogy akarnak valamit a színházban.

*Hont Ferenc*ről közismert, hogy a magyar színházelmélet „nagy öregе". Kötete, A cselekvés művészete átfogja a legutóbbi negyven esztendőben írott minden fontosabb tanulmányát, kezdve a túlzás

nélkül korszakalkotónak nevezhető Az eltűnt magyar színjáték című művel, egészen a Levél ismeretlen címre különös, a fantasztikumot lobogó álmodozással keverő, a közelmúltban keletkezett írásáig.

Azt már kevesebben tudják Hontról, hogy javíthatatlan tervező és álmodozó volt világéletében, s elképzeléseinek középpontjában egy olyan színház állott, amely közreműködhet igazi emberi közösségek létrehozásában.

Noha a színház nem tudta követni Hont gondolatainak röptét, színházelméleti kutatásairól — éppen ez a könyv erre a legjobb tanúság — nem állítható, hogy nincsenek maradandó, megszívlelendő tanulságai. Gondolatai az életszínjátékról, a vállalt életszerepekről ráébresztik az olvasót, hogy leghétköznapibb élettevékenységeinket is mennyire átjárja a „színházasdi". Hont Ferenc az őstársadalomtól napjainkig vezeti a színjátékos cselekvés vonalát, s bizonyítja a színjáték nélkülözhetetlenségét minden társadalmi formában. A szocialista színházzal kapcsolatban elsősorban nem a nagy intézmények, a „színházgyárak", „színházkombinátok" érdeklik, hanem az az együttes színjátszó tevékenység, amelynek közösségformáló ereje lehet.

Nem egyszerűen az amatőr színjátszás mellett tör lándzsát. Ennél többről van szó. A mimézisben, a színjátszásban rejlő lehetőségeket húzza alá, hogy általa közös tevékenység, együttes alkotás jöjjön létre. Hogy a színház a leginkább közös-

ségi művészet, akár az alkotás folyamatát, akár az előadást, tehát a színészek és a közönség kölcsönös viszonyát tekintjük.

Ha merész és fantasztikus színházi tervei nem is állnak a valóság talaján, elemző gondolatait a szocialista színház szerepéről komolyan fontolóra kell venniük a színház művészeinek most is, a jövőben is.

Köröspataki Kiss Sándor

AZ ISMERTETETT MŰVEK

A színház világtörténete. Gondolat, 1972. 1328 l.
Hermann István: A személyiség nyomában. Magvető, 1972. 573 l.
Hegedüs—Kónya: Kalandozás a dramaturgia világában. Gondolat, 1973. 302 l.
Mész Lászlóné: Dráma a XX. században — Pirandello, Brecht. Tankönyvkiadó, 1973. 173 l.
Kazimir Károly: A népművelő színház. Magvető, 1972. 420 l.
Molnár Gál Péter: Rendelkezőpróba. Szépirodalmi, 1972. 323 l.
Hont Ferenc: A cselekvés művészete. Gondolat, 1972. 496 l.

kézikönyvtár

Államigazgatás A-tól Z-ig

Az állam berendezkedését, hatósági és hivatali szervezetét a szükségeshez mért elegendő és érthető magyarázatokkal, tömören és pontosan ismerteti ez a munka, olykor lexikonszerű rövid általános tájékoztatással, olykor a szoros ABC-be sorolt címszavak részletesebb magyarázatával. Nézőpontja az állam berendezkedésének és az államigazgatási szervek eljárásának áttekintése, de szűkebb határai közül kiemelkedve az államjog és államigazgatás határterületeinek, a büntetőjognak és polgári jognak alapvető ismertetését is adja. Ezáltal lehetővé teszi, hogy az állampolgárok a jog egyéb intézményeire is kitekintést kapjanak.

Gyakorlati használhatóságát bizonyítja, hogy tájékoztatást nyújt: milyen problé-

Papp Iván ex librise

ma esetén melyik állami szervhez kell fordulni, milyen illetékeket kell leróni, hogyan és meddig lehet a sérelmesnek vélt határozat ellen jogorvoslattal élni, stb.

Az elmondottakból kitűnően nehéz lenne ezt a kézikönyvet a lexikon vagy az enciklopédia műfaji kategóriáiba sorolni, erre azonban nincs is szükség, mert gyakorlati haszna kétségtelen.

Felismert, sőt közhelyszerűen is hangoztatott az a megállapítás, hogy a jogszabályok (törvények, rendeletek stb.) erdejében nehéz az eligazodás. De míg a nagyobb „alaptörvények" — amelyek kódex-szerűen foglalják magukba a jog egyes ágazatait (pl. polgári törvénykönyv, családjogi törvény, büntető törvénykönyv és az ún. eljárásjogok) — viszonylag hosszabb élettartamúak, az államigazgatás gyakorlata gyors változásokkal is nehezíti az eligazodást. Ebből következik, hogy az államigazgatási kézikönyvek, tájékoztatók stb. rövid időközönként való kiadása indokolt, sőt nagyon is szükséges.

Az Államigazgatás A-tól Z-ig formájában, tartalmában, terjedelmében és példányszámban egyaránt különbözik két 1960-ban, illetve 1966-ban kiadott, igen hasznos elődjétől; nagyobb formátumú azoknál, címszavai jobban csoportosítanak, 800 oldalas és olyan példányszámban kerül kiadásra, mint két előzménye együttvéve.

Jóllehet a kézikönyv anyagának lezárása óta alig egy esztendő telt el, és a szerkesztők közlése szerint az időközi változásokat még a korrektúrában is igyekeztek feltüntetni, több adata máris el-

avult — ezt is a gyors változások hozzák.

Amit mégis bírálni lehet, az néhány apróbb szerkesztési hiba. Például: szerkesztői tájékoztató hiányában a rövidítések után közölt néhány sorból tudjuk meg, hogy azokat a címszavakat, amelyeket a közönség általában rövidítve használ, a szerkesztő rövidítés formájában vette át, ez azonban így meglehetősen önkényes, mivel nem mindenki egyformán rövidít. Ezen úgy lehet és kell segíteni, ahogyan a lexikonok szoktak (de még a telefonkönyv is), hogy a hivatalos és teljes címet is felveszik és ott utalnak a rövidítésre. Viszont ahol utalás van, ott legyen címszó is (pl. a hagyatéknál utalás van a hagyatéki eljárásra, de ilyen címszó nincs).

Tekintettel a nem jogász használókra, hasznos lett volna a fogalmak definiálása is (pl. maga a címszó: mi az államigazgatás), a közigazgatás fogalmának említése is gyakori (a kézikönyv „közigazgatási" térképet ad), de „közigazgatás" címszó nincs.

A kézikönyv erénye viszont, hogy a szakmai és általános állampolgári igények kielégítésének érdekében a könnyen érthető szövegrészek után utal a címszóra vonatkozó jogszabályokra. Ezáltal megadja az alapvető eligazítást, megjelöli a kérdés eldöntésére hivatott államigazgatási szervet, és egyben — a vonatkozó jogszabályok feltérképezésével — elősegíti a kérdésben való elmélyedést.

A kézikönyv előszava vázolja sokrétű célját: az államigazgatás hivatásos és társadalmi-politikai munkatársai mellett a „nagyközönség" tájékoztatását is szolgálni óhajtja. Tehát a tájékoztató könyvtáros számára is nélkülözhetetlen. (Szerk. Besnyő Károly. 1973. Közgazdasági és Jogi, 800 l. **138 Ft**)

Dr. Takács József

könyvtári szakirodalom

Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc munkáskönyvtárainak története

A Szakszervezetek Borsod megyei Tanácsának Központi Könyvtára dicséretes vállalkozásba kezdett: feldolgoztatja és sorozatban megjelenteti a megye felszabadulás előtti munkáskönyvtárainak történetét. Sorozatszerkesztő neve ugyan nem szerepel az eddig megjelent öt füzetben, de a kiadványokat tudomásunk szerint Magyar András szerkeszti.

Már az eddigi kutatások is bizonyítják, hogy a magyar munkásmozgalom a politikai, gazdasági harcok mellett, sőt, azok szerves részeként a munkásság művelését is elsőrendű feladatának tekintette. A lehetőség szerint pótolni kívánta azt, amitől az uralkodó osztály a munkásságot megfosztotta. A kulturális tevékenység olyannyira fontos szerepet játszott a mozgalomban, hogy sokszor a politikai tevékenység is a kulturális szervezetekben folyt és közvetlenül szolgálta a politikai-mozgalmi harcot. Helytálló tehát a sorozat bevezetőjének megállapítása, mely szerint e művelődési mozgalom történetének, de különösen a könyvtárak történetének megírására feltétlenül szükség van. Szerves része ez hazai művelődéstörténetünknek, s egyben értékes kulturális hagyomány is. Nem érezzük túlzásnak a megállapítást, hogy a felszabadulás után csaknem 30 évvel is számos tanulság adódik a mai gyakorlat számára.

A munkásmozgalom kulturális tevékenységének feltárására már több kezdeményezés született, elsősorban a Szakszervezetek Országos Tanácsának ösztönzésére. A tanulmányok azonban kéziratban maradtak. Jelenleg a SZOT Elméleti Kutató Csoportja foglalkozik a munkásművelődés történetének kutatásával, s már publikációk is jelentek meg. E részmunkák elvégzése nélkül nem is készülhet nagyobb, igényesebb összefoglaló munka, amely a munkáskönyvtárak egész hazai történetét felölelné.

A miskolci SZMT könyvtár vezetője, Magyar András a szakszervezeti könyvtárosok közül az első, aki mindennapi munkája mellett arra is vállalkozott, hogy felkutassa és összegyűjtse a munkás olvasóegyletek tevékenységének különféle dokumentumait, felkeresse a munkás kulturális egyesületek még élő résztvevőit, és feljegyezze visszaemlékezéseiket. Igényes könyvtárosi munkára vall ez, hiszen szakmánk elődeit kutatni, hagyományait ápolni szervesen hozzátartozik munkánk lényegéhez.

Az első öt füzetből a vállalkozás megindítója, Magyar András az alábbi né-

gyet maga írta: A diósgyőri „Jószerencse" Dal és Önképzőkör könyvtárának története (1.), A perecesi „Bányamécs" Dal- és Műkedvelő Egylet Olvasókörének története (2.), Az ormospusztai munkások olvasókörének története (4.) és A Vas- és Fémmunkások Szövetségének könyvtára a két világháború között (5.). A sorozat harmadik füzete pedig Hernádi Istvánné munkája, aki a Borsodnádasdi Munkás Olvasóegylet könyvtárának történetét dolgozta fel. A szerkesztő tájékoztatása szerint már a hatodik füzet is nyomdában van.

A sorozat füzetei nem kívánnak hosszas tartalmi ismertetést. A szerzők a rendelkezésre álló dokumentumok, a még élő résztvevők szóbeli közlései alapján tárják fel a könyvtárak keletkezésének, működésének körülményeit, szólnak hatékonyságukról, kísérletet tesznek a munkások művelődésében betöltött szerepük meghatározására. Ez a törekvés valamennyi füzetre érvényes, ha a megoldás nem is sikerült egyenlő színvonalon. Magyar András vállalta az úttörés hálátlan feladatát, s ez magyarázza a füzetek színvonalának egyenetlenségét is. Az első füzet például nem közli a forrásokat. Több olyan ismétlés is található a füzetekben, amelyek az előzőben már előfordultak (pl. a munkásság életkörülményei, a korabeli kulturális viszonyok stb.). A második füzetben inkább a dalárdáról és a műkedvelőkről értesülünk, semmint a könyvtárról. (Talán a dokumentumok hiánya volt az ok.) Magyar András munkái közül az ötödik füzet a legigényesebb. A sorozatnak talán legsikerültebb füzetét Hernádi Istvánné írta. Szigorúan a tárgynál marad, csak annyiban ír a könyvtár működésével kapcsolatos egyéb tényezőkről (a borsodnádasdi olvasóegylet más kulturális tevékenysége, a munkások szociális helyzete stb.), amennyiben az a könyvtár tevékenységének bemutatásához szükséges. Anyagát szakszerűen rendezi el, közli a forrásokat is.

A sorozat többi, ezután megjelenő füzeteinek sorsa szempontjából tisztázandónak tartjuk, hogy ismeretterjesztő célra készülnek-e, vagy olyan igénnyel, hogy a tudományos kutatásokhoz a későbbiekben fel lehessen használni őket. Megítélésünk szerint az utóbbi lenne a helyes, hiszen a szerzők eredeti dokumentumokból dolgoznak. Ha ezt a célt tartják szem előtt, akkor jobban el kell határolniuk a témát, nem kerülhetnek a szövegbe életrajzok, didaktikus megfogalmazások. (A keresztnevek sem hagyhatók el, sem az idézett művek szerzőinek, sem a könyvtártörténet szereplőinek esetében. A mellékletekben elsősorban a könyvtárak anyagának esetleg fennmaradt címjegyzékeit és egyéb könyvtári dokumentumokat kívánatos publikálni.)

Lehet, hogy kissé szigorúak vagyunk, de a sorozat megindítását nagyon fontos vállalkozásnak tartjuk, s szeretnénk, ha mindenben követendő példaként állíthatnánk a könyvtárosok elé. Csak a helyben élők végezhetik el a feltáró munkát, aminek pedig Borsodban mind a személyi, mind egyéb feltételei — a füzetek bizonysága szerint — máris megvannak. *Kiss István*

Olvastuk...

a KÖNYVTÁRI FIGYELŐ 1973. évi 5—6. számában *Futala Tibor* érdekes tallózását. A cikk írója a Könyvtáros 1961—1970-es időszakáról készített repertórium alapján arra keresett választ, hogy mennyiben volt lapunk a jelzett tíz év alatt könyvtárosi pályatörténeti forrás. Írása a szerkesztőségi munka szempontjából is rendkívül tanulságos.

a LÁTÓHATÁR márciusi számában a közművelődésről folytatott vita montázsát, melyet *Havas Katalin* és *Kamarás István* állított össze igen eredeti megoldással: a hetilapokban, folyóiratokban megjelent cikkek, tanulmányok szerzőitől úgy válogatták az idézett részeket, hogy képzeletbeli kerekasztal köré ültették őket, s egy-egy kérdéscsoport (pl. A kultúra társadalmi rangja, A közművelődés tartalmi kérdései, anyagai, gondjai stb.) köré csoportosították mondanivalójukat.

a PEDAGÓGIAI SZEMLE márciusi számában *Kiss Tihamér* Szakmunkástanulók olvasmányainak hatásvizsgálata című tanulmányát. A szerző 450 debreceni tanulót kérdezett meg, s válaszaik alapján felvázolja szabadidő-szerkezetüket, kimutatja a fiúk és lányok érdeklődése közötti különbséget, kutatja a könyvajánlás forrását és a könyv hatását, végül vizsgálja a fiatalok és a sajtótermékek kapcsolatát.

a TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1974. évi 2. számának terminológiai rovatában *Ladó János* „Komputer, kompjuter vagy számítógép?" című írását. Az ismert nyelvész szerint a félangolos kiejtésű és bizonytalan helyesírású komputer, kompjúter, kompjuter kifejezések használatából adódó problémák, illetve az e szavak helyességéről folyó viták szerencsésen megoldhatók a *számítógép* kifejezés elfogadásával.

Új könyvek tizenéveseknek

A tíz-egynéhány éves fiatal azt várja a könyvtől, hogy őszinte választ kapjon gyakran titokban tartott kérdéseire, ugyanakkor lekösse, szórakoztassa az olvasmány. Az alább felsorolt könyveinkben mindezt megtalálja az olvasó.

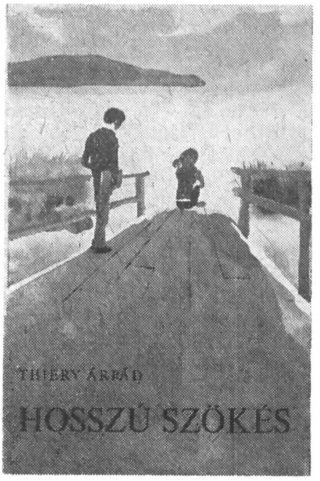

Thiery Árpád

Hosszú szökés

A regény főhőse megszökik a nevelőintézetből. Az érzékeny fiú környezetében nem talál szeretetre, ezért a képzelet világába menekül. Autókról, autóversenyekről álmodik, szökése után is ez keveri bajba. Egy, a Balatonnál garázdálkodó társaságba kerül, lopott kocsival karambolozik. Az újabb válságból, csak a hasonlóan nehéz életű lány, Anna jelenthet számára kiutat.

●

Vidor Miklós

Önkéntes hajótöröttek

A felnőtté válás küszöbén álló fiatalok égető, fájdalmas, nyugtalanító problémáit tárja föl mély őszinteséggel a szerző. Az első erkölcsi választások, szerelmek, életreszóló döntések időszakában élő tizenévesek a hétköznapok sodrában számtalan konfliktusba kerülnek magukkal, környezetükkel. A hat — cselekményében különböző — novellát ez a közös téma fűzi egybe.

●

Grigorij Fedoszejev

A Jombuj gonosz szelleme

Szibéria egy alig megközelíthető pontján, az őslakók között geológus expedíció tartózkodik. Rejtélyes eltűnések tartják izgalomban a környéket, s a dolog hátterében ki-ki vérmérséklete szerint gonosz szellemet, kémet vagy egyéb titkot sejt. A cselekmény során nemcsak a talány oldódik meg, hanem egy távoli népcsoport története, szokásai is kibontakoznak.

●

Mezei András

A svédcsavar

Külvárosi gyerekcsapat az Almássy teret választja játszóhelynek a háborút megelőző években. Egy labdával bevert kirakatüveg miatt olyan helyzetbe kerülnek, melyben szegények és gazdagok ellentéte éleződik ki, s nekik számtalan nehézséggel kell megküzdeniük igazságukért.

●

Kiss József László

Talán Pista

A rendőrség viszi intézetbe a fúrcsa nevű kis piaci tolvajt. Gyermekotthonbeli társai, akik apró betörések, csavargás, netán a szülők részegsége, nemtörődömsége miatt kerültek ide, hamar befogadják. Hiába jár sok nehézséggel az intézeti élet — a csoport minden nap megéli, vagy megkeresi a maga kalandját, s a kis társaságból lassan kemény közösség kovácsolódik, egymás segítségével válnak teljes emberré.

●

Anatolij Alekszin

Az öreg nyaraló titka

Új gyerek érkezik a kisvárosi iskolába, egy író unokája. A félszeg kisfiú hamarosan tekintélyt szerez a többiek előtt, amikor együtt fölkeresik az író nagyapa detektívregényének színhelyét. Itt azonban nemcsak a régi események tartják izgalomban őket, hanem újabb krimibe illő helyzetből kell kikerülniük, a szinte igazi detektívként cselekvő kisfiú, Det segítségével. (X)

Kárász József: A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1843—1970.

A megyei sajtóbibliográfiák eddig megjelent köteteinek sorát (Somogy, Veszprém, Komárom, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Szabolcs-Szatmár, Heves) újabb gazdagítja: megjelent a Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. A regionális sajtóbibliográfiák jelentőségét, fontosságát nem lehet elég sokat hangoztatni. Ami a munka megindulásakor bátortalan kísérletnek tűnt, ma már széles körben használt, pótolhatatlan értékű könyvészeti rendszer. A megyei sajtóbibliográfiák készítői annak idején kénytelen-kelletlen olyan feladatot vállaltak magukra, amely a szorosan vett helyismereti funkciókon kívül — az országos sajtóbibliográfia és lelőhelyjegyzék megszületéséig — központi szolgáltatást hivatott pótolni. Hosszú ideig tartott, amíg kialakult ennek a kiadványtípusnak a profilja; amíg eldőlt, hogy nem elegendő pusztán bibliográfiai leírásokat közölni, hanem a lelőhelyek részletes feltüntetésére is szükség van; amíg az illetékes felettes szervek, könyvtárvezetők csaknem kivétel nélkül felismerték, hogy ennek a nehéz, rendkívül aprólékos, idő- és munkaigényes tevékenységnek minden támogatást meg kell adni.

Ma már elmondhatjuk, hogy a szerkesztési elvek, a gyűjtés köre, a leírás módszerei, a nyilvántartott adatok mennyisége és sorrendje, az anyag elrendezésének módja és formája nagyjából kialakultnak tekinthető. A Csongrád megyei bibliográfia munkálatainak megindításakor azonban még korántsem volt ilyen kedvező a helyzet. Kárász József és munkatársai felhasználhatták ugyan a korábbi kötetek készítőinek jó és rossz tapasztalatait, megszívlelhették az azokról megjelent bírálatokban foglaltakat, okulhattak a hibákból, ez mégsem csökkenti érdemeiket, hiszen a most megjelent kiadvány maga is nagymértékben hozzájárult a megoldatlan, vitás kérdések tisztázásához, a legjobb megoldások megtalálásához.

A Csongrád megyei bibliográfia 327 tételt sorol fel (nem tartalmazza a kifejezetten szegedi periodikákat, ezekről 1954-ben külön összeállítást készített Ertsey Péter) a címek betűrendjében, a megfelelő utalásokkal együtt. A kiadvány egyik legnagyobb érdeme, hogy igen jól sikerült megoldania a tipográfiai elrendezést, az egyes adatcsoportok szétválasztását, tagolását, és így világos, könnyen áttekinthető, jól használható bibliográfiát vehet kézbe könyvtáros és kutató egyaránt. Ezt elsősorban azzal sikerült elérni, hogy a kiadványok címének szedése mindig nagybetűs, továbbá külön bekezdésbe került 1. a cím, 2. a címváltozás, 3. az alcím, 4. a megjelenés helye, 5. az indulás, megszűnés és szünetelés ideje, 6. a megjelenés gyakorisága, 7. a szellemi közreműködők (felelős szerkesztő, főszerkesztő, szerkesztő, társszerkesztő, főmunkatárs stb.), 8. a kiadó, 9. a nyomda és a formátum, illetve ezek változásai. Ezután kis térközzel elválasztva és apróbb szedéssel következnek az ún. megjegyzések: a rövidebb ideig tartó címváltozások, az esetleges társlapok megnevezése, a rendkívüli vagy variáns kiadások, a mellékletek felsorolása, a hibás számozás, a periodika előzményére vagy folytatására vonatkozó hivatkozások, a kiválás és beolvadás jelzése, valamint a nem magából a kiadványból vett adatok forrásainak feltüntetése. Ezt követik az állományadatok és a lelőhelyek, a megjegyzéssel azonos betűtípussal, vagyis apróbetűs szedéssel, de mégis jól olvashatóan. Talán még jobb lett volna, ha ezeket az adatokat ugyanúgy kis térköz választja el a leírás előző részétől, mint a megjegyzések esetében. A lelőhelyek között az Országos Széchényi Könyvtár állományán kívül szerepel a szegedi JATE Központi Könyvtárának, a szegedi Somogyi Könyvtárnak, a debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárának, a Csongrád megyei Levéltárnak, a csongrádi Városi Levéltárnak és a Városi Múzeumnak, a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumnak, a Városi Könyvtárnak és a Városi Levéltárnak, valamint a makói József Attila Múzeumnak anyaga is.

Az állományadatok felsorolásában az éveken belül megtalálhatók a részegységek is, mégpedig kétféle jelöléssel: vagy a meglevő részegységek számai vannak feltüntetve, vagy a hiányzóké zárójelben. Ez a megoldás talán nem a legtökéletesebb, de gazdaságos, mivel esetleg mindössze két-három hiányzó szá-

mot kell leírni tucatnyi, hiányokkal megszakított, meglevő szám jelzése helyett. Ez a módszer mindenképpen jobb, mint némelyik korábbi megyei sajtóbibliográfia csillagos jelzési módszere volt.

A jól tagolt elrendezést még tökéletesebbé tenné, ha egy-egy adatcsoporton belül a további tagolás és a jobb áttekinthetőség érdekében gondolatjellel választották volna el egymástól a csoporton belüli alcsoportokat. Különösen a szellemi közreműködőket felsoroló bekezdésben lett volna erre nagy szükség, hogy a különféle funkciójú (fel. szerk., főszerk., szerk. stb.) közreműködők megjelölése ne vesszen el a nevek között. A lelőhelyek felsorolásánál sem ártott volna ugyanezt megvalósítani.

Igen jól sikerült a kötet mutatórendszere. A korábban megjelent bibliográfiák általában hatféle mutatót tartalmaztak: név-, szak-, földrajzi, időrendi, kiadói mutatót és végül a nyomdák, illetve nyomdászok mutatóját. A Csongrád megyei bibliográfiában csak négy mutató van, mégis azt kell mondanunk: ez a követendő példa. A névmutatóban szerepel minden név, tehát a kiadók és nyomdászok neve is, és ez csak helyeselhető. A helynevek mutatója egy-egy helynéven belül külön csoportosítja a nyomdák és nyomdatulajdonosok névanyagát, ismét külön a kiadókat és végül a kiadványcímeket. Az időrendi mutató egy-egy éven belül az abban az esztendőben megjelent kiadványokat (pontosabban azok sorszámait) megjelenési helyük szerint csoportosítva közli.

A szakmutató érdekes újítással kísérletezik: nem szakcsoportok kialakítására épül, hanem betűrendben sorakozó tárgyszavakkal dolgozik. A fő tárgyszavakon belül az alcsoportosítás tárgyszavait úgy választották meg, hogy a mutató használója a meglepően csekély terjedelem ellenére is a lehető leggazdagabb eligazítást kapja. Az újfajta mutató remélhetőleg követésre talál majd az ezután megjelenő megyei sajtóbibliográfiákban. (A Somogyi Könyvtár kiadványai 15. — Szeged, 1974. 212 l.)

Pálvölgyi Endre

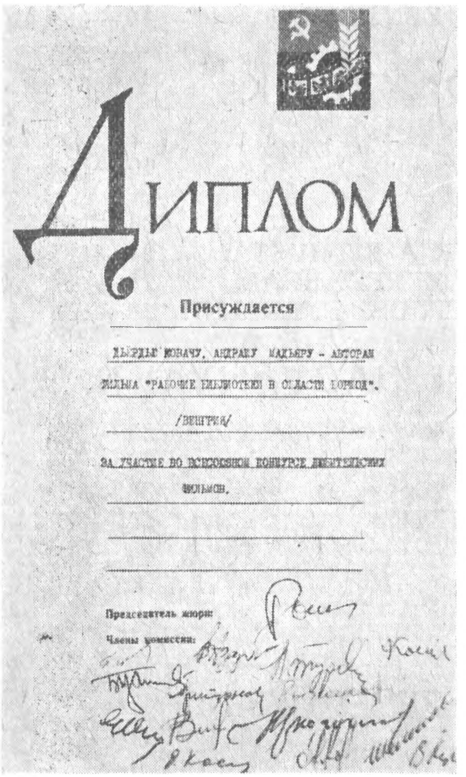
ДИПЛОМ

Присуждается

/ВИНТРЕЯ/

Oklevéllel tüntették ki a Szovjetunióban, Kalinyin városában ez év tavaszán megrendezett szovjet amatőrfilm-szemlén a Munkáskönyvtárak Borsod megyében c. filmet, Kovács Györgynek, a miskolci SZMT művészeti vezetőjének és Magyar András SZMT könyvtárigazgatónak közös alkotását. A filmszemlére a rendezőkön kívül hét szocialista ország is elküldte legjobb amatőrfilmjeit. A magyarok a díjnyertes filmmel együtt négy alkotást mutattak be.

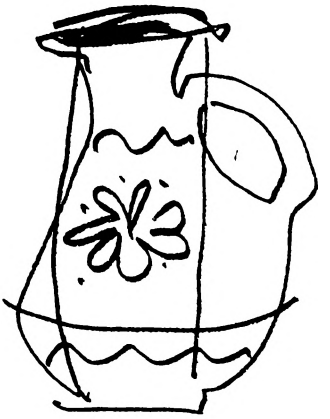

HANGVERSENYKALAUZAINK

A HÉT ZENEMŰVE sorozat (Szerk.: *Kroó Gy.*) 10,— Ft
Pándi Marianne: HANGVERSENYKALAUZ I
(Zenekari művek) 48,— Ft
Pándi Marianne: HANGVERSENYKALAUZ II
(Versenyművek) 34,— Ft
Till Géza: OPERA 60,— Ft
Várnai Péter: ORATÓRIUMOK KÖNYVE 44,— Ft

ZENETÖRTÉNETI KIADVÁNYAINK

Demény János: BARTÓK BÉLA, A ZONGORAMŰVÉSZ
lemezzel 46,— Ft
Eősze László: AZ OPERA ÚTJA 58,— Ft
Eősze László: R. WAGNER ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA
(Napról napra) 20,— Ft
Keszi Imre: PEST-BUDA (Muzsikáló városok 2) 48,— Ft
Kovács János: MOZART-BREVIÁRIUM 47,— Ft
Nádor Tamás: G. PUCCINI ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA
(Napról napra) 20,— Ft
Nádor Tamás: A. VIVALDI ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA
(Napról napra) 22,— Ft
Németh Amadé: ERKEL F. ÉLETÉNEK KRÓNIKÁJA
(Napról napra) 22,— Ft
Siegfried Borris: A VILÁG NAGY ZENEKARAI 44,— Ft

GYERMEKKÖNYVEINK

Gál Zsuzsa: ERKEL FERENC
lemezzel, (Az én zeneszerzőm) 40,— Ft
Gál Zsuzsa: KODÁLY ZOLTÁN
lemezzel, (Az én zeneszerzőm) 35,— Ft
Langston Hughes: ISMERKEDJÜNK A RITMUSSAL 24,— Ft
Peter Smith: ISMERKEDJÜNK A ZENEKARRAL 28,— Ft
Szabó Helga—Réber László: TE IS TUDSZ ÉNEKELNI! 20,— Ft

ÜNNEPI KÖNYVHETI KIADVÁNYAINK

BARTÓK BREVIÁRIUM (Orfeusz könyvek) *Lampert V.*) fűzve 30,— Ft
kötve 60,— Ft
BARTÓK BREVIÁRIUM (Orfeusz könyvek) fűzve 30,— Ft
Szabolcsi Bence: A ZENE TÖRTÉNETE kötve 56,— Ft
(Orfeusz könyvek) fűzve 28,— Ft

ZENEMŰKIADÓ

Lenin a mi korunkban

Lenin halálának ötvenedik évfordulója alkalmából terjedelmes, több mint 1300 tételből álló ajánló bibliográfiát adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A kiadvány 700 példányban jelent meg, és a bevezető szerint könyvtárosoknak és propagandistáknak szánták. Fő fejezetei a következők: Lenin élete és tevékenysége; művei; Lenin és a nemzetközi munkásmozgalom, a leninizmus; Az új típusú forradalmi párt és a szocialista forradalom vezetője; Az államról, a szocialista demokráciáról, a külpolitikáról és a nemzeti kérdésről; A háborúról, a hadseregről, a közgazdaságról; Filozófiai munkássága; Lenin és a tudományok; Lenin és a művelődés forradalma; Lenin és Magyarország; Lenin a művészetben; Lenin és az ifjúság.

A fejezetek további részekre tagolódnak, előbb Leninnek a témáról szóló saját írásait sorolják fel, majd a róla, illetve munkásságáról szóló monografikus kiadványokat (a szerzők nevének betűrendjében) az ezekben a gyűjteményekben közreadott tanulmányok és a folyóiratcikkek követik ugyancsak a szerzők betűrendjében. Az elrendezés világos és következetes, mégsem ártott volna néhány mondatban felhívni rá a használók figyelmét. Néhány bővebb tartalmú fejezet további tárgyi alcsoportokra oszlik: a közgazdasági kérdésekkel foglalkozó például külön csoportban közli az imperializmus, ismét külön a szocializmus közgazdasági kérdéseit tárgyaló írásokat, ezt az agrárkérdés irodalma követi, majd a statisztikáé.

Említést érdemel a Lenin magyar, illetve magyarországi vonatkozásait feltáró címanyag. Ebben Lenin Magyarországról szóló megnyilatkozásai és ezek értékelése, magyar szerzők visszaemlékezései Leninre, valamint az 1970. évi hazai Lenin-centenárium dokumentumanyaga található. A *„Lenin alakja a művészetek tükrében"* c. fejezet az irodalmi, zenei, képzőművészeti és filmbeli ábrázolásokat, megjelenítéseket, illetve ezek irodalmát gyűjti össze. Különösen gazdag a szépirodalmi rész: regények, regényrészletek, elbeszélések, színművek, versek szerepelnek ebben a csoportban. Rövid annotációk tájékoztatnak arról, Lenin életének mely eseményéről van szó, s az hol és mikor játszódott le.

A jól használható, gazdag anyagú bibliográfiát, melyet Gáliczky Éva szerkesztett, Ecsedy Éva közreműködésével, névmutató egészíti ki. (1973. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 205 l.)

P. E.

Bor István metszete a vilonyai (Veszprém m.) templom kazettás mennyezetének egyik részletéről

Sebők Vilma: Az Alföld repertóriuma 1950—1969.

Az Alföld, „korát" tekintve második leghosszabb ideje „élő" irodalmi folyóiratunk. Indulását közvetlen előzménye, az Építünk megjelenésétől számítva 1974-ben a 25. évfolyamában „jár". Megszakítatlan folyamatosságban egyedül a Tiszatáj előzi meg. Az Építünk első számában kitűzött program — a Tiszántúl íróinak tömörítése, számukra fórum teremtése — huszonöt esztendő alatt olyannyira kibővült, hogy mára mind írógárdája, mind igénye és színvonala tekintetében az egész országot képviseli, s nemcsak szépirodalmi és irodalomtudományi közleményeivel szerzett rangot, hanem fontos, egész népünket érintő művelődési kérdések megvitatásával is.

A Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár gondozásában, az országos bibliográfiai program keretében készített Alföld repertórium ezt a tényt és folyamatot hivatott érzékeltetni-feltárni, fontos segédlettel gyarapítván az elmúlt esztendők hasonló kiadványainak sorát. Sebők Vilma összeállítása az 1950—1969-es években megjelent húsz évfolyam teljes anyagát tartalmazza, s magában foglalja az illusztrációk, képmellékletek leírásait is. A betűrendes elrendezési formából következik, hogy ennek ellenére a 387 oldalas könyvben mindössze 2042 számozott bibliográfiai tétel szerepel.

A debreceni irodalmi folyóiratoknak, az Alföldnek és előzményeinek történetét Juhász Béla kitűnő bevezetőjéből ismerhetjük meg, az „Előszó" a szerkesztés szempontjairól, nehézségeiről, és a repertórium használatáról tájékoztat. Egyebek között arról, hogy az anyagot azért közli betűrendben, mert „az Alföld kezdettől napjainkig elsősorban irodalmi jellegű ... s a felhasználók többnyire személyre vonatkozó adatokat keresnek". Ez az elrendezés, mely módszerében a Nagyvilág, az Új Írás stb. repertóriumát követi, nem a közlemények tartalmát, hanem a szerzőket tartja fontosabbnak, s az „irodalmi jellegű", kivált a szépirodalmi műfajú írások vonatkozásában nagyrészt igaza van. Mivel azonban az Előszó szerint is mindig „helyet kaptak benne művészettel, kulturális problémákkal foglalkozó cikkek", s 1964-től alcíme szerint is „Irodalmi és művelődési folyóirat", az Alföld esetében az egységes betűrendet csak a művelődési rész rovására lehetett megvalósítani. Igaz, hogy a „Mutató"-ból visszakereshető pl. az *ízlésformálás* tárgyszó után álló 44 tételszám alapján a témakör, s elindulhatunk a *népművelés* tárgyszó melletti 54 tételszámból is, de mennyivel könnyebb lenne a felhasználók dolga, ha ezek a címleírások egymás mellett sorakoznának. Ugyanezen ok miatt sajnáljuk, hogy pl. a Debrecenre, Hajdú-Bihar megyére vonatkozó — nem kevés — helyismereti írás adatait is különféle lapokról lehet csak összehordani.

A problémát az összeállító is érezte, ezért volt kénytelen besorolni a szerzői nevekből, tárgyként szereplő személynevekből, testületek nevéből, folyóiratok címéből, földrajzi nevekből álló betűrendbe „néhány olyan gyűjtőfogalmat, amelyhez sok cikk tartozott, s amelynek feltárása másként nehézkesnek tűnt. (Felszabadulás, Tanácsköztársaság, viták.)" Az említett művelődési problémakör egyik része éppenséggel a *Vita* szó mögött rejtőzik (Vita az ízlés, művészet és világnézet problémáiról, Vita a kispolgári életformáról, Vita a népművelésről stb.). A fontos témaköröknek ezzel a felemás megoldással egybegyűjtött címanyaga, az azonos időszakban megjelent írások egymásmellettisége megsejtet valamit abból a levegőből is, amelyben a folyóirat élt. A repertóriumok többsége — Péter László hívta fel rá először a figyelmet, s javasolt észszerű megoldást —, köztük az Alföld repertórium is, időrendi elrendezés híján nem tudja érzékeltetni azt a folyamatot, amelyben a folyóirat eljutott a tárgyalt időszak végéig, nem idézi fel

Fritz v. Kühn ex librise

azt a közeget, környezetet, amelyben egy-egy írás megjelent. A tematikus vagy az időrendi elrendezés, kiváltképpen a kettő kombinációja, kiegészítve megfelelő mutatórendszerrel — szerintünk — jelen esetben is jobban megfelelne a célnak. Mert néhány tárgyszó beiktatásával a gond nem oldódott meg, csupán létrejött egy tárgyszavakkal bővített betűrendes repertórium, melyben a tárgyszavak egy részét a betűrendben, másik részét a Mutatóban találjuk.

A számozott tételeken belül a szerző saját művei a róla szóló írásoktól elválasztva, betűrendben sorakoznak. (Az időrend, legalább itt, többet elárulna.) Ha a szerző több műfajban közölt írásokat, három vagy több cím esetében az egyes műfajokat is külön csoportosította az összeállító. A tárgyalt személyek nevénél a róluk szóló cikkek címei szerepelnek. Természetes, hogy ezek a szerzőknél is felvétettek, így nagyon sok cím kétszer fordul elő, de például a Tanácsköztársaság tárgyszó után álló, Móricz Zsigmondról, Oláh Gáborról szóló cikkek — Durkó Mátyás írásai — három helyen is megtalálhatók teljes címleírásban. Kétségtelen, hogy aki konkrét személyre vonatkozó irodalmat, adatot keres, az Alföld repertóriumból gyorsan tájékozódhat, de ez az erény nem elégíti ki a fentebb említett kívánalmakat.

Mint az Előszóból kitűnik, „legtöbb gondot a személynevek írása okozta... Eredetileg minden nevet a lap közléséhez híven vettünk fel, a szerkesztés során azonban kiütköztek a hibák, amelyeket nem minden esetben sikerült korrigálni (pl. NEVAI, Alisir ld. NAVOI)". Ugyanezen ok miatt maradt feloldatlanul pl. Juhász Géza álneve (Aba Sándor), jelöletlenül Kováts Lajos vagy Utasi József névváltozása. A cirill betűs neveket „a lap közléséhez híven", kiejtés szerinti átírásban vették fel, megtakarítva néhány utalást, feladva a könyvtári szabvány egységesítő, transzliterációs előírásait. De Kozsevnikov nevét mindenképpen ki lehetett (kellett) volna egészíteni, legalább az utónévvel. A címleírások egyébként minden fontos adatot tartalmaznak. Nagyon hasznosak a zárójelben közölt kiegészítések, magyarázó megjegyzések, műfaji megjelölések.

A repertóriumnak egyetlen, tárgyszavakat és földrajzi neveket tartalmazó mutatója van. A tárgyszavak „csak a nem irodalmi cikkekre", a helynevek a „szépirodalmi anyagra is" vonatkoznak. A helyneveket ritkított szedéssel különítették el a tárgyszavaktól. Itt jegyezzük meg, hogy ezzel a módszerrel vagy egyéb tipográfiai megoldással a betűrendes főrészben is meg lehetett volna különböztetni a szerzőket a tárgyként szereplő személynevektől, tárgyszavaktól stb. A szavak melletti számok a tételekre utalnak. A *színház* tárgyszó mellett első ránézésre ijesztően sok, 94 tételszám sorakozik, s néhány más esetben is megközelítik ezt. Elgondolkoztató, hogy nem lehetett volna vajon tovább bontani, az összetartó fogalmon belül részletezni? S szerintünk mindenképpen fel kellett volna venni ide a betűrendes főrész tárgyszavait is (Felszabadulás, Tanácsköztársaság, Viták).

Menyhárt József ex librise

A vállalkozás önmagában hordja értékét, mert nagyon igaz, hogy — mint a bevezetőben olvashatjuk — „az Alföld anyaga nehezen megközelíthető adathalmaz volt". Csupán az ugyanott megemlített kutatókra, diákokra, érdeklődőkre és a tájékoztató könyvtárosokra, a korábban megjelent, tematikus rendszerű repertóriumok példájára gondolva sajnáljuk, hogy a témakörök, a rovatok, az Alföld eleven változatossága elvész a sima betűrendben. (1972., NPI 387 l.)

Bertók László

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

CÉLKITŰZÉSEK ÉS REFORMTÖREKVÉSEK a Magyar Tudományos Akadémián 1831—1945 címmel Szentgyörgyi Mária tanulmányát közli az MTA Könyvtára kiadványsorozatának 69. füzetében. A tanulmányból kibontakozik az Akadémia története a felszabadulásig, bár a szerző elsősorban azokat a célkitűzéseket és reformtörekvéseket igyekszik bemutatni, melyek az intézmény fejlődését előbbre vitték vagy visszatartották. A munka történeti adattár formájában, dokumentumok bőséges idézésével és kevés kommentárral érzékelteti az Akadémia életének belső mozgásait. A tanulmánynak tudománytörténeti jelentőségén kívül történelmi vonatkozásai is érdekesek: például megtudjuk belőle, hogy az Akadémia a két háború között is kapcsolatot tartott a szovjet tudományos központokkal, s hogy a kievi múzeum kincseit a második világháború alatt Fettich Nándor és László Gyula mentette meg, amit annak idején a moszkvai rádió is megköszönt.

ELKÉSZÜLT A KGM vállalatok műszaki könyvtáraiba 1966—1973 között járó külföldi időszaki kiadványok jegyzékének utolsó két kötete. Az 1971—1973 közötti évek anyagát tartalmazó kiadványt az előzőekkel együtt a KGM Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézete adta ki abból a célból, hogy a KGM kisebb vállalatainak dolgozói is tudomást szerezhessenek a drága külföldi folyóiratokról, melyek csak a nagyobb vállalatok könyvtárába járnak. Éppen ezért a címleírások a periodikák, évkönyvek stb. minden lényeges adatát tartalmazzák, és természetesen a lelőhelyet is feltüntetik.

PEDAGÓGUSOK MINT SZAKTÁJÉKOZTATÓK *címmel számol be Katsányi Sándor az OSZK KMK által kiadott füzetben arról a kísérletről, melyet két fővárosi és egy vidéki könyvtárban (Csillaghegy, Újpest, Miskolci Városi Könyvtár) egy éven át folytattak a hátrányos helyzetű tanulók támogatására. A hetenként kétszeri szakreferens-szolgálatot pedagógusok, illetve egyetemisták vállalták, s a hozzájuk forduló diákokat úgy kalauzolták a könyvek közt, hogy munkájuk mind a hagyományos korrepetálásnál, mind a szokásos tájékoztatásnál többet nyújtson. A beszámoló szerint a fővárosi kerületekben inkább a gyengébb tanulók, Miskolcon elsősorban a versenyekre, felvételire készülők vették igénybe a szolgáltatást.*

Sólyom Sándor ex librise

A RÁDIÓ, A TELEVÍZIÓ — ÉS A KÖZÖNSÉG címmel annotált válogató bibliográfiát adott ki az MRT tömegkommunikációs kutató központ könyvtára füzetsorozatának 8. számaként. Az összeállítás azokat a tanulmányokat, cikkeket veszi számba, amelyek a műsoroknak a közönség részéről történő fogadtatását kutatják, s választ keres — egyebek között — arra is, milyen a „médiák" (tömegközlő eszközök) közönségformáló ereje, milyen az oktató műsorok hatása.

PEDAGÓGIAI IRODALOM címmel adta ki a Heves megyei Könyvtár — füzetsorozatának 32. számaként — az 1973-ban beszerzett pszichológiai és pedagógiai könyvek címjegyzékét. A Sipos Istvánné által összeállított kiadvány a Szombathelyi Megyei Könyvtárnak a témát feltáró bibliográfiáit is ismerteti.

FOLYÓIRAT- ÉS HÍRLAPJEGYZÉKET adott ki az Állami Gorkij Könyvtár az 1974-es évre megrendelt periodikákról. A tizenöt nyelven megjelent napi- és hetilapok, irodalmi, politikai és szakmai folyóiratok szinte az egész földkerekséget képviselik.

LOGIKAI ÁRAMKÖRÖK címmel megjelent az OMKDK ajánló bibliográfia sorozatának (A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven) 64. számú füzete. A kiadvány a téma irodalmából közölt annotált válogatással a különféle típusú logikai áramkörök alkalmazási lehetőségeinek megismeréséhez nyújt segítséget az elektronikával foglalkozó szakembereknek.

Felhívjuk
a könyvtárvezető elvtársak figyelmét,
hogy a 2-3 éve megjelent kiadványokból
legelőnyösebben
a
KÖNYVTÁRELLÁTÓ
Bp. XIII., Radnóti u. 18. sz. alatti raktárából
egészíthetik ki állományukat!

A Könyvtárellátó Radnóti utcai raktárában:
MINDEN VÁSÁRLÁSNÁL
MINDEN KÖNYVBŐL
MINDEN KÖNYVTÁR
50 % ENGEDMÉNYT KAP!

Nagy választék, szabad válogatási lehetőség,
csak könyvtáraknak!

Ára: 6 forint